

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра кримінально-правових дисциплін та судочинства

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

зі спеціальності 081 «Право»
освітньо-професійна програма «Інтелектуальна власність»

Тема:

«ЗАХИСТ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ ТА ЗА
КОРОДОНОМ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ»

Завідувач кафедри

(підпис)

д.ю.н. Пахомов В. В.

Керівник проєкту

(підпис)

к.ю.н. Уткіна М. С.

Виконавець
студентка групи ВЛ.м-91

(підпис)

Гришко І. Ю.

Суми 2020

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Навчально-науковий інститут права

Кафедра кримінально-правових дисциплін та судочинства

Освітній ступінь «магістр»

Спеціальність 081 «Право»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____ В. В. Пахомов

«___» _____ 20__ року

З А В Д А Н Н Я **НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТОВІ** **Гришко Інні Юріївні**

1. Тема проєкту (роботи): **Захист права інтелектуальної власності в Україні та за кородоном: порівняльно-правовий аспект**
керівник роботи **Уткіна Марина Сергіївна, кандидат юридичних наук**
затверджені наказом по університету від «___» _____ 202__ року
№ _____.
2. Термін здачі студентом закінченого проєкту «___» _____ 202__ року
3. Вихідні дані проєкту (роботи): Міжнародний пакт про громадянські і політичні права; Конвенція про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності; Міжнародна конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення; Конституція України; Цивільний кодекс України; Закон України «Про авторське право і суміжні права»; Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», Закон України «Про охорону прав на промислові зразки», Закон України «Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів», Закон України «Про охорону прав на сорти рослин», Закон України «Про правову охорону географічних зазначень», Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», Кодекс України про адміністративні правопорушення.
4. Зміст кваліфікаційної роботи (перелік питань, які потрібно розробити).
Охарактеризувати поняття та зміст правовідносин інтелектуальної власності. Визначити об'єкти прав інтелектуальної власності. Здійснити класифікацію об'єктів прав інтелектуальної власності. Проаналізувати суб'єктний склад правовідносин інтелектуальної власності. Визначити поняття захисту прав інтелектуальної власності. Дослідити юрисдикційну та неюрисдикційну форми захисту прав інтелектуальної власності. Встановити способи захисту прав інтелектуальної власності. Проаналізувати досвід зарубіжних країн у сфері захисту прав інтелектуальної власності. Здійснити порівняння цього досвіду із Україною. Визначити проблеми та напрями удосконалення положень щодо захисту прав інтелектуальної власності в Україні. З'ясувати можливості імплементації зарубіжного досвіду.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень). Рис. 1.1. Групи прав інтелектуальної власності; Рис. 1.2. Об'єкти авторських прав; Рис. 1.3. Об'єкти суміжних прав; Рис. 1.4. Суб'єкти прав інтелектуальної власності; Рис. 2. 1. Індекс прав власності в Україні та розвинених європейських країнах; Рис. 2.2. Динаміка індексу прав власності в Україні протягом 2015-2019 років.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада керівника	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	Уткіна М. С., ст.викладач кафедри КПДС	04.09.2020	04.09.2020
2	Уткіна М. С., ст.викладач кафедри КПДС	01.10.2020	01.10.2020
3	Уткіна М. С., ст.викладач кафедри КПДС	25.10.2020	25.10.2020

7. Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів кваліфікаційної роботи	Примітка
1	Ознайомлення із темою кваліфікаційної роботи, вивчення та дослідження проблематики, підбір літератури	04.09.2020 – 10.09.2020	Завдання виконано в повному обсязі
2	Складання плану та визначення основних питань, що мають бути відображені у розділах	11.09.2020 – 13.09.2020	Завдання виконано в повному обсязі
3	Вивчення літератури з першого розділу та його написання	13.09.2020 – 01.10.2020	Завдання виконано в повному обсязі
4	Дослідження питання, віднесеного до другого розділу та його написання	01.10.2020 – 25.10.2020	Завдання виконано в повному обсязі
5	Написання наукової статті до фахового видання	01.10.2020 – 19.10.2020	Завдання виконано в повному обсязі
6	Вивчення питань третього розділу та його написання	25.10.2020-10.11.2020	Завдання виконано в повному обсязі

7	Розробка загальних пропозицій та висновків роботи	10.11. 2020 – 15.11. 2020	Завдання виконано в повному обсязі
---	---	------------------------------	------------------------------------

Студент-дипломник _____

Гришко І.Ю.

Керівник проєкту _____

Уткіна М.С.

РЕФЕРАТ

Структура й обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається з вступу, трьох розділів, що містять 8 підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатку. Повний обсяг роботи складає 119 сторінок. Список використаних джерел включає 91 найменування та розміщений на 11 сторінках.

Актуальність. В умовах бурхливого розвитку інформаційно-телекомунікаційних технологій та загальної тенденції до наукового-технічного прогресу набуває все більшого розвитку сфері інтелектуальної власності особи. Все, що є результатом творчої, наукової, розумової діяльності людини стає продуктом інтелектуальної власності, адже розумова діяльність – це також праця, яка вимагає затрат різних ресурсів, в тому числі, розумових, часових, інколи матеріальних. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває питання захисту прав інтелектуальної власності, адже науково-технічний прогрес сприяє не лише розвитку інтелектуальних правовідносин, але й надає практично необмежені можливості для правопорушників, особливо в мережі Інтернет. Порухення прав інтелектуальної власності, в тому числі, незаконне використання об'єкта інтелектуальної власності, неправомірне поширення, присвоєння авторських прав, зокрема, піратство, плагиат та багато іншого зумовлює необхідність існування комплексного надійного механізму захисту прав творців, авторів, науковців, розробників об'єктів авторських прав.

Система захисту прав інтелектуальної власності ґрунтується на двох основних формах – юрисдикційній а не юрисдикційній, відмінність між якими полягає у суб'єкті захисту. Юрисдикційна форма передбачає захист уповноваженими органами державної влади, в тому числі, судами. Не юрисдикційна форма має місце, коли особа захищає своє право інтелектуальної власності власними силами самостійно.

Варто відзначити, що на сьогоднішній день, в Україні дієвого механізму захисту прав інтелектуальної власності не існує. На жаль, наша держава не створила досі таких умов для суб'єктів прав інтелектуальної власності, за яких вони б могли бути впевнені у захищеності та непорушності результатів своєї розумової діяльності. Так, для України надважливим є адаптація до європейського механізму захисту прав інтелектуальної власності, імплементація європейського законодавства, запозичення досвіду провідних світових країн, яке вже утвердили надійний механізм захисту прав інтелектуальної власності. З огляду на це видається актуальним дослідження зарубіжного досвіду захисту прав інтелектуальної власності та його порівняння з Україною, а також, аналіз проблемних питань національної системи захисту прав інтелектуальної власності.

Метою кваліфікаційної роботи є проведення комплексного аналізу захисту прав інтелектуальної власності в Україні та за кордоном, а також, порівняння систем захисту прав інтелектуальної власності нашої державі та в іноземних країнах.

Для досягнення поставленої мети в дослідженні поставлено такі основні *задачі*: охарактеризувати поняття та зміст правовідносин інтелектуальної власності; визначити об'єкти прав інтелектуальної власності; здійснити

класифікацію об'єктів прав інтелектуальної власності; проаналізувати суб'єктний склад правовідносин інтелектуальної власності; визначити поняття захисту прав інтелектуальної власності; дослідити юрисдикційну та не юрисдикційну форми захисту прав інтелектуальної власності; встановити способи захисту прав інтелектуальної власності; проаналізувати досвід зарубіжних країн у сфері захисту прав інтелектуальної власності; здійснити порівняння цього досвіду із Україною; визначити проблеми та напрями удосконалення положень щодо захисту прав інтелектуальної власності в Україні; з'ясувати можливості імплементації зарубіжного досвіду.

Об'єктом роботи є суспільні правовідносини, що виникають у процесі захисту прав інтелектуальної власності в Україні та за кордоном.

Предметом кваліфікаційної роботи є захист права інтелектуальної власності в Україні та за кордоном.

Методологія дослідження. У роботі для розкриття обраної теми використовувалися такі методи: діалектичний, історичний, системний, метод аналізу, метод синтезу, порівняльно-правовий, формально-юридичний, метод узагальнення.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що кваліфікаційна робота є одним із перших комплексних компаративних досліджень, що спрямоване на визначення сутності захисту прав інтелектуальної власності та здійснення порівняльно-правового аналізу захисту прав інтелектуальної власності в Україні та за кордоном. Результати, що відображають наукову новизну полягають у такому:

уперше:

- комплексно досліджено та викладено поняття захисту прав інтелектуальної власності;
- критично оцінено стан законодавчої бази в Україні та зарубіжних країнах;

удосконалено:

- підхід до визначення проблем та напрямків удосконалення положень щодо захисту прав інтелектуальної власності в Україні;
- наукові положення щодо порівняльно-правового аналізу захисту прав інтелектуальної власності в Україні та за кордоном.

Дістали подальшого розвитку:

- теоретичні підходи щодо захисту прав інтелектуальної власності в Україні;
- науковий підхід до вирішення актуальних проблем науки, які розглянуті комплексно.

Ключові слова: ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ, ПРАВОВІДНОСИНИ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ, ЗАХИСТ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ, ФОРМИ ЗАХИСТУ, СПОСОБИ ЗАХИСТУ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ПРАВОВІДНОСИНИ, ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ ЗДІЙСНЕННЯМ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.....	8
1.1. Поняття та зміст правовідносин інтелектуальної власності.....	8
1.2. Об'єкти прав інтелектуальної власності: загальні положення та класифікація.....	20
1.3. Суб'єкти прав інтелектуальної власності	32
РОЗДІЛ 2. ЗАСОБИ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ..	42
2.1. Поняття захисту прав інтелектуальної власності.....	42
2.2. Юрисдикційна та не юрисдикційна форми захисту прав інтелектуальної власності.....	48
2.3. Способи захисту прав інтелектуальної власності.....	60
РОЗДІЛ 3. ДОСВІД ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ЗА КОРДОНОМ: МОЖЛИВОСТІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ В УКРАЇНІ.....	75
3.1. Досвід зарубіжних країн у сфері захисту прав інтелектуальної власності: порівняння із Україною.....	75
3.2. Проблеми та напрями удосконалення положень щодо захисту прав інтелектуальної власності в Україні. Можливості імплементації зарубіжного досвіду.....	91
ВИСНОВКИ.....	101
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	108
ДОДАТОК	119

ВСТУП

Актуальність. В умовах бурхливого розвитку інформаційно-телекомунікаційних технологій та загальної тенденції до наукового-технічного прогресу набуває все більшого розвитку сфері інтелектуальної власності особи. Все, що є результатом творчої, наукової, розумової діяльності людини стає продуктом інтелектуальної власності, адже розумова діяльність – це також праця, яка вимагає затрат різних ресурсів, в тому числі, розумових, часових, інколи матеріальних. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває питання захисту прав інтелектуальної власності, адже науково-технічний прогрес сприяє не лише розвитку інтелектуальних правовідносин, але й надає практично необмежені можливості для правопорушників, особливо в цифровому середовищі. Порухення прав інтелектуальної власності, в тому числі, незаконне використання об'єкта інтелектуальної власності, неправомірне поширення, присвоєння авторських прав, зокрема, піратство, плагіат та багато іншого зумовлює необхідність існування комплексного надійного механізму захисту прав творців, авторів, науковців, розробників об'єктів авторських прав.

Система захисту прав інтелектуальної власності ґрунтується на двох основних формах – юрисдикційній а не юрисдикційній, відмінність між якими полягає у суб'єкті захисту. Юрисдикційна форма передбачає захист уповноваженими органами державної влади, в тому числі, судами. Не юрисдикційна форма має місце, коли особа захищає своє право інтелектуальної власності власними силами самостійно.

Варто відзначити, що на сьогоднішній день, в Україні дієвого механізму захисту прав інтелектуальної власності не існує. На жаль, наша держава не створила досі таких умов для суб'єктів прав інтелектуальної власності, за яких вони б могли бути впевнені у захищеності та непорушності результатів своєї розумової діяльності. Так, для України надважливим є адаптація до європейського механізму захисту прав інтелектуальної власності, імплементація європейського законодавства, запозичення досвіду провідних

світових країн, яке вже утвердили надійний механізм захисту прав інтелектуальної власності. З огляду на це видається актуальним дослідження зарубіжного досвіду захисту прав інтелектуальної власності та його порівняння з Україною, а також, аналіз проблемних питань національної системи захисту прав інтелектуальної власності.

Стан наукової розробки. Дослідженням захисту прав інтелектуальної власності в Україні та за кордоном займалися відомі вчені-правники, серед яких В. Грибанов, В. Кириченко, Т. Родоман, З. Ромовська, Т. Павленко, М. Сидоренко, Ю. Сульженко, О. Шишка, Л. Явич та інші. Значна увага присвячена питанню захисту прав інтелектуальної власності, механізму захисту цих прав за кордоном, особливо у Європі, але, на нашу думку, не достатньо уваги приділено проблемам захисту прав інтелектуальної власності в Україні, а також, порівнянню національної системи захисту прав із іноземними.

Метою кваліфікаційної роботи є проведення комплексного компаративного аналізу захисту прав інтелектуальної власності в Україні та за кордоном, а також визначення можливості імплементації такого досвіду в Україні.

Для досягнення поставленої мети в дослідженні поставлено такі основні **задачі:**

1. охарактеризувати поняття та зміст правовідносин інтелектуальної власності;
2. визначити об'єкти прав інтелектуальної власності та провести їх класифікацію;
3. проаналізувати суб'єктний склад правовідносин інтелектуальної власності;
4. визначити поняття захисту прав інтелектуальної власності;
5. проаналізувати юрисдикційну та не юрисдикційну форми захисту прав інтелектуальної власності;
6. охарактеризувати способи захисту прав інтелектуальної власності;

7. проаналізувати досвід зарубіжних країн у сфері захисту прав інтелектуальної власності та провести компаративний аналіз із Україною;

8. визначити проблеми та напрями удосконалення положень щодо захисту прав інтелектуальної власності в Україні, а також окреслити можливість імплементації зарубіжного досвіду.

Об'єктом роботи є суспільні правовідносини, що виникають у процесі захисту прав інтелектуальної власності в Україні та за кордоном. **Предметом** кваліфікаційної роботи є процес захисту права інтелектуальної власності в Україні та за кордоном.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що кваліфікаційна робота є одним із перших комплексних компаративних досліджень, що спрямоване на визначення сутності захисту прав інтелектуальної власності та здійснення порівняльно-правового аналізу захисту прав інтелектуальної власності в Україні та за кордоном. Результати, що відображають наукову новизну полягають у такому:

уперше:

- критично оцінено стан законодавчої бази в Україні та зарубіжних країнах;

удосконалено:

- підхід до визначення проблем та напрямів удосконалення положень щодо захисту прав інтелектуальної власності в Україні;

- наукові положення щодо порівняльно-правового аналізу захисту прав інтелектуальної власності в Україні та за кордоном;

- комплексне дослідження та викладення поняття захисту прав інтелектуальної власності;

дістали подальшого розвитку:

- теоретичні підходи щодо захисту прав інтелектуальної власності в Україні;

- науковий підхід до вирішення актуальних проблем науки, які розглянуті комплексно.

Практичне значення кваліфікаційної роботи полягає у тому, що способи захисту прав інтелектуальної власності проаналізовані в роботі можуть бути використані на практиці у процесі правозастосування при здійсненні захисту прав інтелектуальної власності, а підходи до вирішення проблем захисту прав інтелектуальної власності в Україні можуть стати основою для внесення змін до нормативно-правових актів, що регламентують правовідносини інтелектуальної власності.

Апробація результатів роботи. Основні положення та висновки дослідження висвітлювалися у доповідях на теми: «Передумови виникнення Вищого суду з прав інтелектуальної власності» (м. Київ, 2019 р.), «Сучасний стан захисту прав інтелектуальної власності» (м. Суми, 21–22 травня 2020 р.).

Публікації. Основні положення та результати кваліфікаційної роботи викладено автором у статті на тему: «Проблеми захисту прав інтелектуальної власності в Україні», що була опублікована у фаховому науковому виданні «Прикарпатський юридичний вісник».

Методологія дослідження. У роботі для розкриття обраної теми використовувалися такі методи: діалектичний, системний, метод аналізу, метод синтезу, порівняльно-правовий, формально-юридичний, метод узагальнення. Діалектичний метод використаний при характеристиці відносин інтелектуальної власності та їх ознак, системний метод – при з'ясуванні структури правовідносин інтелектуальної власності, об'єктів прав інтелектуальної власності, суб'єктного складу відносин інтелектуальної власності. За допомогою методу аналізу здійснено класифікацію об'єктів, суб'єктів правовідносин інтелектуальної власності, проаналізовано юрисдикційну та не юрисдикційну форми захисту прав інтелектуальної власності, виокремлено проблемні питання у сфері інтелектуальної власності. Використовуючи метод синтезу визначено поняття захисту прав інтелектуальної власності. Порівняльно-правовий метод мав місце при здійсненні порівняльного аналізу досвіду зарубіжних країн у сфері захисту прав інтелектуальної власності та захисту прав у зазначеній сфері в Україні. За

допомогою формально-юридичного методу встановлено юридичні терміни та конструкції, в тому числі, визначення понять «право інтелектуальної власності», «захист права інтелектуальної власності», «суб'єкти прав інтелектуальної власності», «винахід», «фонограма», «відеограма» тощо. За допомогою методу узагальнення здійснено загальну характеристику захисту права інтелектуальної власності в Україні, узагальнено проблеми у вказаній сфері та шляхи їх вирішення.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається з вступу, трьох розділів, що містять 8 підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатку. Повний обсяг роботи складає 119 сторінок. Список використаних джерел включає 90 найменувань та розміщений на 11 сторінках.

У першому розділі охарактеризовано поняття та зміст правовідносин інтелектуальної власності, визначено об'єкти прав інтелектуальної власності, проведено класифікацію об'єктів прав інтелектуальної власності та проаналізовано суб'єктний склад правовідносин інтелектуальної власності.

У другому розділі визначено поняття захисту прав інтелектуальної власності, досліджено юрисдикційну та не юрисдикційну форми захисту прав інтелектуальної власності, охарактеризовано способи захисту прав інтелектуальної власності.

Третій розділ присвячено дослідженню досвіду зарубіжних країн у сфері захисту прав інтелектуальної власності, порівнянню системи захисту прав інтелектуальної власності з Україною, а також, визначенню проблем та напрямків удосконалення положень щодо захисту прав інтелектуальної власності в Україні.

РОЗДІЛ 1. ПРАВОВІДНОСИНИ, ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ ЗДІЙСНЕННЯМ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

1.1. Поняття та зміст правовідносин інтелектуальної власності

Правовідносини інтелектуальної власності відіграють важливу роль у процесі реалізації особою свого творчого потенціалу, розумових здібностей та створення продуктів розумової діяльності. Безперечно, такі відносини потребують правового врегулювання з метою забезпечення належного дотримання та гарантування прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина у сфері інтелектуальної власності.

Досліджуючи правовідносини інтелектуальної власності, перш за все, з'ясуємо правову природу самого поняття «інтелектуальна власність». Стаття 41 Конституції України закріплює право кожного володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Основний закон забороняє використання та поширення без згоди особи результатів її інтелектуальної діяльності [1].

Цивільний кодекс України [2] у статті 418 визначає поняття «право інтелектуальної власності». Відповідно до вищезазначеної статті, це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений законодавством. В цілому, аналізуючи поняття «право інтелектуальної власності», необхідно зазначити, що це особисті немайнові права інтелектуальної власності та (або) майнові права інтелектуальної власності, зміст яких щодо певних об'єктів права інтелектуальної власності визначається Цивільним кодексом та іншим законом.

На нашу думку, потрібно зацентувати увагу на важливому аспекті права інтелектуальної власності: його співвідношенні із правом власності. Зокрема, стаття 419 Цивільного кодексу вказує на незалежність права інтелектуальної власності від права власності на річ. Перехід права на об'єкт права інтелектуальної власності не означає переходу права власності на річ, а також,

відповідно, перехід права власності на річ не означає переходу права на об'єкт права інтелектуальної власності. Отже, на законодавчому рівні суб'єктивне право особи на об'єкт інтелектуальної власності та речове право на матеріальний об'єкт чітко розмежовуються. Це означає, що для прикладу, художник, як власник права інтелектуальної власності на твір образотворчого мистецтва, залишиться власником цього права навіть в результаті переходу речового права власності на матеріальний об'єкт (картину, в якій виражене право інтелектуальної власності) до іншої особи. Тобто, така особа придбає лише картину, але не право інтелектуальної власності на твір, зображений на ній.

Таким чином, інтелектуальну власність необхідно розглядати як невід'ємну та непорушну правомочність особи володіти, користуватися та розпоряджатися результатами власної інтелектуальної діяльності. Досліджуючи правовідносини у сфері інтелектуальної власності, за допомогою методу дедукції, з'ясуємо правову природу більш загального поняття – правові відносини. У будь-якому суспільстві існують відповідні зв'язки між індивідами, які формуються в результаті їх діяльності та є упорядкованими й організованими за допомогою моральних, релігійних та інших соціальних норм. При цьому, більшість суспільних відносин потребують саме правового регулювання, тобто упорядкування за допомогою норм права. Саме такі відносини є правовими. Держава не може змінювати головний характер тих чи інших відносин за допомогою правових засобів, а тим більше утворювати нові суспільні відносини. Вона може за допомогою прийнятих нормативно-правових актів тільки прискорювати розвиток передових суспільних тенденцій чи, навпаки, стримувати або витискати з життя суспільства негативні зв'язки і процеси. Виходячи із цього, правовідносини виникають та розвиваються за наявності відповідних суб'єктів, тобто, учасників таких відносин, між якими виникає правовий зв'язок. Він знаходить свій прояв у суб'єктивних правах та обов'язках з приводу задоволення матеріальних і духовних потреб та інтересів.

В. М. Кириченко визначає правові відносини як врегульовані нормами права суспільні зв'язки між суб'єктами права, які є носіями суб'єктивних прав та юридичних обов'язків, що забезпечуються державою [3, с. 101]. У свою чергу, Р. О. Халфіна зазначає, що правовідносини становлять собою дійсне суспільне відношення в єднанні його форми і змісту [4, с. 203]. За Л. С. Явич, правовідносини необхідно розглядати як різновидність суспільних відносин, які за своєю формою можуть становити собою як індивідуально визначений зв'язок уповноважених і зобов'язаних осіб, що реалізують свої суб'єктивні права і виконують покладені на них юридичні обов'язки [5, с. 72]. В. П. Грибанов надає наступне визначення правовідносинам: це один із видів суспільних відносин, який виникає в результаті регулювання нормами права таких відносин [6, с. 210]. Виходячи з вищезазначеного, слід констатувати, що правовідносини у сфері інтелектуальної власності – це врегульовані нормами права суспільні відносини, які виникають, змінюються та припиняються у сфері інтелектуальної власності під час створення, використання, розпорядження, передачі, охорони та захисту результатів творчої, наукової та іншої розумової діяльності людини.

Ще одним аспектом розгляду правовідносин у сфері інтелектуальної власності є визначення їх ознак. Зокрема, необхідно виокремлювати наступні ознаки :

- правовідносин інтелектуальної власності є різновидом суспільних відносин;
- правовідносин інтелектуальної власності є різновидом правових відносин;
- правовідносин інтелектуальної власності складаються між учасниками таких відносин – суб'єктами, що наділені взаємними правами та обов'язкам;
- правовідносин інтелектуальної власності є ідеологічними відносинами, тобто результатом свідомої, вольової діяльності людини;

- правовідносин інтелектуальної власності виникають, змінюються та припиняються на основі норм права. Правовідносини необхідно розглядати як спосіб реалізації правових норм, тому – правові норми реалізуються в правовідносинах, відбувається їх індивідуалізація стосовно суб'єктів і реальних ситуацій. У нормах права вже закладені правовідносини, але в абстрактній формі;

- правовідносини інтелектуальної власності мають двосторонній характер, оскільки передбачають наявність суб'єктів, учасників відносин, які наділені суб'єктивними юридичними правами та повинні виконувати відповідні юридичні обов'язки. За невиконання, порушення прав кореспондуючої сторони настає юридична відповідальність, встановлена законодавством;

- правовідносини інтелектуальної власності охороняються державою та забезпечуються заходами державного впливу. Так, у разі порушення правового режиму права інтелектуальної власності особа, чиї права порушено може звернутися за їх захистом до суду чи компетентних державних органів. Крім того, охорона та захист прав інтелектуальної власності гарантовані законодавством.

Як зазначає О. Шишка, інтелектуальна власність врегульована й охороняється приватним та публічним правом, як забезпечення інтересу держави та суспільства; а законодавець заклав у статті 1 Цивільного кодексу України моністичний підхід до правової моделі усіх цивільних правовідносин, а сама правова модель є одним із критеріїв визначення відносин, що регулюються цивільним законодавством; при цьому, упущено організаційні відносини, а саме внутрішньо-координаційного, делегувального та іншого спрямування, які у сфері інтелектуальної власності посідають значне місце, особливо при співавторстві [7, с. 257].

Доцільно наголосити, що у правовій доктрині спостерігається відсутність єдності та чіткого предметного підходу до відносин інтелектуальної власності. Як зазначає О. Шишка, це спричинюється наступним :

- міжнародним законодавством як частиною міжнародного приватного права;
- міжгалузевим підходом до врегулювання відносин, які виникають внаслідок створення, використання та охорони прав на результати творчої, інтелектуальної та подібної їм діяльності;
- намаганням підмінити право у цій сфері технічною чи технологічною доцільністю;
- пропрієтарним підходом до регулювання цих відносин тощо [7, с. 258].

Зокрема, науковець висловлює точку зору з приводу невідповідності положень частини 2 статті 418 Цивільного кодексу частині 1 статті 1 Цивільного кодексу. Так, згідно ч. 1 статті 1 Цивільного кодексу цивільним законодавством регулюються особисті немайнові та майнові відносини (цивільні відносини), засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників. У свою чергу, ч. 2 статті 418 Цивільного кодексу визначає, що право інтелектуальної власності становлять особисті немайнові права інтелектуальної власності та (або) майнові права інтелектуальної власності, зміст яких щодо певних об'єктів права інтелектуальної власності визначається Цивільним Кодексом та іншим законом. Таким чином, проаналізувавши положення статей Цивільного кодексу, слід зазначити, що замість правовідносин інтелектуальної власності законодавець позначив їх правом, зокрема правом інтелектуальної власності. Так, в даному випадку спостерігається термінологічна невідповідність, адже не доцільно право як систему правових норм зводити до предмету, а зміст правовідносин називати правом, безпосередньо. Особисті не майнові та майнові права інтелектуальної власності є суб'єктивними правами і розкриваються у приватному праві через правовідносини [7, с. 259].

Правовідносини мають складну структуру. Структура правовідносин розуміється як сукупність внутрішніх складових частин та способу їх взаємозв'язку на основі розподілу суб'єктивних прав, обов'язків та відповідальності за певне соціальне благо чи законних інтересів між

учасниками цих відносин. Таким чином, термін «структура» містить елементний склад правовідносин та правовий зв'язок між ними. Зокрема, представники наукової спільноти пропонують віднести до складу правовідносин інтелектуальної власності входять наступні елементи:

- суб'єкти;
- об'єкти;
- зміст [3, с. 105].

Зміст правовідносин – це передбачена нормами права сукупність суб'єктивних прав та юридичних обов'язків суб'єктів правовідносин. Розрізняють юридичний і фактичний зміст правовідносин. Юридичний зміст право відносин – це передбачені нормами права реальна можливість суб'єктів правовідносин щодо здійснення суб'єктивних прав та юридичних обов'язків. Фактичний зміст правовідносин – це фактична поведінка суб'єктів правовідносин, у межах якої реалізуються їхні суб'єктивні права та юридичні обов'язки. Юридичний і фактичний зміст нетотожні. Перший – значно ширший другого і містить невизначену кількість можливостей. Наприклад, юридичний зміст інтелектуальних правовідносин виявляється в тому, що особа може реалізувати своє право інтелектуальної власності у будь-якій сфері, зокрема, скласти вірш, створити твір образотворчого мистецтва, здійснити винахід, стати автором комерційного найменування, торгівельної марки тощо. При цьому, фактичний зміст правовідносин виявляється в тому, що особа фактично реалізує одну, можливо кілька з названих правомочностей, але не всі, адже зазвичай одна людина одночасно не може бути поетом, художником, винахідником, автором комерційного найменування, торгівельної марки тощо. Тобто, особа фактично реалізує один із варіантів свого суб'єктивного права. Таким чином, юридичний зміст правовідносин визначає те, як правовідносини повинні відбуватися, а фактичний зміст правовідносин показує те, як вони відбулися у реальній дійсності.

Правове регулювання здійснюється головним чином через механізм суб'єктивних прав і юридичних обов'язків.

Суб'єктивні права — це передбачена правовою нормою вид і міра можливої чи дозволеної поведінки суб'єкта правовідносин із задоволенням своїх законних інтересів та потреб, забезпечується як юридичними обов'язками інших суб'єктів, так і захистом з боку держави.

Суб'єктивні права передбачають такі варіанти поведінки як право здійснювати певні дії, вимагати дій від зобов'язаного суб'єкта, вимагати відновлення порушеного права, а також, право користуватися певним благом. Вказані елементи складають бімс у структуру суб'єктивного права. У свою чергу, юридичні обов'язки являють собою передбачену правовою нормою та забезпечену можливістю державного примусу міру належної поведінки зобов'язаного суб'єкта, яку він повинен здійснити в інтересах уповноваженого суб'єкта. Обов'язки передбачають здійснення певних дій на користь уповноваженого суб'єкта, зобов'язання утримуватися від здійснення певних дій, вимогу здійснення або нездійснення певних дій, юридичну відповідальність за невиконання чи неналежне виконання певних дій. Юридичні обов'язки є персоніфікованими, вони адресовані конкретній особі [3, с. 109].

Доцільно зазначити, що згідно цивільного законодавства права особи поділяються на майнові та особисті немайнові. Майнові права передбачають наявність в особи правомочностей щодо розпорядження майном, його використання, вчинення правочинів щодо майна тощо. Немайнові права є юридично гарантованими можливостями особи, які довічно їй належать особі та характеризується немайновим характером, тобто, не мають економічного змісту, є тісно пов'язаними з особою.

Аналізуючи положення статті 423 Цивільного кодексу України, до особистих немайнових прав інтелектуальної власності слід відносити нижче перераховані: право на визнання людини творцем (автором, виконавцем, винахідником тощо) об'єкта права інтелектуальної власності; право перешкоджати будь-якому посяганню на право інтелектуальної власності, здатному завдати шкоди честі чи репутації творця об'єкта права

інтелектуальної власності; інші особисті немайнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

У свою чергу, майнові права інтелектуальної власності закріплені у статті 424 Цивільного кодексу. Законодавець відніс до таких прав: право на використання об'єкта права інтелектуальної власності; виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності; виключне право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта права інтелектуальної власності, в тому числі забороняти таке використання; інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

Виходячи зі змісту статті 425 Цивільного кодексу немайнові права інтелектуальної власності чинні безстроково, за винятком випадків передбачених законом, при цьому майнові права чинні протягом певного строку і можуть бути припинені достроково.

Статтею 426 Цивільного кодексу передбачено право особи дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності та використовувати його на власний розсуд. Особа наділена правом дозволяти використовувати об'єкт права інтелектуальної власності крім випадків правомірного використання. Дозвіл на використання може бути надано в рамках ліцензійного договору. Договором можуть бути передбачені умови передання майнових прав інтелектуальної власності.

Згідно цивільного законодавства об'єкт права інтелектуальної власності може належати кільком особам спільно і здійснюватися за договором між ними.

Особисті немайнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, належать працівникові, який створив цей об'єкт. В окремих випадках такі права можуть належати особі, в якої працює працівник. Майнові права на об'єкт інтелектуальної власності належать працівнику та фізичній чи юридичній особі, ден він працює спільно.

Що стосується об'єкта інтелектуальної власності, створеного на замовлення, то особисті немайнові права на об'єкт, що був створений на замовлення, належать творцеві. Проте, у свою чергу, на законодавчому рівні

визначені випадки, за яких визначені особисті немайнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений на замовлення, можуть належати замовникові. Майнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений за замовленням, належать творцеві цього об'єкта та замовникові спільно, якщо інше не встановлено договором [2].

Для зручності дослідження всі права інтелектуальної власності, передбачені цивільним законодавством поділимо на групи (Рис. 1.1).

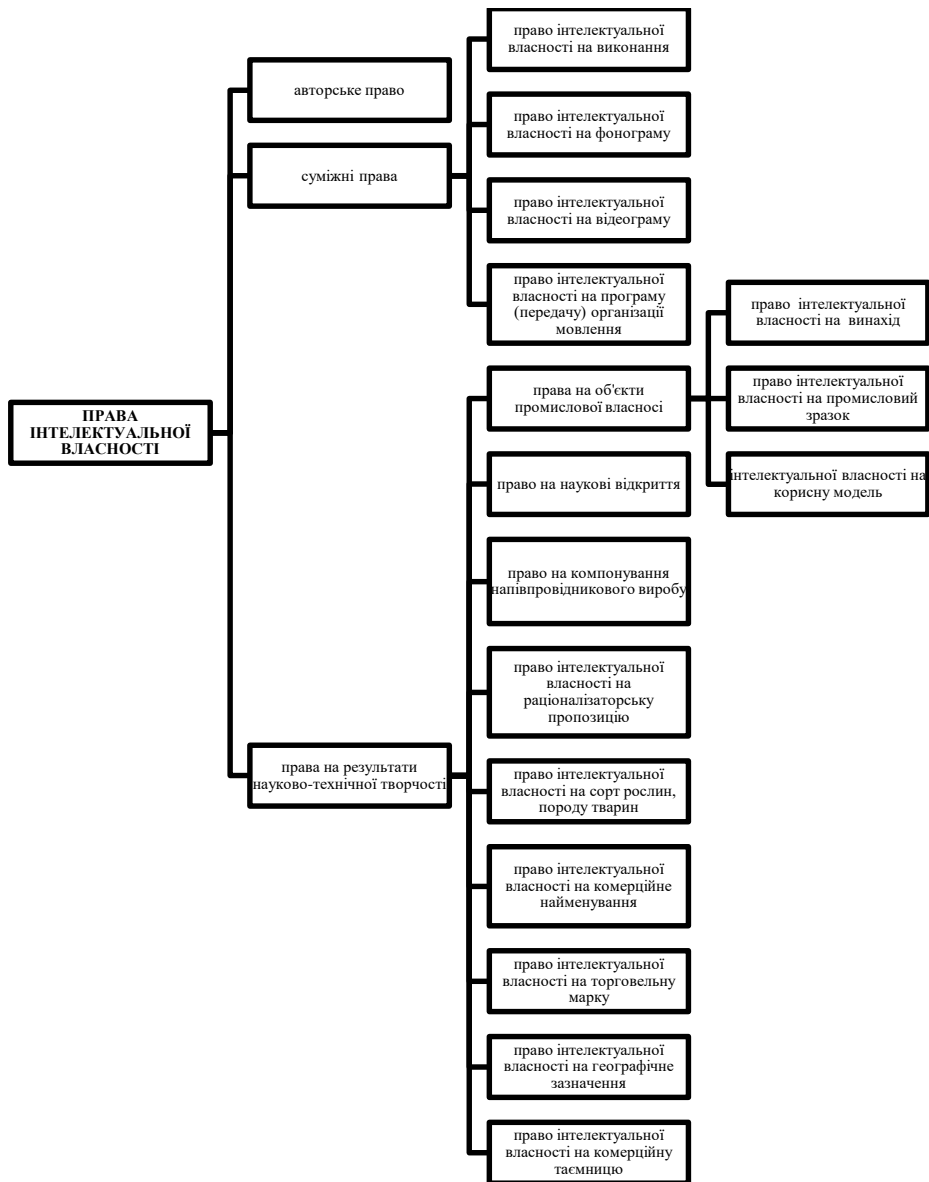

Рис. 1.1. Групи прав інтелектуальної власності [10, с. 104; 35, с. 159]

Для кожної групи прав інтелектуальної власності (які були зазначені вище) характерним та властивим є спектр додаткових правомочностей поряд з визначеними у статті 423 Цивільного кодексу.

Суб'єктам авторського права належать наступні немайнові права: вимагати зазначення свого імені у зв'язку з використанням твору, якщо це практично можливо, забороняти зазначення свого імені у зв'язку з використанням твору, обирати псевдонім у зв'язку з використанням твору, а також, право на недоторканність твору.

Виходячи з аналізу майнових прав суб'єктів інтелектуальних правовідносин у сфері різних груп інтелектуальної власності, слід зробити висновок, що спільними для них є наступні майнові правомочності:

- право на використання об'єкта права інтелектуальної власності
- виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності
- право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта права інтелектуальної власності, в тому числі забороняти таке використання
- інші майнові права.

Деякі групи прав інтелектуальної власності характеризуються певними особливостями змісту правовідносин. Зокрема, автор наукового відкриття має право надати науковому відкриттю своє ім'я або спеціальну назву. Право на наукове відкриття засвідчується дипломом та охороняється у порядку, встановленому законом.

Стаття 470 Цивільного кодексу регламентує право попереднього користувача на винахід, корисну модель, промисловий зразок. Зокрема, вказаною нормою передбачено, що будь-яка особа, яка до дати подання заявки на винахід, корисну модель, промисловий зразок або, якщо було заявлено пріоритет, до дати пріоритету заявки в інтересах своєї діяльності добросовісно використала винахід, корисну модель, промисловий зразок в Україні або здійснила значну і серйозну підготовку для такого використання, має право на безоплатне продовження такого використання або використання, яке передбачалося зазначеною підготовкою (право попереднього користувача). Право попереднього користувача може передаватися або переходити до іншої особи тільки разом із підприємством чи діловою практикою або з тією

частиною підприємства чи ділової практики, в яких було використано винахід, корисну модель, промисловий зразок або здійснено значну і серйозну підготовку для такого використання.

Аналогічне право (право попереднього користувача) передбачене для суб'єктів правовідносин у сфері права інтелектуальної власності на компонування напівпровідникового виробу, а також, права інтелектуальної власності на торговельну марку.

Відповідно до статті 484 Цивільного кодексу автор раціоналізаторської пропозиції має право на добросовісне заохочення від юридичної особи, якій ця пропозиція подана. Юридична особа, яка визнала пропозицію раціоналізаторською, має право на використання цієї пропозиції у будь-якому обсязі [2].

Таким чином, виходячи із вище зазначеного, слід зробити висновки, що право інтелектуальної власності є важливою категорією цивільного права, що позначає правомочність особи володіти, користуватися та розпоряджатися результатами власної творчої, наукової та іншої інтелектуальної діяльності.

Наявність права інтелектуальної власності опосередковує виникнення правовідносин у сфері інтелектуальної власності, які слід визначити як врегульовані нормами права суспільні відносини, які виникають, змінюються та припиняються у сфері інтелектуальної власності під час створення, використання, розпорядження, передачі, охорони та захисту результатів творчої, наукової та іншої розумової діяльності людини. З огляду на специфіку та багатогранність права інтелектуальної власності, на нашу думку, систему прав інтелектуальної власності доцільно розмежувати на окремі групи, які відображають однорідні правовідносини.

На нашу думку, варто усунути існуючу некоректність чинного законодавства, яка полягає у тому, що у статті 418 Цивільного кодексу замість правовідносин інтелектуальної власності законодавець позначив їх правом, зокрема правом інтелектуальної власності. Так, в даному випадку спостерігається термінологічна невідповідність, адже не доцільно право як

систему правових норм зводити до предмету, а зміст правовідносин називати правом, безпосередньо. Особисті не майнові та майнові права інтелектуальної власності є суб'єктивними правами і розкриваються у приватному праві через правовідносини. Правовідносини у сфері інтелектуальної власності мають певну структуру, яка передбачає наявність відповідних суб'єктів, об'єктів та змісту. Зміст правовідносин відображає спектр юридичних прав та обов'язків суб'єктів правовідносини у сфері інтелектуальної власності.

Таким чином, варто підсумувати: правовідносини інтелектуальної власності є правовими відносинами, які виникають, змінюються та припиняються у процесі створення, використання, розпорядження майновими та особистими немайновими правами інтелектуальної власності. Ці відносини мають злагоджену структуру, яка передбачає наявність суб'єкта, об'єкта та змісту.

1.2. Об'єкти прав інтелектуальної власності: загальні положення та класифікація

Сфера відносин інтелектуальної власності є досить широкою та багатогранною. При цьому ключову ролі у правовідносинах інтелектуальної власності відіграють саме об'єкти прав інтелектуальної власності, адже саме вони закладають основу виникнення правовідносин інтелектуальної власності в цілому. Так, в результаті створення об'єктів інтелектуальної власності, як продуктів творчої, розумової діяльності людини, виникають правовідносини інтелектуальної власності.

Об'єкти правовідносин – це певні матеріальні, духовні та інші соціальні блага з приводу яких між суб'єктами виникають, змінюються чи припиняються правовідносини [3, с. 204]. Об'єкти правовідносин у сфері інтелектуальної власності – це те, на що спрямовані суб'єктивні права і юридичні обов'язки суб'єктів правових відносин інтелектуальної власності.

Аналізуючи положення норм міжнародних нормативно-правових актів, зазначаємо, що, у першу чергу, увагу потрібно звернути на Конвенцію, яка

заснувала Всесвітню організацію інтелектуальної власності (ВОІВ). Саме вона визначила об'єкти права інтелектуальної власності, серед яких права, що відносяться до: літературних, художніх і наукових творів; виконавчої діяльності артистів, звукозапису, радіо – і телевізійних передач; винаходів у всіх сферах діяльності людини; наукових відкриттів; промислових зразків; торговельних марок, фірмових найменувань і комерційних позначень; захисту від недобросовісної конкуренції, а також всі інші права, які є результатом інтелектуальної діяльності в промисловій, науковій, літературній та художній сферах [8].

Національне законодавство передбачає закріплення об'єктів права інтелектуальної власності у Цивільного кодексу та ряді спеціальних нормативно-правових актів, що регулюють різні види (групи) прав інтелектуальної власності. При розробленні вітчизняної нормативно-правової бази України з питань інтелектуальної власності було висунуто завдання – максимально використати правові норми, визнані всіма цивілізованими країнами світу.

На нашу думку, доцільно провести порівняльно-правовий аналіз положень Конвенції про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності та Цивільного кодексу на предмет закріплення об'єктів права інтелектуальної власності (Див. Таблиця 1).

Таблиця 1

ОБ'ЄКТИ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

№ з/п	Об'єкти прав інтелектуальної власності	
1.	Конвенція про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності [8]	Цивільний кодекс України [2]
2.	- літературні, художні та наукові твори;	- літературні та художні твори;
3.	- виконавська діяльність артистів, звукозапис, радіо- і телевізійні передачі;	- комп'ютерні програми;
4.	- винаходи у сферах людської діяльності;	- компіляції даних (бази даних);
5.	- наукові відкриття;	- виконання;

6.	- промислові зразки, товарні знаки, знаки обслуговування, фірмові найменування і комерційні позначення;	- фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення;
7.	- захист від недобросовісної конкуренції;	- наукові відкриття;
8.	- усі інші права, що належать до інтелектуальної діяльності у виробничій, науковій, літературній і художній сферах.	- винаходи, корисні моделі, промислові зразки;
9.		- компонування напівпровідникових виробів;
10.		- раціоналізаторські пропозиції;
11.		- сорти рослин, породи тварин;
12.		- комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення;
13.		- комерційні таємниці.

Аналізуючи вищевказані нормативні документи на предмет закріплення об'єктів права інтелектуальної власності, слід зазначити, що положення Цивільного кодексу не повністю відповідають нормам про перелік об'єктів інтелектуальної власності, закріплених у Конвенції. Так, вітчизняне цивільне законодавство не відносить до переліку об'єктів права інтелектуальної власності захист від недобросовісної конкуренції. Крім того, Конвенцією передбачено, що до об'єктів належать літературні, художні та наукові твори. У свою чергу, Цивільний кодекс відносить літературні та художні твори до об'єктів, при цьому вже в Законі «Про авторське право та суміжні права» конкретизується правове регулювання авторських прав та вказується, що до об'єктів авторського права належать письмові твори белетристичного, публіцистичного, наукового, технічного або іншого характеру. Врешті-решт, Конвенція передбачає, що до об'єктів включаються усі інші права, що належать до інтелектуальної діяльності у виробничій, науковій, літературній і художній сферах. Тобто, в такий спосіб міжнародний документ встановлює можливість віднесення до об'єктів права інтелектуальної власності тих об'єктів, що будуть

створені у майбутньому навіть у разі появи якісно нових сфер розумової діяльності людини. На нашу думку, положення Цивільного кодексу України щодо об'єктів права інтелектуальної власності доцільно доповнити нормами щодо виокремлення серед об'єктів прав інтелектуальної власності наукових творів, захист від недобросовісної конкуренції, а також, інших прав, що належать до інтелектуальної діяльності у виробничій, науковій, літературній і художній сферах.

У зв'язку з тим, що кожній сфері інтелектуальних правовідносин характерні специфічні об'єкти права інтелектуальної власності, охарактеризуємо об'єкти по кожній з груп прав інтелектуальної власності. Законом «Про авторське право і суміжні права» [9] визначено об'єкти авторського права (Рис. 1.2).

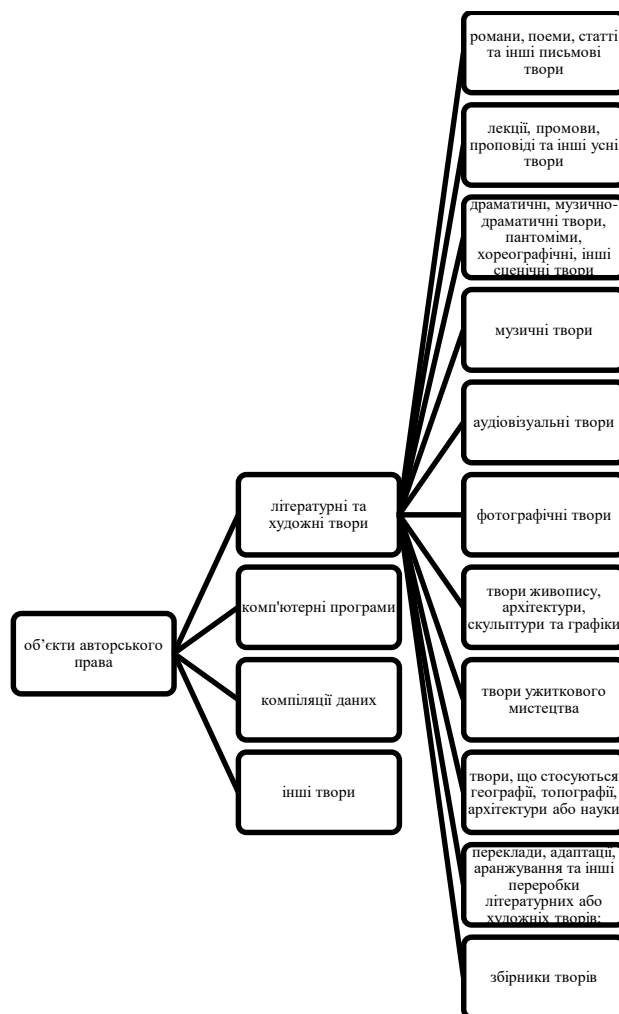

Рис. 1.2. Об'єкти авторських прав [9]

Під твором розуміють результат інтелектуальної, творчої діяльності. Під літературними творами розуміють твори, що мають вираз словесної форми (поезія, проза, драма). Під художніми творами, зазвичай, розуміють діяльність у галузі мистецтва, що зображує дійсність в образах (художні твори, художня література). Згідно із визначенням термінів, наданих у ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права», [9] під комп'ютерною програмою розуміють набір інструкцій у вигляді слів, цифр, кодів, схем, символів чи у будь-якому іншому вигляді, виражених у формі, придатній для зчитування комп'ютером, які приводять його у дію для досягнення певної мети або результату (це поняття охоплює як операційну систему, так і прикладну програму, виражені у вихідному або об'єктному кодах).

Компіляція даних (база даних) як об'єкт авторського права представляє сукупність творів, даних або будь-якої іншої незалежної інформації у довільній формі, в тому числі – електронній, підбір і розташування складових частин якої та її упорядкування є результатом творчої праці, і складові частини якої є доступними індивідуально і можуть бути знайдені за допомогою спеціальної пошукової системи на основі електронних засобів (комп'ютера) чи інших засобів. Важливим є те, що норми авторського права поширюються тільки на форму вираження твору і не поширюються на будь-які ідеї, теорії, принципи, методи, процеси, способи, концепції, відкриття, навіть якщо вони виражені, описані, пояснені, проілюстровані у творі [10, с. 105].

Об'єкти суміжних прав зображено на Рис. 1.3.

Рис. 1.3. Об'єкти суміжних прав [9]

Міжнародною конвенцією про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення визначено, що фонограма – це виключно

звуковий запис звучання виконання або інших звуків [11]. Відповідно до Закону «Про авторське право та суміжні права» фонограма – це звукозапис на відповідному носії (магнітній стрічці чи магнітному диску, грамофонній платівці, компакт-диску тощо) виконання або будь-яких звуків, крім звуків у формі запису, що входить до аудіовізуального твору.

Появу фонограм як об'єктів авторського права зумовив стрімкий технічний прогрес, який дав можливість розвитку такій індустрії. Безперечно, для виробників фонограм важливим є захист прав інтелектуальної власності у процесі виробництва та тиражування фонограм, адже динамічний розвиток технологій спричинює, також, і поширення неправомірних дій у сфері авторського права, зокрема, піратства.

Загалом до особливостей фонограм, на нашу думку, слід віднести наступні: фонограма – це звукозапис виконання охоронюваного законом твору або такого, що твору, що не охороняється або інших звуків; фонограма не може існувати без відповідного матеріального носія, на якому вона записана, тобто такий носій є невід'ємним елементом фонограма як об'єкта інтелектуальної власності.

Відеограма, згідно Закону «Про авторське право та суміжні права», визначається як відеозапис на відповідному матеріальному носії (магнітній стрічці, магнітному диску, компакт-диску тощо) виконання або будь-яких рухомих зображень (із звуковим супроводом чи без нього), крім зображень у вигляді запису, що входить до аудіовізуального твору. Відеограма є вихідним матеріалом для виготовлення її копій.

Відеограми поділяються на певні види, зокрема, відеограми, що містять запис виконання творів (драматичних творів, декламації вірші, хореографічних творів тощо), відеограми, що не містять запис виконання творів (футбольні матчі), а також, змішані відеограми, які можуть одночасно містити як запис виконання творів, так і інші зображення (наприклад конкурси краси) [12, с. 102].

Організація мовлення – організація ефірного мовлення чи кабельного мовлення. Організація ефірного мовлення здійснює публічне сповіщення радіо-

чи телевізійних передач і програм мовлення шляхом передачі в ефір за допомогою радіохвиль. У свою чергу, організація кабельного мовлення здійснює публічне сповіщення шляхом передачі на віддаль сигналу за допомогою того чи іншого виду наземного, підземного чи підводного кабелю (провідникового, оптоволоконного чи іншого виду) [9].

Науковим відкриттям є встановлення невідомих раніше, але об'єктивно існуючих закономірностей, властивостей та явищ матеріального світу, які вносять докорінні зміни у рівень наукового пізнання. Відповідно об'єктом наукового відкриття є закономірності, властивості та явища матеріального світу [2].

Досліджуючи наступну групу прав інтелектуальної власності (права на результати науково-технічної творчості), зазначимо, що об'єктом винаходу може бути продукт (пристрій, речовина тощо) або процес у будь-якій сфері технології. Об'єктом корисної моделі може бути продукт (пристрій, речовина тощо) або процес у будь-якій сфері технології. Об'єктом промислового зразка можуть бути форма, малюнок чи розфарбування або їх поєднання, що визначають зовнішній вигляд промислового виробу.

Визначення таких об'єктів права інтелектуальної власності як винахід, корисна модель міститься у Законі України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» [11]. Так, згідно цього закону винахід (корисна модель) – результат інтелектуальної діяльності людини в будь-якій сфері технології. Пристрої включають в себе різні механізми, машини, інструменти, обладнання, речовини є індивідуальними хімічними сполуками, такими як високомолекулярні поєднання. Штами мікроорганізмів є бактерії, гриби, водорості, лишайники, при цьому, мікроскопічні тощо [13].

Традиційно придатними для набуття прав інтелектуальної власності (патентоздатними) в якості процесу є різні способи механічної обробки, хімічної технології, вироблення і передачі енергії, зображень та ін. Патентоздатними також визнаються мікробіологічні способи і способи впливу на рослини та інші об'єкти живої природи з метою поліпшення їх споживчих

якостей, захисту від шкідників, підвищенню врожайності тощо. Різниця між винаходом та корисною моделлю, згідно з Законом України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» полягає лише у критеріях придатності для набуття права інтелектуальної власності. Винахід відповідає умовам патентоздатності, якщо він є новим, має винахідницький рівень і є промислово придатним, а корисна модель відповідає умовам патентоздатності, якщо вона є новою і промислово придатною.

Закон України «Про охорону прав на промислові зразки» [14] у ст. 1 визначає промисловий зразок як результат творчої діяльності людини у галузі художнього конструювання. Дане визначення промислового зразка уточнюється через його об'єкти, якими можуть бути форма, малюнок чи розфарбування або їх поєднання, які визначають зовнішній вигляд промислового виробу і призначені для задоволення естетичних та ергономічних потреб. Таким чином, промисловий зразок, так само як й винахід, являє собою результат інтелектуальної, творчої діяльності людини, який може бути втілений у матеріальному носії.

Промисловим зразком згідно ст. 5 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» [14] не визнаються: об'єкти архітектури (крім малих архітектурних форм), промислові, гідротехнічні та інші стаціонарні споруди; друкована продукція як така; об'єкти нестійкої форми з рідких, газоподібних, сипких або подібних до них речовин тощо. Важливо, що деякі вироби можуть бути визнані як промисловим зразком, так і об'ємною торговельною маркою (наприклад, форма флакону для парфумів, форма пляшки) або можуть отримати правову охорону як об'єкти авторського права (наприклад, твори декоративно-прикладного мистецтва). Але необхідно враховувати, що подібні об'єкти права інтелектуальної власності виконують різні функції і права на них оформлюються та реєструються в різному порядку.

Відповідно до Закону «Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів», під компонуванням напівпровідникового виробу (необхідно розглядати сукупність пов'язаних зображень, певним чином

зафіксованих або закодованих, які становлять тривимірну конфігурацію шарів, з яких складається напівпровідниковий виріб та в яких кожне зображення містить конфігурацію або частину конфігурації напівпровідникового виробу на будь-якій стадії його виготовлення [15].

Наступним об'єктом права інтелектуальної власності є раціоналізаторська пропозиція – визнана юридичною особою пропозиція, яка містить технологічне (технічне) або організаційне рішення у будь-якій сфері її діяльності. Об'єктом раціоналізаторської пропозиції може бути матеріальний об'єкт або процес [2].

Згідно Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» [16] сорт рослин як об'єкт права інтелектуальної власності – це окрема група рослин (клон, лінія, гібрид першого покоління, популяція) в рамках нижчого із відомих ботанічних таксонів, яка, незалежно від того, задовольняє вона повністю або ні умовам надання правової охорони: може бути визначена ступенем прояву ознак, що є результатом діяльності даного генотипу або комбінації генотипів; може бути відрізнена від будь-якої іншої групи рослин ступенем прояву принаймні однієї з цих ознак; може розглядатися як єдине ціле з точки зору її придатності для відтворення у незмінному вигляді цілих рослин сорту. Що стосується визначення терміну «порода тварини» як об'єкту права інтелектуальної власності, то на цей час у національному законодавстві його не існує.

Досліджуючи групу прав інтелектуальної власності на комерційні позначення, зазначимо, що згідно статті 489 Цивільного кодексу комерційне найменування отримує правову охорону, якщо вона дає можливість вирізнити одну особу з-поміж інших та не вводить в оману споживачів щодо справжньої її діяльності. Право інтелектуальної власності на комерційне найменування є чинним з моменту першого використання цього найменування та охороняється без обов'язкового подання заявки на нього чи його реєстрації і незалежно від того, є чи не є комерційне найменування частиною торговельної марки.

Об'єктом права інтелектуальної власності визнається, також, комерційна таємниця згідно статті 505 Цивільного кодексу України комерційною

таємницею є інформація, яка є секретною в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній формі та сукупності її складових є невід'ємною та не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації, до якого вона належить, у зв'язку з цим має комерційну цінність та була предметом адекватних існуючим обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію. Комерційною таємницею можуть бути відомості технічного, організаційного, комерційного, виробничого та іншого характеру, за винятком тих, які відповідно до закону не можуть бути віднесені до комерційної таємниці [2].

В Україні на цей час немає окремих спеціальних законів щодо охорони прав на відкриття, раціоналізаторські пропозиції, породи тварин та комерційну таємницю. У національному законодавстві відсутня дефінітивна норма, яка б містила легальне визначення фірмового найменування, проте ст. 489 Цивільного кодексу України встановлює вимогу, якій воно повинно відповідати. Так, правова охорона надається фірмовому найменуванню, якщо воно дає можливість вирізнити одну особу з-поміж інших осіб та не вводить в оману споживачів щодо справжньої її діяльності. Таким чином, фірмове найменування, як об'єкт права інтелектуальної власності, це таке найменування, під яким особа діє в цивільному обороті і яке індивідуалізує цю особу серед інших його учасників (наприклад, ПАТ «Чумак», ТОВ «Біловіт», ПП «У Тараса»). Що стосується визначення торговельної марки, то відповідно до ст. 1 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» торговельною маркою визнається позначення, за яким товари і послуги одних осіб відрізняються від товарів і послуг інших осіб. При цьому, об'єктом торговельної марки можуть бути будь-яке позначення або будь-яка комбінація позначень, зокрема, слова, у тому числі власні імена, літери, цифри, зображувальні елементи, кольори та комбінації кольорів, а також будь-яка комбінація таких позначень. Згідно статті 1 Закону України «Про правову охорону географічних зазначень» [17], географічне зазначення – це найменування місця, що ідентифікує товар, який походить з певного

географічного місця та має особливу якість, репутацію чи інші характеристики, зумовлені головним чином цим географічним місцем походження, і хоча б один з етапів виробництва якого (виготовлення (видобування) та/або переробка, та/або приготування) здійснюється на визначеній географічній території. Видовим об'єктом географічного зазначення є назва місця походження товару – назва географічного місця, яка вживається для позначення товару, що походить із зазначеного географічного місця та має особливі властивості, виключно або головним чином зумовлені характерними для даного географічного місця природними умовами або поєднанням цих природних умов з характерним для даного географічного місця людським фактором (наприклад, мінеральні води «Моршинська», «Боржомі», петренківський розпис, вологодські мережива) [10, с. 115].

Отже, об'єкти правовідносин у сфері інтелектуальної власності – це те, на що спрямовані суб'єктивні права і юридичні обов'язки суб'єктів правових відносин інтелектуальної власності. Загальний перелік об'єктів права інтелектуальної власності наведено у Конвенції, яка заснувала Всесвітню організацію інтелектуальної власності (ВОІВ). Національне законодавство передбачає закріплення переліку таких об'єктів у Цивільного кодексу, а також, ряді спеціальних нормативно-правових актів, що регулюють різні сфері інтелектуальної діяльності людини. Кожна група прав інтелектуальної власності характеризується власним спектром об'єктів.

Враховуючи міжнародний досвід, на нашу думку, положення Цивільного кодексу України щодо об'єктів права інтелектуальної власності доцільно доповнити нормами щодо віднесення до переліку об'єктів прав інтелектуальної власності наукових творів, захист від недобросовісної конкуренції, а також, інших прав, що належать до інтелектуальної діяльності у виробничій, науковій, літературній і художній сферах.

1.3. Суб'єкти прав інтелектуальної власності

Суб'єкти прав інтелектуальної власності є структурним елементом правовідносин у сфері інтелектуальної власності та відіграють провідну роль у цій системі, адже саме за посередництвом суб'єктів реалізуються права та виконуються юридичну обов'язки у процесі інтелектуальних відносин.

У теорії права суб'єкти правовідносин визначаються як учасники правових відносин, які мають суб'єктивні права та здатні виконувати юридичні обов'язки [3, с. 209].

В. Вірченко визначає суб'єктів інтелектуальної власності як фізичних та юридичних осіб, які прямо або опосередковано приймають участь у процесі привласнення результатів інтелектуальної діяльності та їх комерціалізації, а також наділяються відповідними правами та повноваженнями в рамках цивільно-правових відносин інтелектуальної власності. Науковець виділяє суб'єктів, що першопочатково наділяються правами інтелектуальної власності завдяки безпосередній участі у створенні об'єкту інтелектуальної власності, суб'єктів, що наділяються правами внаслідок проходження процедури реєстрації та отримання свідоцтва, суб'єкти, що набувають прав інтелектуальної власності в результаті їх передачі, суб'єктів, що представляють інтереси суб'єктів двох перших груп виконуючи посередницькі функції або виступаючи у ролі довірених осіб, а також, державні установи та самоврядні організації, що регулюють відносини інтелектуальної власності [18, с. 225].

У теорії права поширеною є класифікація суб'єктів інтелектуальних правовідносин на дві основні групи (Рис. 1.4.) [10, с. 211].

Рис. 1.4. Суб'єкти прав інтелектуальної власності [10]

До першої групи належать первинні суб'єкти, які набули право інтелектуальної власності в результаті створення або державної реєстрації прав на об'єкт права інтелектуальної власності. До цієї групи слід, в першу чергу, віднести автора (творця), оскільки саме його інтелектуальний, творчий потенціал є тим джерелом, з якого народжується об'єкт права інтелектуальної власності. Тому, саме за автором (творцем) законодавець закріплює і визнає, за загальним правилом, весь обсяг особистих немайнових і майнових прав інтелектуальної власності, що складають зміст права інтелектуальної власності. Друга група суб'єктів права інтелектуальної власності – це вторинні суб'єкти цього права. Вони самі нічого не створюють, але на підставі закону або договору набувають у встановленому порядку майнові права інтелектуальної власності і відповідно визнаються суб'єктами права інтелектуальної власності [10, с. 215].

Суб'єкти прав інтелектуальної власності, як учасники відповідних правовідносин, наділені такою юридичною характеристикою як

правосуб'єктність, яка включає в себе правоздатність, дієздатність та деліктоздатність.

Отже, правосуб'єктність – це здатність особи бути носієм прав і обов'язків, здійснювати їх від свого імені та нести юридичну відповідальність за свої дії.

Важливою властивістю правосуб'єктності є її гарантованість державою, тобто відповідні державні органи зобов'язані забезпечити кожному суб'єкту права можливість повного і безперешкодного здійснення прав, а також виконання обов'язків, зумовлених його правосуб'єктністю.

Згідно із статтею 421 Цивільного кодексу України [2] суб'єктами права інтелектуальної власності є: творець (творці) об'єкта права інтелектуальної власності (автор, виконавець, винахідник тощо) та інші особи, яким належать особисті немайнові та (або) майнові права інтелектуальної власності. Термін «творець» за своїм змістом можна вважати аналогічним терміну «автор об'єкту права інтелектуальної власності». Творець (автор) – це фізична особа, творчою працею якої створений об'єкт права інтелектуальної власності. Юридичні особи не можуть створювати об'єкти права інтелектуальної власності, це можуть зробити лише працюючі у них фізичні особи. Проте, юридичній особі може належати комплекс майнових прав інтелектуальної власності, і в цьому випадку юридична особа може бути, як і творець (автор), суб'єктом права інтелектуальної власності за договором або законом.

Творцем може бути громадянин України, громадянин нашої країни або особа без громадянства незалежно від віку та цивільної дієздатності. Тобто визнаною творцем об'єкта інтелектуальної власності може бути частково дієздатна або обмежено дієздатна фізична особа. При цьому здатність реалізувати майнові права інтелектуальної власності залежить від ступеню дієздатності творця. Цивільну дієздатність має особа, що усвідомлює значення своїх дій та може керувати ними.

Фізична особа, що не досягла 14 років, володіє частковою дієздатністю. Вона має право самостійно вчиняти дрібні побутові правочини (які

задовольняють побутові потреби особи, відповідають її фізичному і соціальному розвитку, а також стосуються предмета, який має невисоку вартість); здійснювати особисті немайнові права на результати інтелектуальної діяльності.

Особи у віці від 14 до 18 років володіють неповною дієздатністю. Вони наділяються правом вчиняти дрібні побутові правочини, самостійно розпоряджатися своїм заробітком, самостійно здійснювати права на результати інтелектуальної діяльності, бути учасником юридичних осіб. Інші правочини можуть вчинятися особами із неповною дієздатністю лише за згодою батьків або піклувальника

Суб'єктом відносин у сфері інтелектуальної власності є, також, держава. Так, держава може бути спадкоємцем права інтелектуальної власності за заповітом, тобто, у власність держави може бути передано об'єкт права інтелектуальної власності. Держава може бути правонаступником автора, адже до неї може перейти, наприклад, авторське право на твір науки, літератури, мистецтва тощо.

Крім вище зазначених до кола суб'єктів відносин у сфері інтелектуальної власності належить замовник, адже об'єкт інтелектуальної власності може бути створеним на замовлення. Замовником може бути як фізична, так і юридична особа. При цьому, у випадках, передбачених законом, окремі особисті немайнові права інтелектуальної власності можуть належати замовнику.

Суб'єктом авторського права згідно із статтею 435 Цивільного кодексу України є автор твору. За відсутності доказів іншого автором твору вважається фізична особа, зазначена звичайним способом як автор на оригіналі або примірнику твору (презумпція авторства). Автор твору належить до первинного суб'єкту права інтелектуальної власності. Суб'єктами авторського права є також інші фізичні та юридичні особи, які набули права на об'єкти авторського права відповідно до договору або закону. Ці суб'єкти є правонаступниками первинного суб'єкту права інтелектуальної власності. Суб'єктом суміжних прав згідно із статтею 450 Цивільного кодексу України є виконавець, виробник

фонограми, виробник відеограми, організація мовлення. За відсутності доказів іншого виконавцем, виробником фонограми, виробником відеограми, організацією мовлення вважається особа, ім'я (найменування) якої зазначено відповідно у фонограмі, відеограмі, їх примірниках чи на упаковці, а також під час передачі програми організації мовлення. Зазначені суб'єкти належать до первинних суб'єктів суміжних прав. Суб'єктами суміжних прав є також інші особи, які набули таких прав відповідно до договору чи закону у первинних суб'єктів суміжних прав.

Суб'єктами права інтелектуальної власності на наукові відкриття є лише фізичні особи – автори, інтелектуальною, творчою діяльністю яких зроблене наукове відкриття.

Суб'єктами права інтелектуальної власності на винаходи, корисні моделі та промислові зразки є винахідники (автори) винаходів, корисних моделей, а також автори промислових зразків. Інші особи, які набули майнові права на зазначені об'єкти права інтелектуальної власності за договором чи законом, відносяться до категорії вторинних суб'єктів права інтелектуальної власності. Відповідно до статті 1 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» [13] та статті 1 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» [14] автором винаходу, корисної моделі і промислового зразка є фізична особа, результат інтелектуальної, творчої діяльності якої визнано винаходом (корисною моделлю) або промисловим зразком.

Відповідно до статті 473 Цивільного кодексу суб'єктами права інтелектуальної власності на компонування напівпровідникового виробу є автор компонування напівпровідникового виробу та інші особи, які набули прав на компонування напівпровідникового виробу за договором чи законом.

Суб'єктами права інтелектуальної власності на сорти рослин та породи тварин є автори та інші особи, що набули майнові права інтелектуальної власності на сорти рослин чи породи тварин за договором чи законом.

Суб'єктами права інтелектуальної власності на комерційну таємницю відповідно є особи, які займаються підприємницькою діяльністю та мають

юридичний статус підприємців. Суб'єктом права інтелектуальної власності може бути інша (не автор/творець) фізична особа (здебільшого, яка зареєстрована як підприємець) та юридична особа, до яких на підставі договору (ліцензії) або закону переходять повністю або частково майнові права інтелектуальної власності на об'єкти цього права.

Суб'єктами права інтелектуальної власності, за певних умов, можуть бути, також спадкоємці (щодо фізичних осіб) та правонаступники – щодо юридичних осіб (у разі ліквідації, реорганізації тощо). Спадкоємці – це особи (фізичні або юридичні), до яких в разі смерті автора (творця) або фізичної особи-підприємця переходять майнові права інтелектуальної власності. правонаступниками, як правило, є юридичні особи. В разі припинення діяльності юридичної особи – суб'єкта права інтелектуальної власності – до правонаступника переходять майнові права інтелектуальної власності. Одним з видів правонаступництва є перехід майнових прав інтелектуальної власності до роботодавця або замовника.

Суб'єктами права інтелектуальної власності на фірмове найменування, торговельну марку та географічне зазначення є особи, яким належать майнові права інтелектуальної власності на ці комерційні позначення.

Суб'єктами права інтелектуальної власності на фірмове найменування можуть бути громадянин-підприємець та юридична особа, зокрема товариства (підприємницькі та непідприємницькі), установи та юридичні особи інших організаційно-правових форм, встановлених законом, та правонаступники цих осіб. Вони є носіями виключно майнових прав інтелектуальної власності, а особисті немайнові права їм не належать, оскільки закон не визнає права авторства на фірмові найменування [2].

Суб'єктами права інтелектуальної власності на торговельну марку згідно з частиною п'ятою ст. 5 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів та послуг» [20] та ст. 494 Цивільного кодексу України [2] можуть бути юридичні або фізичні особи, включаючи об'єднання осіб, які зареєстрували на

своє ім'я право інтелектуальної власності на торговельну марку, а також правонаступники зазначених осіб.

Суб'єктами права інтелектуальної власності на географічне зазначення є виробники товарів, об'єднання виробників, інші особи, визначені законом.

Особливим суб'єктом інтелектуальної власності у випадку службових творів або службових об'єктів промислової власності є працедавець. Відповідно до статті 429 Цивільного кодексу особисті немайнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, належать працівникові, який створив цей об'єкт [2]. Майнові права на зазначений об'єкт належать спільно працівникові та працедавцю (юридичній або фізичній особі, де або у якої він працює), якщо інше не встановлено договором. Таким чином, первинним суб'єктом права інтелектуальної власності щодо службового твору є як фізична особа (працівник), так і юридична особа (працедавець). Згідно зі ст. 430 Цивільного кодексу ідентичний розподіл прав між часниками відносин інтелектуальної власності здійснюється і щодо об'єктів створених на замовлення. Таким чином, до складу первинних суб'єктів права інтелектуальної власності на об'єкт створений на замовлення відноситься як фізична особа (виконавець), так і юридична або фізична особа (замовник). При цьому, у випадках, передбачених законом, окремі особисті немайнові права інтелектуальної власності можуть належати замовнику. У випадку співавторства до складу первинних суб'єктів відносин інтелектуальної власності може бути віднесено кілька фізичних осіб, які своєю спільною інтелектуальною діяльністю створили відповідний об'єкт власності. При цьому, право на твір, створений у співавторстві, належить співавторам спільно, незалежно від того, становить твір одне нерозривне ціле чи складається з частин, кожна з яких може мати самостійне значення (частина твору має самостійне значення, якщо може бути використана незалежно від інших частин твору). Відносини між співавторами можуть бути визначені договором, у випадку відсутності якого право на твір має здійснюватися співавторами спільно. Слід зазначити, що у відповідності із вітчизняним

законодавством, суб'єктом інтелектуальної власності може стати держава на основі успадкування як за законом, так і за заповітом, а також на підставі дарування або безоплатної передачі первинним суб'єктом інтелектуальної власності своїх прав державі [18 с. 234].

Однією з форм прояву дієздатності є деліктоздатність – передбачена нормами права здатність особи нести юридичну відповідальність за вчинення протиправних дій. Передумовою деліктоздатності є осудність, тобто здатність фізичної особи під час здійснення суспільно небезпечного діяння усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ними. Осудність фізичної особи не завжди припускає її повну дієздатність. Так, чинне кримінальне законодавство України передбачає настання кримінальної відповідальності осіб, яким до вчинення кримінального правопорушення виповнилося 16 років, а за вчинення особливо тяжких правопорушень – з 14 років [3, с. 149]. За вчинення правопорушень у сфері інтелектуальної власності винні особи несуть встановлену законодавством відповідальність, в тому числі, цивільно-правову, адміністративно-правову, господарську та кримінальну відповідальність. Так, цивільна відповідальність передбачає обов'язок винної особи відшкодувати завдану шкоду неправомірними діями чи бездіяльністю, відновити порушене право, розірвати договір тощо.

Адміністративна відповідальність у сфері інтелектуальної власності встановлена КУпАП. Згідно статті 164-17 даного нормативного документу передбачена відповідальність за порушення умов і правил, що визначають порядок припинення порушень авторського права і (або) суміжних прав з використанням мережі Інтернет у вигляді штрафу від п'ятисот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. При повторному вчиненні таких діянь на порушника передбачається накладення штрафу від тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Згідно статті 164-18 КУпАП наведення завідомо недостовірної інформації у заявах про припинення авторського права і (або) суміжних прав, вчинених з використанням мережі Інтернет тягне за собою накладення штрафу від тисячі

до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Отже, з аналізу вище вказаних статей можна зробити висновок, що адміністративна відповідальність зосереджена головним чином на правопорушеннях у мережі Інтернет [21].

Відповідно до статті 217 Господарського кодексу України [22] господарські санкції є правовим засобом відповідальності у сфері господарювання. Господарськими санкціями визнаються заходи впливу на правопорушника у сфері господарювання, в результаті застосування яких для нього настають несприятливі економічні та/або правові наслідки. У сфері господарювання застосовуються такі види господарських санкцій: відшкодування збитків; штрафні санкції; оперативно-господарські санкції. Отже, у зв'язку з тим, що учасники господарських правовідносин можуть володіти, користуватися та ропоряджатися об'єктами прав інтелектуальної власності, за порушення у даній сфері може мати місце господарсько-правова відповідальність.

Статтею 176 КК [23] передбачено кримінальна відповідальність за порушення авторського прав та суміжних прав у вигляді штрафу від двохсот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправних робіт на строк до двох років, або позбавлення волі на строк до двох років. Стаття 177 встановлює аналогічну кримінальну відповідальність за порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію. Деліктоздатність фізичної особи, що вчинила кримінальне правопорушення у сфері інтелектуальної власності настає із 16 років.

Таким чином, підсумовуючи вище зазначене, слід вказати, що суб'єкт правовідносин у сфері інтелектуальної власності є одним із ключових елементів структури даних правовідносин, що відображає перелік учасників правових відносин, наділених суб'єктивними юридичними правами та обов'язками. Всі суб'єкти правовідносин у сфері інтелектуальної власності поділяються на первинних та вторинних. Первинні суб'єкти – це автори, творці об'єктів

інтелектуальної власності. До вторинних суб'єктів доцільно віднести спадкоємців, роботодавців авторів (творців), замовників об'єктів інтелектуального права. Суб'єкти прав інтелектуальної власності, як учасники відповідних правовідносин, наділені такою юридичною характеристикою як правосуб'єктність, яка включає в себе правоздатність, дієздатність та деліктоздатність.

Підводячи підсумки до розділу в цілому, зазначимо, що інтелектуальну власність необхідно розглядати як невід'ємну та непорушну правомочність особи володіти, користуватися та розпоряджатися результатами власної інтелектуальної діяльності. Сфера правовідносин інтелектуальної власності є дуже багатогранною та масштабною. Це системне утворення, яке має злагоджену внутрішню структуру, елементи якої характеризуються певною специфікою з огляду на особливості сфери інтелектуальної власності. До складу правовідносин інтелектуальної власності входять такі елементи як суб'єкти, об'єкти та зміст.

РОЗДІЛ 2. ЗАСОБИ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

2.1. Поняття захисту прав інтелектуальної власності

Фундаментальне право кожної людини на захист проголошено на міжнародному рівні у Загальній декларації прав людини, у статті 7, згідно якої «Усі люди рівні перед законом і мають право без усякого розрізнення на рівний захист законом. Усі люди мають право на захист від будь-якої дискримінації і від будь-якого підбурювання до такої дискримінації» [24]. На національному рівні відповідно до Конституції України [1] визначено право кожного захищати свої права і свободи, права і свободи інших людей від посягань, у тому числі від посягань представників влади або посадових осіб, що найчастіше відбувається шляхом звернення до суду.

Особисті немайнові права виникають у творця, автора об'єкта інтелектуальної власності завжди та є невід'ємними від нього та охороняються, гарантуються, забезпечуються та захищаються державою. Такий захист обумовлюється прийняттям нормативно-правових актів, які встановлюють обов'язкові правила поведінки, дотримуватися яких мають всі фізичні та юридичні особи. Безперечно, захист особистих немайнових прав не обмежується лише нормативним регулюванням, адже важливим є ефективний механізм реалізації правових норм на практиці з тим, щоб права, свободи та законні інтереси осіб не були порушені.

Досліджуючи категорію захисту прав інтелектуальної власності, охарактеризуємо, перш за все, більш загальне поняття – правовий захист, що являє собою державно-примусову діяльність із забезпечення виконання юридичного обов'язку та відновлення порушеного права. Правовий захист, окрім самозахисту, неможливий поза діяльністю суду чи іншого органу. Правовий захист – завжди акт, що уже відбувся, оскільки він є безпосередньо реалізацією міри державного примусу, що визначена у рішенні суду чи іншого

органу, уповноваженого на здійснення правового захисту. І саме це є головним у суті правового захисту. Проте, в окремих випадках для реалізації міри державного примусу достатньо постановлення рішення та набрання ним чинності. Так, у рішенні про визнання права власності чи про розірвання договору відповідач не примушується до певної активної поведінки, тому в цій ситуації акт правосуддя і правовий захист завжди збігаються у часі. Правовий захист у динаміці являє собою процес захисту, що має свій початок (подання позову, заяви) та кінець (виконання рішення) [25, с. 105].

На думку М. Сидоренко право на захист є можливістю застосування заходів правоохоронного характеру для відновлення порушених прав. Право на захист є юридично закріпленим правом особи звернутися з вимогою про відновлення порушених прав чи припинення безпосереднього порушення прав. Захист прав в органах влади передбачає елементи матеріально-правового та процесуально-правового характеру. Форми захисту та порядок захисту є самостійними та незалежними явищами [26, с. 329].

Стаття 15 Цивільного кодексу [2] проголошує, що кожна особа має право на захист свого цивільного права у разі його порушення, невизнання або оспорювання. Крім цього, вказана норма розповсюджується на захист законного інтересу особи. Згідно статті 386 Цивільного кодексу держава забезпечує рівний захист прав усіх суб'єктів права власності. Власник, який має підстави передбачати можливість порушення свого права власності іншою особою, може звернутися до суду з вимогою про заборону вчинення нею дій, які можуть порушити його право, або з вимогою про вчинення певних дій для запобігання такому порушенню. До того ж власник має право на відшкодування шкоди у разі порушення його прав. Стаття 391 Цивільного кодексу встановлює право власника вимагати усунення перешкод у здійсненні ним права користування та розпоряджання своїм майном [2].

Ю. Сульженко наголошує, що можливість захистити порушене чи спірне суб'єктивне право або охоронюваний законом інтерес є єдиним з

найважливіших прав особи, що суттєво визначає її місце у суспільстві. Реалізація зазначеного права має не тільки соціально-юридичне, а й істотне соціально-політичне значення [27, с. 18].

У випадку порушення прав, свобод та законних інтересів особи, вона вільна у виборі способів захисту порушених прав. При цьому, так і способи захисту обираються залежно від види порушення та від наявності чи відсутності між сторонами зобов'язальних відносин [28, с. 126].

Суб'єктивне право на захист становить собою де-юре закріплена можливість індивіда застосувати заходи, які носять правоохоронний характер з метою відновлення порушеного права, а також припинення дій, які порушують таке право [27, с. 205].

Структурні елементи механізму захисту прав повинні бути єдиною злагодженою системою, при цьому сам захисту прав є достатньо складною категорією [29, с. 66].

Вчення про захист передбачає три основні теорії, серед яких «теорія функції» (захист – загальна функція цивільного права) [30]; «теорія заходів» (захист – система заходів для боротьби з правопорушеннями) [31, с. 5]; «теорія діяльності» (захист є діяльністю з усунення перешкод у користуванні цивільними правами) [32, с. 98].

Таким чином, констатуємо, що захист цивільного права є багатоаспектним загальним поняттям, яке включає в себе, і безпосередньо захист права інтелектуальної власності. У свою чергу, вищенаведені положення нормативно-правових актів є фундаментальними для подальшого наукового дослідження питання щодо захисту права інтелектуальної власності.

У цілому, поняття «захист прав інтелектуальної власності» необхідно розглядати в контексті визначеної на законодавчому рівні діяльності відповідних органів державної влади щодо визнання, поновлення прав, а також усунення перешкод, що заважають здійсненню прав та законних інтересів суб'єктів права інтелектуальної власності. Забезпечення реалізації та захисту прав усіх учасників (суб'єктів) відносин інтелектуальної власності належить

сьогодні до одних із основних завдань правового регулювання. Цьому сприяє ряд факторів, у тому числі формування здатного для його втілення у життя законодавства та повноцінної судової практики, завдяки якій формуються узагальнені єдині підходи до вирішення спорів [33]. На думку В. Кравець, захист прав інтелектуальної власності необхідно розглядати як сукупність заходів, що націлені на встановлення та визнання прав інтелектуальної власності у разі їх порушення, оспорювання чи невизнання [34, с. 101].

Посилення ролі інтелектуальної власності обумовлює необхідність у здійсненні належного захисту прав авторів, винахідників, науковців тощо [35, с. 101]. Питання захисту набуває все більшої актуальності через численні порушення у даній сфері.

У свою чергу, аналізуючи положення, наведені у доробках Т. Павленко, зосереджуємо свою увагу на тому, що під захистом прав інтелектуальної власності слід розуміти правниче забезпечення недоторканності таких прав, їх непорушності, а в разі порушення, застосування заходів примусового характеру, спрямованих на відновлення цих прав. Право на захист виникає у власника прав інтелектуальної власності лише в момент порушення або оспорювання його прав та охоронюваних законом інтересів і реалізується в рамках цивільних, кримінальних та адміністративних правовідносин, які виникли при цьому. Відповідно до міжнародних стандартів, поняття «захист прав інтелектуальної власності» включає передбачену законодавством діяльність уповноважених країною відповідних органів влади по визнанню, поновленню прав та усуненню перешкод, що заважають реалізації прав та законних інтересів суб'єктів права інтелектуальної власності [36, с. 148].

На нашу думку, захист права інтелектуальної власності слід розглядати як складову частину системи захисту цивільних прав в цілому, що становить собою комплекс заходів правового та організаційного характеру, спрямованих на створення належних умов для вільного володіння, використання та розпорядженням об'єктом, що є результатом інтелектуальної діяльності особи, а також, на усунення перешкод у реалізації законних прав та інтересів

суб'єктами інтелектуальної власності. У цьому аспекті вважаємо за доцільне звернути увагу на питання співвідношення категорій «захист» та «охорона» із метою об'єктивного розуміння правової природи захисту прав інтелектуальної власності. На наше переконання ці поняття є спорідненими, але не тотожними, тому їх слід розмежовувати.

Зокрема, за Я. П'яноюю, охорону необхідно розглядати як комплекс правових засобів, спрямованих на забезпечення прав та встановлення превентивних засобів відвернення посягань на суб'єктивні права. У свою чергу, під захистом потрібно розглядати засоби компенсаційно-відновлювального характеру, які застосовуються у разі порушення суб'єктивних прав [37, с. 87].

І. Бабецька акцентує увагу на тому, що охорона прав відбувається постійно, а от захист має місце тоді коли виникає певна підстава – юридичний факт [38, с. 164].

На думку представників наукової спільноти захист також необхідно виокремлювати як сукупність заходів економічного, організаційного та іншого характеру, що можуть бути застосовані особою, права якої порушено, правонаступниками, органами, до компетенції яких віднесено це, та використовується з метою відновлення порушеного права, його визнання та/чи для компенсації. Воно застосовується у разі порушення, невизнання чи оспорювання права інтелектуальної власності, а також існування дійсної загрози їх порушення, застосовується щодо об'єктів права інтелектуальної власності [39, с. 7].

Слід констатувати, що захист прав інтелектуальної власності має місце у разі безпосереднього порушення таких прав, їх невизнання чи оспорення. Тобто у випадку необхідності звернення до компетентних органів з відповідною заявою про порушення прав чи шляхом самозахисту вдаватись до можливих способів відновити свої права та законні інтереси. У той же час, охорона передбачає здійснення відповідних правових заходів з метою недопущення порушення прав, свобод та законних інтересів у майбутньому, та носить систематичний характер і націлена на створення умов для належної реалізації

своїх прав суб'єктами правовідносин інтелектуальної власності. Зважаючи на вищезазначене, увагу необхідно акцентувати на тому, що охорона становить собою превентивний захід та передуює захисту, який слід розглядати вже як правовідновлюваний захід. Зокрема, як приклад охорони у сфері інтелектуальної власності необхідно виокремити юридичне оформлення авторських прав, а також, прав на винаходи, торговельні марки, комерційні позначення тощо шляхом реєстрації таких прав уповноваженими державними органами та отримання свідоцтва чи патенту як охоронних документів.

Таким чином, підсумовуючи зазначене, слід вказати, що особливої актуальності питання захисту права інтелектуальної власності набуває у наш час – еру бурхливого розвитку інформаційно-телекомунікаційних технологій, що дає не лише змогу вільно, безперешкодно та на свій розсуд використовувати масу різного роду контенту, але й зловживати таким правом в напрямку порушень інтелектуальної власності особи. На нашу думку, захист права інтелектуальної – це складова загальної системи захисту цивільних прав, що являє собою комплекс заходів правового та організаційного характеру, спрямованих на створення належних умов для вільного володіння, використання та розпорядженням об'єктом, що є результатом інтелектуальної діяльності особи, а також, на усунення перешкод у реалізації законних прав та інтересів суб'єктами інтелектуальної власності.

2.2. Юрисдикційна та неюрисдикційна форми захисту прав інтелектуальної власності

Захист прів інтелектуальної власності реалізується шляхом застосування двох основних форм: юрисдикційної та не юрисдикційної, кожна з яких відіграє важливу роль у механізмі захисту прав творців об'єктів інтелектуальної власності. Кожна з цих форм оперує певними засобами, за допомогою яких, власне, здійснюється захист.

Форма захисту – це комплекс організаційних заходів, спрямованих на захист прав і законних інтересів авторів, виконавців, виробників фонограм,

відеограм, організацій мовлення, винахідників та інших суб'єктів прав інтелектуальної власності [40, с. 302]. Як зазначає О. Панасюк, форма захисту авторських прав – це сукупність узгоджених спільною метою, волею або іншими обставинами дій відповідного уповноваженого суб'єкта, які складають її зміст та визначають порядок захисту авторських прав [41, с. 760].

Захист права інтелектуальної власності здійснюється у двох основних формах: юрисдикційній та неюрисдикційній. Юрисдикційна форма передбачає діяльність уповноважених державою органів щодо захисту порушених прав на об'єкти інтелектуальної власності або прав, що оспорується. Така форма захисту прав поділяється на загальну і спеціальну форму здійснення передбачених законом засобів захисту. Відповідно до загальної форми захист прав на об'єкти інтелектуальної власності здійснюється у судовому порядку. Спеціальною формою захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності є адміністративний порядок захисту цих прав. Він застосовується лише у випадках, визначених у законодавстві.

Наявність інституту юрисдикційного захисту відповідає міжнародним вимогам щодо захисту авторських прав: згідно із угодою про торгівельні аспекти прав інтелектуальної власності (TRIPS) [42] країни-учасники (WTO) повинні створити уповноважений орган із розгляду порушень прав інтелектуальної власності. Інститут юрисдикційного захисту містить великий потенціал, здатний забезпечити врегулювання правовідносин у сфері інтелектуальної власності на достатньому рівні. Найефективнішою юрисдикційною формою захисту права інтелектуальної власності є судовий захист, що здійснюється судами загальної юрисдикції у порядку цивільного чи кримінального провадження, адміністративними та господарськими судами [40, с. 206].

Що стосується неюрисдикційної форми захисту прав, то вона включає дії юридичних і фізичних осіб щодо захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності, які здійснюються ними самостійно, без звернення за допомогою до державних або інших компетентних органів. О. Панасюк вказує, що дії носіїв

суб'єктивних авторських прав спрямовані на визнання наданих правовими нормами можливостей, припинення порушень у реалізації вказаних можливостей та застосування негативних наслідків по відношенню до порушників без звернення до спеціальних суб'єктів визнається як неюрисдикційна форма захисту [41, с. 761].

У свою чергу, Г. Ульянова розуміє неюрисдикційну форму як вжиття особисто правовласником заходів, спрямованих на припинення порушення, відновлення порушених прав, відшкодування завданої шкоди [43]. Також неможливо залишити поза увагою позицію Н. Башурина, який під неюрисдикційною формою захисту пропонує розглядати заходи фактичного та юридичного характеру, що вживаються носієм права на науково-технічну інформацію (його представником, правонаступником) для визнання його прав і охоронюваних законом інтересів, попередження та припинення порушення, відновлення порушеного права чи інтересу, а також отримання компенсації самостійно, без звернення до державних органів, організацій, уповноважених суб'єктів [39, с. 9].

Переважною формою неюрисдикційного захисту слід визначити самозахист, що проявляється в активних чи пасивних діях особи, спрямованих на запобігання чи припинення порушення власного суб'єктивного права.

Стаття 19 Цивільного кодексу передбачає, що самозахистом визнається застосування особою, право якої порушено, засобів протидії, що не заборонені законом та не суперечать моральним засадам суспільства. Способи самозахисту мають відповідати змісту права, що порушене, та характеру дій, якими ці права порушені, і не можуть суперечити вимогам закону. Способи самозахисту можуть обиратися особою або визначатися законом, іншими правовими актами чи договором. Ця форма самозахисту у відносинах авторства на практиці трапляється в поодиноких випадках. І хоча вона є дещо малозначущою, та все ж не може ігноруватися, бо стаття 55 Конституції України гарантує кожному невід'ємне право будь-якими незабороненими законом засобами захищати свої права і свободи [40, с. 212].

Однієї із найдавніших і так званих традиційних форм захисту прав є самозахист. Р. Шишка підкреслює, що через самозахист яскраво проявляються принципи приватного права – диспозитивність та ініціативність сторін. Під час здійснення самозахисту особа має більше свободи вибору міри й характеру реагування [44, с. 203]. Самозахист сприяє розвитку соціальної активності, зростанню правової самосвідомості, укріплює законність і правопорядок [45, с. 15]. Самозахист у сфері інтелектуальної власності може проявлятися у таких діях, як відмова здійснити певні дії, передбачені укладеним договором про передачу майнових прав інтелектуальної власності або ліцензійним договором, відмова від виконання недійсного договору, відмова внести певні зміни до твору, що не були передбачені договором, відмова від виконання договору загалом тощо.

Суб'єктами права на самозахист є особа, право якої під час загрозою порушення, а саме таке право може виникати як у фізичних, так і юридичних осіб. Специфіка ж держави та муніципальних утворень полягає у тому, що найбільш оперативно та ефективно вони можуть захищати свої права лише через відповідні компетентні органи. В останні десятиліття зростає значенність посилення захисту авторського права і суміжних прав. Це зумовлюється двома основними чинниками. Перший чинник полягає у тому, що інтенсивно зростає вартість об'єктів авторського права і суміжних прав, неправомірним відтворенням яких можна одержати значні доходи. Другий чинник зумовлений появою нових технологій відтворення і використання охоронюваних законом об'єктів. Особливо привабливим стає неправомірне відтворення і використання зазначених об'єктів. Ця проблема ускладнюється тим, що такі неправомірні дії часто залишаються поза контролем відповідних органів. Великі прибутки, одержувані від неправомірного відтворення і використання об'єктів авторських і суміжних прав шляхом хабарництва, сприяють уникненню державного контролю за зазначеними процесами. Особливо часто порушуються права іноземних авторів та юридичних осіб. За цих умов знання форм, засобів і способів захисту авторських та суміжних прав має велике значення. За життя

автора твору відповідно до загального правила тільки він сам або його уповноважений представник можуть виступати з вимогою про захист порушених прав чи таких, що оспорюються. Захист авторських чи суміжних прав та інтересів, що охороняються законом, здійснюється у передбаченому законодавством порядку, тобто із застосуванням належних форм, засобів і способів захисту прав. Право на самозахист відповідно до ч. 5 ст.55 Конституції і ч.1 ст. 19 Цивільного кодексу України виникає у разі порушення права або протиправного посягання на нього.

Об'єктами самозахисту авторських і суміжних прав можуть недоторканність твору, неправомірне використання твору, переклад, адаптація, аранжування, перекручення твору, приниження честі і гідності автора твору або виконавця, ділова репутація.

У теорії права самозахист означає комплекс дій власників прав на об'єкт інтелектуальної власності, що включають відновлення, визнання порушеного права, а також, застосування встановлених законодавством санкцій.

Доцільно зауважити, що заходи самозахисту можуть бути реалізовані, також, і спадкоємцями правовласника на об'єкт інтелектуальної власності.

Майнові права авторів, які передали повноваження організаціям колективного управління, захищаються цими організаціями. Оскільки майнові права на твір, створений у порядку виконання службових обов'язків, належать особі, з якою автор перебуває у трудових відносинах (роботодавцю автора), якщо в договорі між ним і автором не передбачено інше, роботодавець є правомочним для захисту порушених прав [46, с. 180].

До самозахисту, безперечно, відносять необхідну оборону та крайню необхідність. Вжиття подібних заходів під час здійснення потерпілою стороною свого права на захист авторських прав видається досить гуманним, оскільки уявити собі ситуацію, коли ці заходи можуть бути вжитими, дуже важко. Коли йдеться про крайню необхідність як захід самозахисту авторських прав, її ймовірність можна допустити, оскільки однією з обов'язкових умов, що визначають крайню необхідність, є та обставина, що завдана шкода повинна

бути менш значущою, ніж запобіжна шкода, наприклад, дії потерпілої сторони чи третьої особи, спрямовані на вилучення контрафактної продукції. У даній ситуації продукція тільки вилучається, але не знищується, тобто порушнику завдається шкода значно менша порівняно з тією шкодою, яку він завдає правовласникові, порушуючи його особисті й майнові права [47, с. 105].

Дуже поширеною є процедура захисту прав інтелектуальної власності в мережі Інтернет. При цьому, порушень у всесвітній мережі спостерігається дуже багато з огляду на її актуальність в умовах сьогодення. Серед порушень у мережі доцільно виділити, зокрема, порушення умов ліцензійного договору (коли ліцензіат розміщує твір на багатьох веб-сайтах, при цьому, за умовами договору, має право на розміщення об'єкта права інтелектуальної власності на одному конкретному веб-сайті. Іншим прикладом порушення може бути розміщення ліцензіатом твору у більш високій якості, ніж обумовлено договором, попри встановлені домовленістю технічні характеристики тощо.

Способами самозахисту прав у разі порушень в мережі Інтернет є звернення до самого порушника або до власника веб-сайту чи особа, що зареєструвала доменне ім'я або ж до інтернет-провайдера з вимогою про припинення порушення та видалення відповідних творів.

Одним із способів самозахисту в глобальній мережі є застосування положень локальних нормативних актів, що розробляються власниками веб-сайтів. У таких документах містяться положення про порядок вирішення спорів, відновлення порушених прав інтелектуальної власності тощо. При реєстрації на відповідних сайтах користувачі даючи згоду на умови використання сайтів, автоматично приймають умови політики інтернет-ресурсів. Після звернення автора представники веб-сайту розглядають скаргу і виносять рішення про видалення спірного контенту чи відхилення скарги. А в користувача, що розмістив спірний контент, є можливість процедури оскарження.

У правовідносинах, що пов'язані із захистом авторських прав на твори, що розміщені в мережі Інтернет, момент виникнення права на самозахист

яскраво ілюструється із встановленням технічних засобів, оскільки саме встановлення технічних засобів, а не їх активація чи функціональне призначення є проявом активних дій правоволодільца. Закон України «Про авторське право і суміжні права» визначає технічні засоби захисту як технічні пристрої та (або) технологічні розробки, призначені для створення технологічної перешкоди порушенню авторського права й (або) суміжних прав при сприйнятті й (або) копіюванні захищених (закодованих) записів у фонограмах (відеограмах) і передачах організацій мовлення чи для контролю доступу до використання об'єктів авторського права і суміжних прав.

К. Зеров стверджує, що вираз «призначені для створення технологічної перешкоди порушенню» дає підстави вважати, що факту порушення як такого ще не відбулося. Окрім того, відповідно до підпункту д статті 50 Закону «Про авторське право і суміжні права» окремим видом порушення авторського права є вчинення дій, що створюють загрозу порушення авторського права. Згідно з положеннями Закону технічні засоби можуть застосовуватися для створення технологічної перешкоди діям, що тільки створюють загрозу порушення авторського права встановлення технічних засобів переважно відбувається не тільки до виникнення реальної загрози правопорушення, а і до використання твору в мережі Інтернет як такого (або одночасно з ним) (наприклад, правоволоділець надає власнику певного веб-сайту цифровий відбиток вираженого в цифровій формі об'єкта авторського права, який ще не був розміщений у мережі Інтернет, отож, такий об'єкт авторського права розмістити на цьому веб-сайті буде неможливо), а тому встановлення технічних засобів відрізняється від тримання автомобіля під замком чи сигналізацією тільки об'єктом охорони. Розміщення твору в мережі Інтернет навряд чи можна розуміти як реальну небезпеку правопорушення авторських прав [48, с. 212].

Згідно з ч. 3 ст. 176 Угоди «Про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом і його державами-членами, з іншої сторони» [49] технічними засобами визнаються технологія, пристрій або компонент, призначені для запобігання чи обмеження несанкціонованих правовласником

дій. Використання ж конструкції «призначені для запобігання або обмеження дій, які не санкціоновані правовласником» якраз і свідчить, що порушення або ще не відбулося, або вже настало. Як приклад технічного засобу, що «активується» після порушення й призначений для обмеження дій порушника є саморуйнування електронного документа при несанкціонованому копіюванні. До цього виду технічних засобів захисту творів належать так звані «водяні мітки» – вкраплення програмного коду, що дають можливість частково порушити цілісність об'єкта [48, с. 213].

Отже, узагальнюючи способи захисту прав інтелектуальної власності в мережі Інтернет, до них слід віднести наступні:

1) Технічні

2) Інформаційно-організаційні (використання міжнародного знаку охорони авторського права, використання кодових слів, попередження про умови використання контенту, застосування контрактів, локальних нормативно-правових актів, так званих «дошок ганьби» і мережі тощо) [49, с. 39].

3) Поєднання технічних засобів самоохорони, що призначені для ідентифікації контенту та дій правоволодільців (ідентифікація контенту на певних веб-сайтах за допомогою сервісів «Youtube Content ID» чи «Rutube Match» або їх аналогів)[50, с. 202].

Переговори як особливий порядок захисту неюрисдикційної форми полягає у взаємодії сторін, що ініціюється та проводиться ними самостійно без участі інших осіб і повністю регулюється ними. Цей порядок виділяється на основі практики, часто використовується, оскільки є найдоступнішим, простим та при цьому доволі ефективним порядком; не потребує значних витрат як часу, так і фінансів; є конфіденційним. Проте виникає низка питань. Так, неформальність процедури, з одного боку, є позитивною ознакою (сторони вибирають найефективнішу процедуру), а з іншого – має негативні сторони (брак організації, наявність можливості для маніпуляцій, затягування тощо). Також це стосується і відсутності керівника даного процесу. Крім того, ризиком

є можливість недосягнення згоди, або гірший варіант – формальна згода з прийнятим рішенням, оскільки виконання домовленості не буде, а потерпіла сторона не отримує результату, на який розраховувала, що може призвести до закінчення строку позовної давності і подальшого ускладнення процедури захисту. Тому варто бути готовим до того, що переговори – це перший крок у вирішенні проблеми, який може бути ефективним та вберегти від непотрібних витрат.

Подібним до попереднього є претензійний порядок самозахисту прав інтелектуальної власності. У цивілістиці його також називають урегулюванням спору про право. Під ним розуміють спільні дії сторін, що сперечаються, щодо ліквідації наявного конфлікту. Суть урегулювання спору зводиться до того, що особа, чиї права дійсно чи уявно порушені чи оспорюються, у нормативно встановлений строк у письмовій формі доводить свої вимоги з долученням відповідних документів до відома другої сторони. Остання, розглянувши заяву, повинна в певний строк або задовольнити претензію, або надіслати вмотивовану відмов. Переваги претензійного порядку полягають у простоті процедури і його швидкості, доцільності та ефективності, у письмовій формі та врегульованому порядку (за аналогією даного інституту в господарському праві), можливості сторін самостійно визначити результат та дотриматися конфіденційності, зниженні витрат, зменшенні емоційного напруження та збереженні ділових відносин. До недоліків варто віднести можливість фіктивного погодження на умови претензії, бажання відтягнути час виконання обов'язку тощо.

Варто погодитися із Н. Башурин, яка зазначає, що факт порушення права інтелектуальної власності повинен бути доведений. При цьому, від самого початку такого порушення необхідно забезпечити документальну фіксацію порушення, наслідків, причинного зв'язку, збитків для формування доказової бази, яку потім неможливо буде одержати чи таке одержання буде проблематичним/звернення до суду для забезпечення доказів [39, с. 10].

На нашу думку, варто підкреслити, що етап самозахисту права інтелектуальної власності є фундаментальним, базовим для подальшої процедури здійснення захисту, адже від того, настільки якісно та об'єктивно буде зібрана доказова база щодо факту порушення, залежить подальший перебіг та, власне, успіх справи щодо захисту права інтелектуальної власності. Так, якщо самозахист не дав бажаного результату, то у випадку звернення до суду необхідно надати наявні докази порушення права інтелектуальної власності.

Характеризуючи юрисдикційну форму захисту прав інтелектуальної власності зазначимо, що судовий порядок вирішення спорів є найбільш ефективним. Відповідно до статті 432 Цивільного кодексу [2] суд при розгляді справи про порушення прав інтелектуальної власності може постановити такі рішення: про застосування негайних заходів щодо запобігання порушенню права інтелектуальної власності та збереження відповідних доказів; про зупинення пропуску через митний кордон України товарів, імпорту чи експорту яких здійснюється з порушенням права інтелектуальної власності; про вилучення з цивільного обороту товарів, виготовлених або введених у цивільний оборот з порушенням права інтелектуальної власності та знищення таких товарів; про вилучення з цивільного обороту матеріалів та знарядь, які використовувалися переважно для виготовлення товарів з порушенням права інтелектуальної власності або вилучення та знищення таких матеріалів та знарядь; про застосування разового грошового стягнення замість відшкодування збитків за неправомірне використання об'єкта права інтелектуальної власності.

Так, у судову процедуру вирішується широке коло питань пов'язаних з правовідносинами інтелектуальної власності, зокрема, і питання відшкодування шкоди, припинення правопорушення, накладення судової заборони, що унеможливорює подальше порушення прав а законних інтересів суб'єктів тощо. Крім цього, при вчиненні адміністративного чи кримінального

правопорушення у сфері інтелектуальної власності, справи про притягнення до відповідальності порушників вирішуються також судами.

Юрисдикційна форма захисту включає, також, і адміністративний елемент при розгляді справ про порушення у сфері інтелектуальної власності. Так, згідно статті 255 КУпАП [51] у справах про адміністративні правопорушення, що розглядаються судами, протоколи про правопорушення мають право складати державні інспектори з питань інтелектуальної власності (статті 51-2, 164-9, 164-13, 164-17, 164-18, стаття 186-7 – у частині недоставляння або порушення строку доставляння обов'язкового безоплатного примірника патентних документів). Тобто, виходячи з положень даної статті такі інспектори не розглядають справу про правопорушення у сфері інтелектуальної власності, але мають право складати протоколи про порушення строку доставляння обов'язкового безоплатного примірника патентних документів.

Згідно Постанови КМУ «Про затвердження Положення про державного інспектора з питань інтелектуальної власності Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства» від 17.05.2002 № 674 [52] до повноважень державного інспектора належать, зокрема, контрольні функції на предмет дотримання юридичними та фізичними особами-підприємцями законодавства, вилучає з обігу контрафактні примірники аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм та інших об'єктів інтелектуальної власності, здійснює огляд речей і документів та вилучає незаконну продукції тощо.

Таким чином, підсумовуючи зазначене, слід вказати, що форма захисту – це комплекс організаційних заходів, спрямованих на захист прав і законних інтересів суб'єктів права інтелектуальної власності. Захист права інтелектуальної власності здійснюється у двох основних формах: юрисдикційній та неюрисдикційній. У свою чергу, для неюрисдикційної форми захисту характерним є самозахист, який виявляється у застосуванні особою, права якої порушено засобів протидії, що не заборонені законом та не суперечать моральним засадам суспільства. Крім цього, виділяють переговори,

претензійний порядок вирішення спору як альтернативні засоби усунути конфлікт та відновити порушені права. Юрисдикційна форма передбачає вирішення спору у адміністративному чи судовому порядку.

2.3. Способи захисту прав інтелектуальної власності

Захист прав інтелектуальної власності здійснюється з використанням певних способів, які виступають безпосередніми знаряддями реалізації дій, спрямованих на запобігання, відновлення, визнання порушених прав, свобод та інтересів у сфері інтелектуальної власності.

В Україні діють різні способи захисту прав інтелектуальної власності особи. В силу їх різноманітності та різної галузевої приналежності засобів, за допомогою яких здійснюється захист ми здійснили класифікацію способів захисту прав інтелектуальної власності, яка наведена в Додатку 1 [2, 21, 23].

Розмежовуючи способи захисту прав інтелектуальної власності за суб'єктом зазначимо, що захист прав інтелектуальної власності здійснюється законодавчим органом шляхом прийняття відповідних нормативно-правових актів, які регулюють правовідносини у сфері інтелектуальної власності. Крім цього, захист прав інтелектуальної власності здійснюється органами виконавчої влади шляхом прийняття підзаконних нормативних документів та, безпосередньої, реалізації заходів щодо захисту таких прав (складання протоколів про адміністративні правопорушення органами Національної поліції, інспекторами з питань інтелектуальної власності тощо), а також, Президентом України шляхом підписання відповідних нормативних актів, прийняття указів у сфері інтелектуальної власності. Так, наприклад, Президент України підписав Закон від 17 жовтня 2019 року «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо захисту прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон України» [53]. Метою даного законодавчого акту є наближення митного законодавства у сфері захисту прав інтелектуальної власності до європейських стандартів згідно зобов'язань України в рамках угоди про асоціацію з ЄС. Закон направлений на боротьбу з

контрафактними товарами, удосконалення та прискорення механізму митного оформлення оригінальних товарів, що власне сприятиме розвитку міжнародної торгівлі та залученню інвестицій. Законом надано дефініцію термінам «контрафактні товари», «піратські товари», «товари, що підозрюються у порушенні права інтелектуальної власності». Крім цього, прийнятим нормативним документом передбачено, що заходи щодо сприяння захисту прав інтелектуальної власності не застосовуються до оригінальних товарів.

Врешті-решт, захист прав інтелектуальної власності здійснюється судом, який, на нашу думку, відіграє ключову роль серед інших суб'єктів у захисті прав інтелектуальної власності. Саме на суд покладаються обов'язки щодо вирішення цивільно-правових спорів, що виникають в результаті інтелектуальних правовідносин, в тому числі, прийняття рішень щодо відшкодування шкоди, здійснення судової заборони, конфіскації незаконної продукції тощо, щодо розгляду справ про притягнення винних осіб до адміністративної відповідальності за порушення у сфері інтелектуальної власності, а також, щодо розгляду справ та призначення кримінального покарання у разі доведеності вини у вчиненні кримінального правопорушення у сфері інтелектуальної власності винною особою.

Під цивільно-правовим захистом прав інтелектуальної власності розуміють передбачені законом матеріально-правові заходи примусового характеру, за допомогою яких здійснюється визнання або відновлення порушених прав інтелектуальної власності, припинення правопорушення, а також майновий вплив на правопорушника. Поряд із цивільно-правовим захистом прав інтелектуальної власності у сучасній юридичній літературі вирізняють господарсько-правовий захист порушених прав інтелектуальної власності підприємств, установ, організацій, інших юридичних осіб (у тому числі іноземних), та громадян – суб'єктів підприємницької діяльності. Основною метою цивільно-правової та господарсько-правової відповідальності є не покарання за недотримання встановленого правопорядку, а відшкодування заподіяної шкоди [10, с. 201].

Відповідно до Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності [42], цивільні позови про захист прав інтелектуальної власності повинні передбачати вжиття заходів заборонного характеру та відшкодування збитків. Подібні позови спрямовані на захист прав інтелектуальної власності з точки зору забезпечення прав приватних осіб. У ході провадження в цивільних справах на власника прав інтелектуальної власності лягає тягар проведення переговорів про врегулювання спору або він має добиватися застосування юридичних засобів захисту своїх прав. Споживачі не мають права подавати позови, хоча в багатьох країнах, включаючи Сполучені Штати Америки, споживачам дозволяється подавати позови у випадку деяких порушень прав інтелектуальної власності на підставі законодавства про захист від недобросовісної конкуренції або антимонопольного законодавства. Власники прав інтелектуальної власності часто вживають заходів, щоб попередити потенційних правопорушників про свої права шляхом маркування та зазначення повідомлень на вироблених ними товарах [10, с. 205].

Із аналізу статей 52, 52-1 Закону «Про авторське право і суміжні права» [9], слід зробити висновок, що до способів захисту авторських та суміжних прав належать:

- визнання та поновлення свої прав , у тому числі забороняти дії, що порушують авторське право і (або) суміжні права чи створюють загрозу їх порушення;
- звернення до суду з позовом про поновлення порушених прав та (або) припинення дій, що порушують авторське право та (або) суміжні права чи створюють загрозу їх порушення;
- звернення до суду з позовом про відшкодування моральної (немайнової) шкоди;
- звернення до суду з позовом про відшкодування збитків, включаючи упущену вигоду, або стягнення доходу, отриманого порушником внаслідок порушення ним авторського права і (або) суміжних прав, або виплату компенсацій;

- вимога припинення підготовчих дій до порушення авторського права і (або) суміжних прав, у тому числі призупинення митних процедур, якщо є підозра, що можуть бути пропущені на митну територію України чи з її митної території контрафактні примірники творів, фонограм, відеограм, засоби обходу технічних засобів захисту, в порядку, передбаченому Митним кодексом України;

- участь в інспектуванні виробничих приміщень, складів, технологічних процесів і господарських операцій, пов'язаних з виготовленням примірників творів, фонограм і відеограм, щодо яких є підстави для підозри про порушення чи загрозу порушення авторського права та суміжних прав;

- вимога публікації в засобах масової інформації даних про допущені порушення авторського права і (або) суміжних прав та судові рішення щодо цих порушень;

- вимога про надання інформації про третіх осіб, задіяних у виробництві та розповсюдженні контрафактних примірників творів і об'єктів суміжних прав, а також засобів обходу технічних засобів захисту, та про канали їх розповсюдження;

- звернення із заявою про порушення права інтелектуальної власності до власника веб-сайту, веб-сторінки чи постачальника послуг хостингу [9].

Як справедливо зауважують Л. Морозова, Ю. Слободянюк та Б. Олійник, ефективність окремих заходів захисту порушеного права інтелектуальної власності викликає сумніви. Так, навряд чи можна розглядати як належний захід захисту сам факт опублікування у ЗМІ відомостей про порушення права і зміст судового рішення. Опублікуванню мають підлягати всі дані про порушника, а не просто відомості про акт порушення. Звичайно, з урахуванням законодавства про охорону персональних даних [33].

З огляду на бурхливий розвиток інформаційно-телекомунікаційних технологій, особливої актуальності набуває питання захисту прав інтелектуальної власності в мережі Інтернет. Так, глобальна мережа стала провідним осередком розвитку інтелектуальних правовідносин, що тягне за

собою можливі правопорушення у даній сфері. Тому, статтею 52-1 Закону «Про авторське право і суміжні права» передбачено такий спосіб захисту прав інтелектуальної власності в мережі Інтернет як звернення до власника веб-сайту або веб-сторінки, де розміщена чи в інший спосіб використана цифрова інформація, що порушує права інтелектуальної власності із заявою про припинення порушення. При цьому, варто наголосити, що законом встановлена вимога про звернення із заявою про припинення порушення виключно за представництвом адвоката. Власник веб-сайту невідкладно, не пізніше 48 годин з моменту отримання заяви про припинення порушення, зобов'язаний унеможливити доступ до електронної (цифрової) інформації, щодо якої подано заяву, та надати заявнику і постачальнику послуг хостингу інформацію про вжиті заходи.

Можливі випадки відмови в задоволенні заяви:

- особа, до якої заявник звернувся із заявою про припинення порушення, має право на використання зазначеної в заяві електронної (цифрової) інформації, щодо використання якої направлена заява, за умови надання нею повідомлення про відмову згідно з вимогами, встановленими частиною п'ятою цієї статті;
- особа, якій надіслано заяву про припинення порушення, не є власником веб-сайту, зазначеного у такій заяві;
- заява про припинення порушення оформлена з порушенням вимог, визначених цією статтею, за умови що особа, яка її отримала, інформує заявника про це згідно із встановленими частиною п'ятою цієї статті вимогами [9].

Власник веб-сайту впродовж 24 годин з моменту отримання від власника веб-сторінки відповіді на заяву про припинення порушення надсилає її заявнику та постачальнику послуг хостингу за реквізитами, зазначеними у відповідній заяві. У разі якщо впродовж 48 годин з моменту направлення власнику веб-сторінки заяви про припинення порушення власник веб-сторінки не надав власнику веб-сайту відповіді власник веб-сайту самостійно

унеможливиює доступ до зазначеної у заяві про припинення порушення електронної (цифрової) інформації. Про вжиті заходи власник веб-сайту повідомляє заявника та постачальника послуг хостингу впродовж 72 годин з моменту отримання власником веб-сайту заяви про припинення порушення та надає відомості про себе.

У разі якщо впродовж 48 годин з моменту направлення власнику веб-сторінки заяви про припинення порушення власник веб-сторінки надав повідомлення про відмову з підстав та за формою, встановленими частинами четвертою, п'ятою цієї статті, копія такого повідомлення надсилається власником веб-сайту заявнику не пізніш як упродовж 72 годин з моменту отримання власником веб-сайту заяви про припинення порушення.

Законом передбачено право заявника звернутися безпосередньо до постачальника послуг хостингу, який надає послуги і (або) ресурси для розміщення відповідного веб-сайту, із заявою про припинення порушення, допущеного власником веб-сайту, в таких випадках:

- власник веб-сайту у встановлені строки не вчинив або вчинив не в повному обсязі відповідні дії, спрямовані на відновлення порушеного права;
- на веб-сайті та в публічних базах даних записів про доменні імена (WHOIS) відсутні відомості про власника веб-сайту в обсязі, що дає змогу звернутися до нього із заявою про припинення порушення.

До постачальника послуг хостингу особа повинна звертатися, також, за представництвом адвоката. Постачальник послуг хостингу зобов'язаний невідкладно, не пізніше 24 годин з моменту отримання такої заяви, надіслати власнику веб-сайту її копію. Власник веб-сайту впродовж 24 годин з моменту отримання від постачальника послуг хостингу копії заяви повинен унеможливити доступ до електронної (цифрової) інформації. Якщо відповідні дії не вчинено, то постачальник послуг хостингу самостійно унеможливиює доступ до електронної (цифрової) інформації, зазначеної у заяві про припинення порушення.

Законом передбачено право постачальника послуг хостингу залишити без розгляду заяву про припинення порушення, якщо заява не відповідає встановленим вимогам, постачальник послуг хостингу не надає послуги, ресурси для розміщення веб-сайту, щодо якого подана заява, заявник звернувся до постачальника послуг хостингу за відсутності підстав, передбачених частиною сьомою цієї статті.

Власники веб-сайтів та постачальники послуг хостингу, крім фізичних осіб, які не є суб'єктами господарювання, зобов'язані розміщувати у вільному доступі на власних веб-сайтах та (або) в публічних базах даних записів про доменні імена (WHOIS) таку достовірну інформацію про себе:

- повне ім'я або найменування власника веб-сайту та постачальника послуг хостингу;
- повну адресу місця проживання або місцезнаходження власника веб-сайту та постачальника послуг хостингу;
- контактну інформацію власника веб-сайту та постачальника послуг хостингу, у тому числі адресу електронної пошти, номер телефону, за якими з ними можливо оперативно зв'язатися [9].

На нашу думку, варто відзначити, що такий спосіб захисту прав як звернення із заявою до власника веб-сайту чи постачальника послуг хостингу має свої недоліки. Так, одним з таких недоліків, це обов'язкове посередництво адвоката у справі. Цей фактор говорить про те, що процедура захисту права в такий спосіб буде дорого вартісною, адже необхідно оплатити послуги адвоката. Вважаємо, що доцільно було б надати дозвіл представляти інтереси особи, чії права порушено будь-якому фахівцю у сфері права (особі з юридичною освітою, особі, що має досвід роботи у сфері права), але не обов'язково особі, що має свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю. Це б сприяло збільшенню конкуренції серед юристів та відповідно зниженню вартості наданих ними послуг у сфері захисту прав інтелектуальної власності.

Ще одним недоліком такого способу захисту є той факт, що в межах вимог статті 52-1 Закону «Про авторське право і суміжні права» заява про порушення права інтелектуальної власності має містити достовірну інформацію про наявність у заявника майнових прав на об'єкт авторського права. Звідси випливає, що єдиним способом підтвердити цей факт є офіційна реєстрація авторського права. Хоча дане положення суперечить ч. 2 статті 11 Закону, згідно якої авторське право на твір виникає внаслідок факту його створення. Для виникнення і здійснення авторського права не вимагається реєстрація твору чи будь-яке інше спеціальне його оформлення, а також, виконання будь-яких інших формальностей. Врешті-решт, власник об'єкта права інтелектуальної власності має реєструвати своє право задля його захисту. Факт вимоги підтвердити авторські права, за відсутності альтернативи, сприяє створенню умов для маніпулювання та можливостей для власників веб-сайтів відмовляти у видаленні відповідного контенту, що порушує авторські права.

Окремо, слід зосередити увагу на такому способі захисту прав інтелектуальної власності як судова заборона, який полягає в забороні дій, що порушують право особи чи створюють загрозу для його порушення. Рішення про попередню заборону повинно бути винесене після того, як власник прав інтелектуальної власності доведе за допомогою доступних йому доказів і з «достатнім ступенем достовірності», що порушення його прав є «невідворотним».

Особливо актуальним є питання судової заборони при порушенні авторських прав з використанням мережі Інтернет. Судова заборона у справах щодо захисту авторського права на розміщені в мережі Інтернет твори може полягати, наприклад, у видаленні твору зі змісту веб-сторінки або у веб-блокуванні. Так, у положеннях ст. 12–14 Директиви 2000/31/ЄС «Про деякі правові аспекти інформаційних послуг, зокрема, електронної комерції, на внутрішньому ринку» [54] і ст. 245–247 Угоди про асоціацію з ЄС [49] прямо зазначається, що випадки обмеження відповідальності постачальників посередницьких послуг (просто посередник, хостинг, кешування) не впливають

на можливість для судового або адміністративного органу, відповідно до правових систем Сторін, вимагати від постачальника послуг припинити або попередити порушення. Крім рішення про заборону, у випадках порушень авторських прав і прав на торговельні марки повинна також застосовуватися, відповідно до міжнародних стандартів, конфіскація (арешт) контрафактних або піратських товарів без повідомлення відповідача. Рішення про такі конфіскації (арешти) постійно приймаються в Сполучених Штатах Америки при поданні доказів про невідворотні або тривалі правопорушення. Серед предметів, які звичайно підлягають конфіскації, разом із діловою документацією та іншими доказами протизаконної діяльності відповідача, є кошти, за допомогою яких здійснюється незаконне виробництво товарів. Угода ТРІПС вимагає конфіскації всіх незаконно вироблених товарів, так само як матеріалів і засобів виробництва, призначених головним чином, для виробництва подібних товарів [10, с. 215].

На національному рівні судова заборона передбачена у статті 53 Закону «Про авторське право і суміжні права», згідно якої суд має право винести ухвалу про заборону виготовлення, відтворення, продаж, здавання в майновий найм, прокат, ввезення на митну територію України та інше передбачене вказаним Законом використання, а також транспортування, зберігання або володіння з метою введення в цивільний обіг примірників творів, у тому числі комп'ютерних програм і баз даних, а також записаних виконань, фонограм, відеограм, програм мовлення, щодо яких припускається, що вони є контрафактними, і засобів обходу технічних засобів захисту.

Адміністративний спосіб захисту полягає у притягненні винних осіб до адміністративної відповідальності за порушення у сфері інтелектуальної власності, а також, включає дії органів державної влади щодо захисту таких прав. На думку М. Солощука, М. Капінос адміністративно-правовий захист – це передбачені законом заходи примусового характеру, що застосовуються органами виконавчої влади і за допомогою яких здійснюється відновлення

(визнання) порушених прав суб'єктів права інтелектуальної власності, а також майновий вплив на порушників [55, с. 53].

Органами державної влади, уповноваженими на захист прав інтелектуальної власності є органи Національної поліції України, Державної фіскальної служби, органи управління кінематографією, а також, посадові особи, зокрема, державні інспектори з питань інтелектуальної власності. Так, митні органи здійснюють тимчасовий арешт товарів, що порушують авторське право. Правоохоронні органи уповноважені складати протоколи про адміністративні правопорушення, зокрема, у разі незаконного використання об'єкта права інтелектуальної власності протокол складається працівниками Національної поліції. У разі виявлення правопорушення у вигляді демонстрування фільмів або розповсюдження фільмів шляхом продажу чи передачі в прокат фільмокопій без державного посвідчення протокол складається органами управління кінематографією. Державні інспектори з питань інтелектуальної власності уповноважені складати протоколи щодо недоставляння або порушення строку доставляння обов'язкового безоплатного примірника патентних документів. Адміністративна відповідальність передбачена за порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності, демонстрування і розповсюдження фільмів без державного посвідчення на право розповсюдження і демонстрування фільмів, незаконне розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних [19]. Зокрема, порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності тягне за собою відповідальність у вигляді штрафу від десяти до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією незаконно виготовленої продукції та обладнання і матеріалів, які призначені для її виготовлення.

Кримінально-правовий спосіб захисту прав інтелектуальної власності передбачає звернення до органів внутрішніх справ (Національної поліції) із заявою про вчинення кримінального правопорушення, передбаченого статтями 176 або 177 Кримінального кодексу України та, відповідно, притягнення

винних осіб до кримінальної відповідальності. За фактом кримінального правопорушення відкривається кримінальне провадження, здійснюється досудове розслідування за результатами якого, у разі доведеності вини порушника призначається кримінальне покарання за порушення права інтелектуальної власності. Даний спосіб має місце при грубих порушеннях прав інтелектуальної власності. Зокрема, відповідно до статті 176 КК злочинними діяннями є: незаконне відтворення, розповсюдження творів науки, літератури і мистецтва, комп'ютерних програм і баз даних, незаконне відтворення, розповсюдження виконань, фонограм, відеограм і програм мовлення, їх незаконне тиражування та розповсюдження на аудіо- та відеокасетах, дискетах, інших носіях інформації, камкординг, кардшейрінг або інше умисне порушення авторського права і суміжних прав, а також фінансування таких дій, якщо це завдало матеріальної шкоди у значному розмірі [21].

За міжнародними стандартами кримінальна відповідальність може наставати, як мінімум, у випадках навмисного використання торговельної марки при здійсненні контрафакції і піратства на комерційній основі. У країнах, що розвиваються, кримінальне покарання використовується частіше, ніж у розвинених країнах, тому що системи та процедури кримінального правосуддя в розвинених країнах повністю сформовані та дієві, а також тому, що кримінальне покарання є найсуворішим видом відповідальності. Кримінальна відповідальність застосовується як для покарання правопорушників, так і з метою запобігання правопорушенням. Оскільки притягнути до відповідальності всіх правопорушників може бути важко, одна або декілька кримінальних справ можуть бути відібрані як резонансні справи, що матимуть стримуючий вплив на значну кількість правопорушників [10, с. 220].

На нашу думку, виходячи з аналізу рівня захисту прав інтелектуальної власності в Україні, слід зазначити, що способи захисту прав інтелектуальної власності в нашій державі фактично не є достатньо дієвими та ефективними. Такі висновки доцільно зробити з огляду на показник індексу прав власності в Україні. Міжнародний індекс прав власності (IPRI) – це єдиний у світі індекс,

повністю присвячений вимірюванню прав інтелектуальної та фізичної власності, котрий відображає результати досліджень Property Rights Alliance в сферах правового та політичного середовища, права фізичної власності та права інтелектуальної власності. Індекс прав власності демонструє, зокрема, рівень захисту прав інтелектуальної власності в країні. Порівнюючи індекс України та провідних європейських держав за даними станом на 2019 рік (Рис. 2.1.), слід зазначити, що індекс нашої країни є нижчим, порівняно з Фінляндією, Німеччиною та Польшею (Рис. 2.2).

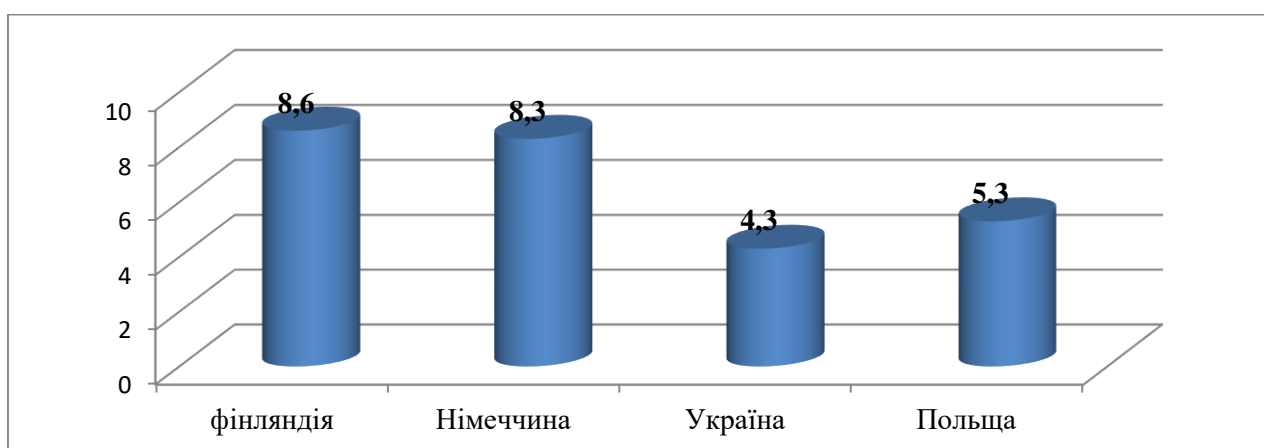

Рис. 2. 1. Індекс прав власності в Україні та розвинених європейських країнах [56]

Досліджуючи динаміку України за показником індексу прав власності, слід констатувати, що протягом 2018-2019 років індекс дещо зрушився з місця та підвищився, проте рух цього показника є достатньо повільним (Рис. 2.2.).

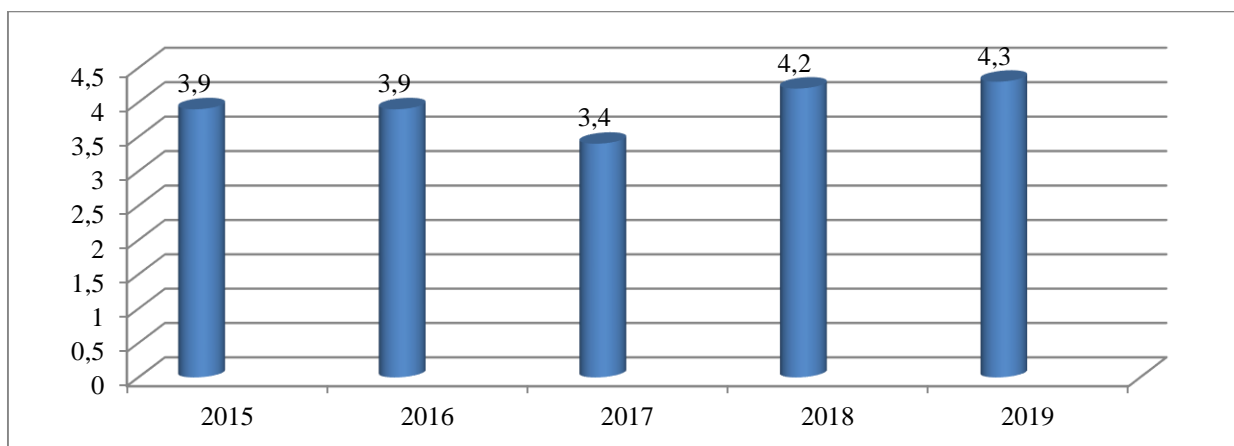

Рис. 2.2. Динаміка індексу прав власності в Україні протягом 2015-2019 років [57]

До того ж, згідно річної доповіді Єврокомісії щодо захисту та забезпечення прав інтелектуальної власності у третіх країнах Індія, Індонезія, Росія, Туреччина і Україна залишаються країнами 2-го пріоритету. У цих країнах виявили серйозні системні проблеми у сфері захисту та дотримання прав інтелектуальної власності, що спричиняє суттєву шкоду для бізнесу Євросоюзу. У порівнянні з попередньою доповіддю, ці країни не мали прогресу, або продемонстрували лише обмежений прогрес у вирішенні цих занепокоєнь [58].

Аналізуючи судову практику розгляду справ, щодо способів захисту прав інтелектуальної власності, зазначимо, що Верховним Судом України неодноразово проводилися узагальнення судової практики і давалися роз'яснення з актуальних і дискусійних питань стосовно розгляду справ у сфері інтелектуальної власності [33]. Вищий господарський суд України роз'яснив, що подання позову про визнання прав на знаки для товарів і послуг відповідно до ст. 16 Цивільного кодексу України є способом захисту цивільних прав у суді шляхом визнання права. На підставі аналізу розглянутих справ суд також зазначив, що відсутність з боку відповідача зі справи протиправної поведінки, причинного зв'язку між діями відповідача та можливими збитками позивача, недоведеність позивачем факту заподіяння шкоди та її розміру виключають можливість задоволення позову про стягнення збитків у зв'язку з використанням без дозволу позивача знака для товарів і послуг [59, с. 114].

Водночас для застосування такого заходу відповідальності як відшкодування шкоди необхідно довести наявність усіх елементів складу цивільного правопорушення у сукупності: протиправної поведінки; шкоди; причинного зв'язку між протиправною поведінкою заподіювача шкоди та збитками; вини. За відсутності хоча б одного з цих елементів цивільна відповідальність не настає. Крім того, згідно зі ст. 33 ГПК України кожна сторона повинна довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог і заперечень. Суд може захистити право інтелектуальної власності або інтерес іншим способом, передбаченим договором або законом. Вищий

господарський суд України у своїх роз'ясненнях зазначив також, що розмір компенсації, яка визначається судом при порушенні авторського права і (або) суміжних прав замість відшкодування збитків або стягнення доходу, не обов'язково має точно відповідати розмірові шкоди, що була завдана, проте повинен співвідноситися з нею певним чином, оскільки особливою функцією цивільно-правової відповідальності є відшкодування майнових витрат, завданих правопорушенням.

Цікавим прикладом є рішення Господарського суду Чернівецької області від 20 лютого 2019 року у справі № 926/1795/18. З аналізу даного рішення вбачається, що позивач мав на меті захистити своє право інтелектуальної власності, використовуючи цивільно-правовий спосіб захисту – заборона вчиняти певні дії, а саме використовувати знак для товарів і послуг. При цьому, судом встановлено, що даний знак є спільною сумісною власністю позивача та відповідача, оскільки вони перебували у шлюбі, коли знак для товарів і послуг був зареєстрований. Внаслідок цього, посилаючись на норми чинного законодавства суд зазначив, що підстави для задоволення позові відсутні. Сторони у справі є співвласниками інтелектуальної власності на торгівельну марку «PIZZA MONOPOLI», тобто «майна», що є у їх спільній сумісній власності, та використовують торгівельну марку спільно на рівних правах, у разі відсутності угоди кожний власник може використовувати знак на свій розсуд. Тобто, використання торгівельної марки спільно на рівних правах за призначенням, виключає можливість заборони іншому співвласнику у користуванні торговою маркою [60].

Підсумовуючи слід зазначити, що в Україні діють різні способи захисту прав інтелектуальної власності особи. В силу їх різноманітності ми здійснили класифікацію способів захисту прав інтелектуальної власності за суб'єктом захисту та галузевою приналежністю засобів, за допомогою яких здійснюється захист. Особливу увагу привертає питання захисту прав інтелектуальної власності в мережі Інтернет. Законодавством передбачено такий спосіб захисту в мережі як звернення до власника веб-сайту або веб-сторінки, де розміщена чи

в інший спосіб використана цифрова інформація, що порушує права інтелектуальної власності із заявою про припинення порушення.

На нашу думку, варто відзначити, що такий спосіб захисту прав має свої недоліки. Так, одним з таких недоліків є обов'язкове посередництво адвоката у справі. Цей фактор говорить про те, що процедура захисту права в такий спосіб буде дорого вартісною, адже необхідно оплатити послуги адвоката. Вважаємо, що доцільно було б надати дозвіл представляти інтереси особи, чії права порушено будь-якому фахівцю у сфері права (особі з юридичною освітою, особі, що має досвід роботи у сфері права), але не обов'язково особі, що має свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю. Це б сприяло збільшенню конкуренції серед юристів та відповідно зниженню вартості наданих ними послуг у сфері захисту прав інтелектуальної власності.

Ще одним недоліком такого способу захисту є необхідність доведення наявності у заявника майнових прав на об'єкт авторського права. Звідси випливає, що єдиним способом підтвердити цей факт є офіційна реєстрація авторського права. Власник об'єкта права інтелектуальної власності має реєструвати своє право задля його захисту. Факт вимоги підтвердити авторські права, за відсутності альтернативи, сприяє створенню умов для маніпулювання та можливостей для власників веб-сайтів відмовляти у видаленні відповідного контенту, що порушує авторські права.

На нашу думку, з огляду на показник індексу прав власності в Україні, слід зазначити, що способи захисту прав інтелектуальної власності в нашій державі фактично не є достатньо дієвими та ефективними. Україна має низькі показники рівня захисту порівняно із розвиненими світовими країнами. Це говорить про необхідність клопіткої роботи в напрямку удосконалення системи захисту, імплементації міжнародного досвіду, реформування законодавства.

РОЗДІЛ 3. ДОСВІД ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ЗА КОРДОНОМ: МОЖЛИВОСТІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ В УКРАЇНІ

3.1. Досвід зарубіжних країн у сфері захисту прав інтелектуальної власності: порівняння із Україною

Досліджуючи досвід зарубіжних країн у сфері захисту прав інтелектуальної власності, перш за все, слід зазначити, що проблема захисту прав інтелектуальної власності є транскордонною. Так, захист результатів інтелектуальної діяльності людини є одним із основних стратегічних завдань світової спільноти в цілому та кожної демократичної, правової, соціальної країни зокрема. На міжнародному рівні, з метою консолідації зусиль щодо захисту прав інтелектуальної власності реалізує свою діяльність Всесвітньої організації інтелектуальної власності. Робота цієї організації виходить із Стратегічної мети VI, яка була визначена під час прийняття Порядку денного в галузі розвитку. Згідно Стратегічної мети забезпечення поваги до інтелектуальної власності на стійкій основі являє собою широку концепцію, у рамках якої охорона і захист прав інтелектуальної власності мають здійснюватися з урахуванням інтересів соціально-економічного розвитку та захисту споживачів.

Важливо наголосити на діяльності Консультативного комітету із захисту прав, заснованого Генеральною асамблеєю Всесвітньої організації інтелектуальної власності. Ця інституція уповноважена надавати технічну допомогу та здійснювати координацію в галузі захисту прав інтелектуальної власності, зокрема, координацію діяльності з державними та приватними організаціями з метою боротьби з контрафакцією та піратством, здійснення просвіти громадськості, обміну інформацією, проведення навчальних програм у сфері захисту прав інтелектуальної власності [61].

Україна, як держава-засновник ООН, стала членом Всесвітньої організації інтелектуальної власності у 1970 році, наразі співробітництво з Всесвітньої організації інтелектуальної власності розвивається і розширюється. Україна бере активну участь у засіданнях всіх керівних органів ВОІВ, а також у діяльності її профільних Комітетів.

Наступним важливим аспектом захисту прав інтелектуальної діяльності на міжнародному рівні є політика ЄС у досліджуваній сфері. Для України, як для держави, що оголосила курс на європейську інтеграцію, одним із пріоритетних напрямків діяльності є адаптація до європейської правової системи, гармонізація національного законодавства та практики його застосування з європейськими стандартами. Так, ЄС здійснює активну політику щодо захисту прав інтелектуальної власності. Хартією основних прав Європейського союзу [62] проголошено захист прав інтелектуальної власності невід'ємним правом людини.

У Європі поняття інтелектуальної власності з'явилося у правовому полі лише наприкінці XIX ст., коли було прийнято Паризьку конвенцію щодо охорони промислової власності (1883 р.) [63], Бернську конвенцію з охорони літературних і художніх творів (1886 р.) [64] та Мадридську угоду про міжнародну реєстрацію знаків (1891 р.) [65]. Ці документи стали фундаментальними для правового регулювання питань інтелектуальної власності. Варто наголосити, що Україна ратифікувала вказані акти, а отже, визнала їх вищу юридичну силу.

У науковій доктрині стверджується про наявність двох основних напрямків європейської політики у сфері інтелектуальної власності: внутрішній та зовнішній. Так, внутрішній вектор передбачає створення єдиної системи охорони та захисту прав інтелектуальної власності у межах ЄС. Цей напрямок переслідує мету формування єдиного ринку, розвитку економіки, оптимізації конкурентного середовища. Створення єдиної європейської системи охорони об'єктів права інтелектуальної власності дає змогу підвищити конкурентоспроможність і привабливість європейської економіки у світі,

забезпечує безпеку і захист творчої діяльності громадян на теренах усього Євросоюзу, дає поштовх розвитку інноваційної діяльності та створює привабливий клімат для інвестування в Європу.

Зовнішній вектор передбачає стимулювання до створення ефективних систем захисту прав інтелектуальної власності на міжнародному рівні, в тому числі, іншими країнами, що не є членами ЄС з метою забезпечення європейським компаніям охорони їх інновацій за кордоном, боротьби з імпортом не ліцензованої, контрафактної продукції, залучення інвестицій та оптимізації розвитку світової економіки в цілому [66].

О. А. Бояр відзначає, що відносно першого напрямку, охорона прав інтелектуальної власності у ЄС все більше набуває рис єдиної сформованої системи, для якої характерні наявність координаційних структур, впорядкованих елементів системи у вигляді чітко визначених об'єктів та суб'єктів, домінування внутрішніх взаємозв'язків над зовнішніми (формування єдиного внутрішнього ринку та єдиної політики ЄС) тощо. Правову основу єдиної внутрішньої і зовнішньої політики ЄС, в тому числі і у сфері інтелектуальної власності, складають договори, підписані країнами-членами Співтовариства на протязі майже п'ятдесятирічної історії його розвитку [67, с. 277].

Модель права Євросоюзу має дворівневу систему:

- 1) загальноєвропейські правові документи (директиви);
- 2) національні правові документи.

Базовою тенденцією є те, що національні правові документи поступово адаптуються до загальноєвропейського права. Саме такий підхід сприяє розбудові єдиного європейського законодавства, яке поступово починає превалювати над правом держав-членів ЄС.

Одним із важливих документів Євросоюзу у сфері охорони та захисту права інтелектуальної власності стала Директива ЄС «Про гармонізацію окремих аспектів авторського права і суміжних прав у інформаційному суспільстві» від 22.05.2001 р. № 2001/29/ЄС [68]. Іншим базовим

загальноєвропейським документом є Директива ЄС/2004/48 про забезпечення прав на інтелектуальну власність [69]. Основним завданням останньої є забезпечення в рамках права Європейського Союзу ефективного захисту прав творців, учасників правовідносин у сфері права інтелектуальної власності. Значний розвиток цифрових технологій у ЄС зумовив необхідність удосконалення правової процедури охорони та захисту прав авторів на єдиному європейському цифровому ринку. На сьогодні цифровий продукт є доволі прибутковим. Європейськими органами була розроблена Директива про авторське право на єдиному цифровому ринку Європейського Союзу. Цей документ спрямований на вдосконалення прав авторів у цифровому європейському середовищі. Так, у вищевказаній директиві закріплено права авторів на отримання плати від агрегаторів, онлайн-платформ за використання авторських матеріалів (контенту). Невеликі платформи, сервіси, а також загальновідомі некомерційні платформи, наприклад, Wikipedia, звільняються від такої плати. Запроваджується видача колективних ліцензій, оформлення права на фільм, музичний твір безпосередньо на платформі.

Відповідальними за формування та реалізацію політики у сфері захисту прав інтелектуальної власності є провідні інституції ЄС: Європейський парламент, Рада Міністрів ЄС, Європейська Комісія та Європейський суд. Функції Комісії полягають у підготовці та впровадженні в дію усієї нормативно-правової процедурної документації (вторинне законодавство) щодо охорони прав інтелектуальної власності з метою створення сприятливих умов для розвитку єдиного ринку ЄС. Безпосередньо ці функції виконує Головне управління Європейської Комісії з питань внутрішнього ринку, очолюване Комісаром. На основі підготовлених Комісією рекомендацій та власної ініціативи Європарламент та Рада ухвалюють рішення у формі Директив, Регуляцій, Інструкцій тощо; ратифікують міжнародні договори. Європейський Суд вирішує спірні питання, що можуть виникати в процесі прийняття рішень, та виступає вищою інстанцією у процесі врегулювання правовідносин між суб'єктами права. Крім того, існують такі спеціалізовані організації як

Європейська патентна організація та Управління гармонізації внутрішнього ринку. Європейська патентна організація є незалежною від ЄС та інших регіональних і міжнародних структур. Вона забезпечує заявнику видачу єдиного патенту на винахід (європейський патент), за яким його права охороняються в одній, кількох або усіх країнах-учасницях Європейської патентної конвенції відповідно до вказаного у заявці переліку [67, с. 278].

Важливе місце у системі правового захисту інтелектуальної власності в ЄС належить Європейському суду, який був заснований відповідно до Угоди про Європейське об'єднання вугілля та сталі у 1952 році. У складі Суду ЄС діють три установи: сам Суд Європейського Союзу, Суд першої інстанції, Трибунал з питань публічної служби. Рішення Суду ЄС мають важливе значення для наближення національного законодавства до стандартів правового захисту інтелектуальної власності у Євросоюзі [70, с. 50].

Розглянемо судову практику суду ЄС щодо захисту прав інтелектуальної власності. У справі *Christian Liffers, C-99/15* суть спору полягала у тому, що були порушені авторські права Пана Liffers, який був режисером та сценаристом аудіовізуального твору під назвою *Dos patrias, Cuba y la noche* (Дві батьківщини, Куба та ніч), де розповідаються шість особистих історій жителів Гавани (Куба), які є гомосексуалістами або транссексуалами. *Mandarina* зняли документальний фільм щодо дитячої проституції на Кубі, провівши зйомки прихованою камерою. Декілька фрагментів із фільму *Dos patrias, Cuba y la Noche* було також використано у цьому документальному фільмі, хоча компанія не зверталася за дозволом до пана Liffers. Цей документальний фільм було показано по іспанському телеканалі *Telecinco*, який належить *Mediaset*.

Пан Liffers оцінив суму шкоди, завданої порушенням його авторським правам, у суму роялті, які б він отримав, якби *Mandarina* та *Mediaset* звернулися б до нього за дозволом на використання відповідного об'єкту інтелектуальної власності, застосувавши таким чином п. b) частину 2 статтю 140 Закону про інтелектуальну власність, який дозволяє суб'єкту прав інтелектуальної власності, чії права було порушено, оцінити завдану шкоду

у суму роялті, які б заплатив йому відповідач, якби звернувся за дозволом на використання цього права. Цей спосіб розрахунку, на відміну від передбаченого п. а) частиною 2 цієї ж статті, не зобов'язує позивача встановлювати суму реально завданої шкоди. Суд ЄС зазначив, що частина 1 статті 13 Директиви 2004/48 має тлумачитися таким чином, що її положення дозволяють особі, що постраждала від порушення своїх прав інтелектуальної власності та вимагає компенсації матеріальної шкоди виходячи із п. б), частини 1, даної статті на підставі суми гіпотетичних роялті, вимагати компенсації завданої моральної шкоди, відповідно до передбаченого п. а) частини 1 даної статті [71, с. 195].

У справі Netlog, C-360/10 встановлено, що Netlog є соціальною мережею у мережі Інтернет, де кожна особа може зареєструватися та отримати особистий простір, так званий «профіль», який користувач може заповнити та доступ до якого може отримати будь-хто. SABAM дійшли висновку, що соціальна мережа Netlog також надає своїм користувачам можливість використовувати через свої профілі музичні та аудіовізуальні твори із репертуару SABAM і надає інтерактивний доступ до таких творів іншим користувачам даної мережі, усе це без відповідного дозволу від SABAM та без сплати мережею Netlog збору за таке використання. Netlog зазначає, що підтримання позивних вимог SABAM прирівнюється до накладання на Netlog обов'язку загального моніторингу, який заборонено частиною 1 статті 21 Закону від 11 березня 2003 р. про деякі правові аспекти послуг в інформаційному суспільстві, яким адаптовано до національного законодавства положення частини 1 статті 15 Директиви 2000/31. Аналізуючи вказані обставини, суд ЄС постановив, що судове рішення, що змусить постачальника послуг із зберігання даних запровадити оскаржену фільтраційну систему, зобов'яже такого постачальника здійснювати активний моніторинг усіх даних кожного із своїх клієнтів із метою уникнення будь-якого майбутнього порушення прав інтелектуальної власності. Відповідно, таке судове рішення зобов'яже цього постачальника послуг із зберігання даних

здійснювати загальний моніторинг, заборонений положеннями частини 1 статті 15 Директиви 2000/31. Тому, все-таки, за переконанням суду вимоги SABAM суперечать закону [71, с. 89].

Отже, з аналізу вказаних рішень вбачається, що саме суду ЄС відводиться важлива роль у захисті прав інтелектуальної власності, тому його функціонування має провідне значення для учасників інтелектуальних відносин.

Досліджуючи взаємовідносини України та ЄС у сфері захисту прав інтелектуальної власності зазначимо, що Діалог між ними полягає у проведенні спільних засідань, де розглядаються питання захисту прав інтелектуальної власності, боротьби з порушеннями, примусового ліцензування тощо, організації спільних зустрічей на рівні експертів.

Для забезпечення прав правовласників на справедливую винагороду та прозору діяльність організацій колективного управління відповідно до міжнародних стандартів (Директива Європейського Парламенту та Ради 2014/26/ЄС про колективне управління авторським правом і суміжними правами та мультитериторіальне ліцензування прав на музичні твори для онлайн використання на внутрішньому ринку) у липні 2018 року набрав чинності Закон України «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав». У частині інституційного забезпечення системи правової охорони інтелектуальної власності в травні 2018 року утворено державну організацію «Національний офіс інтелектуальної власності».

Серед здобутків України у частині адаптації до європейських стандартів, безумовно, чільне місце належить факту підписання Угоди про асоціацію з ЄС [48]. Глава 9 Угоди присвячена регулюванню права інтелектуальної власності. Метою положень даного документу є спрощення створення і комерційного використання інноваційних продуктів та продуктів творчої діяльності на території Сторін та досягнення належного та ефективного рівня охорони і захисту прав інтелектуальної власності.

Сторони домовились обмінюватись думками та інформацією щодо своєї національної та міжнародної практики і політики стосовно передачі технологій. Зокрема, це включає заходи щодо спрощення інформаційних потоків, ділового партнерства, ліцензійних та субпідрядних угод на добровільній основі. Особливу увагу необхідно звертати на умови, необхідні для створення належного сприятливого середовища для передачі технологій у приймаючих державах, зокрема на такі питання, як відповідна законодавча база і розвиток людського капіталу.

На виконання взятих на себе зобов'язань Україна здійснює активну нормотворчу політику у сфері інтелектуальної власності. Прийнятий Закон «Про внесення змін до статті 5 Закону України «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних» № 2514-VIII від 04.09.2018 [72], щодо удосконалення процесу видачі контрольних марок, самостійного здійснення власниками своїх прав на об'єкти авторського права і суміжних прав контролю за видачею контрольних марок.

Постанова КМУ від 31.10.2018 № 912 «Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності у сфері інтелектуальної власності та визначається періодичність проведення планових заходів державного нагляду (контролю) Міністерством економічного розвитку і торгівлі України» [73] вводить в практичну площину реалізацію положень законів «Про авторське право і суміжні права», «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних» та «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування».

З метою спрощення умов отримання і захисту права власності на компонування мікросхем як для великих компаній, так і для простих громадян прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів

України відносно вдосконалення охорони прав на компонування напівпровідникових виробів» № 111-ІХ від 19.09.2019 [74].

Для забезпечення виконання зобов'язань України у сфері європейської інтеграції в частині узгодження вимог чинного законодавства України щодо охорони прав на географічні зазначення із правом Європейського Союзу прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення правової охорони географічних зазначень» № 123-ІХ від 20.09.2019[75].

21 липня 2020 року ВРУ прийняла Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення охорони і захисту прав на торговельні марки і промислові зразки та боротьби з патентними зловживаннями» [76], який передбачає зміни щодо торговельних марок, а саме: доповнення переліку об'єктів торговельної марки такими позначеннями як форма товарів та їх пакування; уточнення підстав для відмови в наданні правової охорони позначенню; можливість реєстрації колективної торговельної марки; уточнення порядку надання правової охорони за міжнародною реєстрацією; закріплення п'ятирічного строку невикористання торговельної марки як підстави для дострокового припинення дії свідоцтва на торговельну марку; посилення санкцій за порушення прав на торговельні марки, зокрема, застосування разового грошового стягнення за рішенням суду (від 10 до 50 тис. мінімальних заробітних плат) замість відшкодування збитків за неправомірне використання торговельної марки.

Щодо промислових зразків: додатковий критерій охороноздатності - індивідуальний характер; зміну виду охоронного документа з патенту на свідоцтво; збільшення строку чинності прав на промисловий зразок з 15 років до не більше 25 років; уточнення умов надання правової охорони промисловому зразку; правову охорону незареєстрованих промислових зразків за умови їх доведення до загального відома на території України; посилення санкцій за порушення прав на промисловий зразок, зокрема, застосування разового грошового стягнення за рішенням суду (від 10 до 50 тис. мінімальних

заробітних плат) замість відшкодування збитків за неправомірне використання промислового зразка; адміністративний спосіб боротьби з патентними зловживаннями («патентним тролінгом») шляхом визнання недійсними свідоцтв на промислові зразки в Апеляційній палаті.

Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформи патентного законодавства» встановлює такі нововведення: щодо винаходів та корисних моделей: зміни в переліку об'єктів, на які поширюється правова охорона: об'єктом винаходу може бути продукт (пристрій, речовина, штам мікроорганізму, культура клітин рослини і тварини тощо), процес (спосіб), а об'єктом корисної моделі – лише пристрій або процес (спосіб); розширений перелік об'єктів, на які не поширюється правова охорона; перелік об'єктів, які можуть бути визнані такими, що явно впливають із рівня техніки, а тому не мають винахідницького рівня, наприклад, нові форми відомого з рівня техніки лікарського засобу, якщо вони істотно не відрізняються за ефективністю; можливість подання будь-якою особою мотивованого заперечення проти заявки протягом шести місяців від дати публікації відомостей про заявку на винахід; уточнення порядку надання додаткової охорони прав на винаходи (об'єктом якого є активний фармацевтичний інгредієнт лікарського засобу, процес застосування лікарського засобу тощо); розширення переліку прав та обов'язків суб'єктів прав на винаходи (корисні моделі); можливість визнання прав на винахід і корисну модель недійсними в адміністративному порядку [77].

На нашу думку, варто підкреслити, що прийняття цих законів має важливе стратегічне значення для удосконалення системи захисту прав інтелектуальної власності в Україні. Так, всі ці акти прийняті з метою наближення національного законодавства до європейського та на виконання вимог Угоди про асоціацію з ЄС, що має сприяти покращенню інвестиційного клімату в країні та розвитку економіки в цілому.

Попри активну політику щодо впровадження європейських стандартів в Україні, все ж наявні певні недоліки у національному законодавстві, що

призводять до виникнення колізій та прийняття відмінних судових рішень з однотипних питань. Згідно з положеннями ст. 238 Угоди про асоціацію (у якій відображені ч. 3 ст. 8 Директиви 2001/29/ЄС та ст. 11 Директиви 2004/48/ЄС судові органи можуть видати проти порушника судову заборону (англ. injunction), спрямовану на заборону продовження порушення, а також проти посередників, чії послуги використовуються третьою особою з метою порушення права інтелектуальної власності. В українському законодавстві не передбачено норму, яка б надавала право встановити судову заборону до постачальника інтернет-послуг (провайдера). Практика імплементації та застосування норм зазначеної статті наявна в Сполученому Королівстві, Австрії, Бельгії, Данії, Нідерландах, Італії, Німеччині. Провайдер доступу є неодмінним суб'єктом правовідносин у будь-якій неправомірній передачі твору через Інтернет між одним зі своїх клієнтів і третьою особою, оскільки при наданні доступу до мережі утворюється можливість доступу до твору.

Аналізуючи іноземний досвід захисту права інтелектуальної власності зупинимось на прикладі провідних європейських країн, зокрема, Німеччині та Франції. Провідну роль у розробці урядової політики в Німеччині грає Міністерство досліджень і технологій. У Німеччині встановлено наступний порядок регулювання використання результатів досліджень і розробок, отриманих на бюджетні кошти:

1. Модель економії урядових коштів, відповідно до якої дохід, що отримується від використання науково-технічних результатів, віднімається з основного обсягу фінансування інституту (застосовується до інституцій, що займаються фундаментальними дослідженнями).

2. Університетська модель, що використовується стосовно результатів, отриманих в процесі проведення субсидованих досліджень і розробок. Відповідно до цієї моделі розробник зобов'язаний одержати дозвіл Міністерства досліджень і технологій на передачу виключного права на використання отриманих результатів третім особам.

3. Модель національних дослідницьких центрів, відповідно до якої одержувач коштів не зобов'язаний мати дозвіл на передачу виключних прав третім особам, але зобов'язаний щорічно повідомляти Міністерство досліджень і технологій про свою діяльність з передачі результатів досліджень; Міністерство досліджень і технологій отримує не більше третьої частини прибутку; частина фінансових коштів, що виділяються на проведення досліджень, може витрачатися на діяльність з передачі прав.

4. Модель дослідницьких центрів, відповідно до якої доходи від використання результатів досліджень і розробок йдуть на фінансування діяльності центрів і лише відсутня частина фінансується державою.

5. Сучасна науково-технічна модель, що об'єднує університетську і промислову моделі і спрямована на стимулювання досліджень і розробок [78, с. 201].

Таким чином, на основі вище зазначених положень, слід констатувати, що досвід Німеччини демонструє ситуацію, за якої велика частина доходів, отриманих від використання об'єктів права інтелектуальної власності, що створюються на бюджетні кошти, належить саме державі.

На нашу думку, досвід Німеччини є, дійсно, ефективним та вартим уваги, адже, в країні діє механізм, за якого спостерігається взаємодія між державою та носіями прав інтелектуальної власності, які заохочуються до співпраці шляхом надання фінансування та підтримки з боку самої країни. Таким чином виходить, ефективний результат, за якого країна має новітні об'єкти права інтелектуальної власності та отримує дохід в результаті їх створення, а сам автор чи винахідник бачить сенс у нових розробках, адже отримує фінансові заохочення та, безумовно, забезпечення непорушності майнових та немайнових прав інтелектуальної власності.

Французьке законодавство у сфері інтелектуальної власності є одним з найбільш розвинених у світі. Під інтелектуальною власністю розуміється сукупність закріплених законом прав на творіння в промисловій, науковій, літературній і художній областях.

Потреба в державній охороні інтелектуальної власності обумовлена наступними причинами: по-перше, необхідністю врегулювати баланс інтересів між правами творців на їхні твори, винаходи і т.п. правом суспільства на доступ до цих творінь; по-друге, держава заохочує творчість і прагне сприяти вільній та ефективній торгівлі. Творіння людського розуму, на відміну від матеріальних об'єктів, не можуть бути огорожені від використання третіми особами в силу того факту, що хтось володіє ними після того, як інтелектуальний продукт став надбанням суспільства, автор більше не в змозі здійснювати контроль над використанням об'єкта інтелектуальної власності. Ця обставина є головним правовстановлюючим принципом законодавства у сфері інтелектуальної власності з охорони прав автора у Франції.

Стаття 1 французького патентного закону (1791) говорить: «Будь-яке відкриття або новий винахід в будь-якому виді виробництва є власністю його автора; внаслідок чого закон повинен гарантувати йому всебічне і повне користування ним відповідно до умов і на строки, які будуть встановлені далі». Уряд Франції проводить державну технологічну політику, яка в значній мірі здійснюється через спеціальне агентство - Анвар. За своїм становищем Анвар - урядове (державне) агентство з промислово-комерційним статусом. Це означає, що агентство працює як незалежний концерн, але його місія визначається урядом Франції. Основне завдання агентства – сприяння новаторству і технологічному прогресу у Франції. У сфері діяльності агентства знаходиться використання державних наукових розробок на ліцензійній основі, а також допомогу приватним компаніям [78, с. 204].

Таким чином, можна констатувати, що французька система захисту прав на інтелектуальну власність спирається на добре організовану систему реалізації об'єктів права інтелектуальної власності.

Зупинимось на характеристиці досвіду США, які є на сьогодні головним ідеологом та реалізатором глобалізаційного процесу. Це призвело до прийняття ними на себе ролі ініціатора уніфікації законодавства у сфері охорони інтелектуальної власності, покликаною захищати права американського

виробника, насамперед у сфері високих технологій. Міжнародний Альянс інтелектуальної власності оцінює інтелектуальну власність як найприбутковіший сектор американської економіки. У 2013 р. додана вартість основних галузей авторського права до ВВП США сягнула понад 1,1 трильйона дол. (1,126.59 млрд дол.), що становить 6,71 % вартості всієї економіки США. Сумарні галузі авторського права дали працевлаштування понад 11,2 млн працівникам у 2013 р., що становить 8,26 % усієї зайнятості США [79]. Тому, як зазначає В. Потехіна, піратство на ринку інтелектуальної власності позначається на економіці США втратою сотень тисяч робочих місць та зниженням доходів від податків до бюджету. Передусім, Сполучені Штати розцінюють недостатній рівень охорони прав інтелектуальної власності як перешкоду для США у розвитку економічних відносин.

В США у ході розгляду цивільних справ, пов'язаних із виробництвом контрафактних або піратських товарів, як правило виносяться рішення про знищення вилучених товарів, а також обладнання й матеріалів, що використовувалися для виробництва таких товарів. Завдяки оперативності захисту порушених прав та широкому спектру наявних засобів захисту цих прав багато позовів про примусове забезпечення дотримання вимог законодавства вирішується в США в порядку цивільного судочинства.

За законами Сполучених Штатів Америки за контрафакцію та піратство встановлене суворе покарання. Зокрема, згідно із законодавством США за несанкціоноване відтворення творів у цифровому форматі (наприклад, продуктів програмного забезпечення) та їх піратське поширення (наприклад, через світову мережу «Інтернет») настає кримінальна відповідальність без необхідності доведення отримання правопорушником комерційної вигоди. Граничні суми, які дозволяють порушити кримінальну справу за піратство, за законами США є невисокими та визначаються на основі роздрібної ціни піратської продукції. Порушення прав на комерційну таємницю як правило розглядаються як особлива категорія порушень прав інтелектуальної власності тому, що найчастіше вони є результатом корпоративного шпигунства,

порушення угод про конфіденційність або результатом злочинної домовленості осіб [10, с. 302].

У США також може бути заборонено на митному кордоні ввезення товарів, що вироблені з порушенням прав інтелектуальної власності, (але які не підпадають під визначення піратських або контрафактних товарів). Митна служба США має у своєму розпорядженні широкі повноваження щодо розслідування випадків протизаконного імпорту та арешту незаконно виготовлених товарів на митному кордоні, включаючи право діяти в порядку «*ex officio*» («за посадою»), тобто без подання з боку власника прав інтелектуальної власності офіційного клопотання про вжиття заходів.

В США існує патентний захист комп'ютерних програм, хоча він є відносно новим у законодавстві цієї держави. Розробники комп'ютерних програм раніше поклалися на законодавство у сфері охорони конфіденційної інформації й нормативно-правову базу, що регулює суспільні відносини договірною правом для захисту своїх інтересів. У США ситуація щодо можливості патентного захисту для деяких методів – в тому числі бізнес-методів і алгоритмів – відрізняється від Європи. В США патентне законодавство не містить будь-яких обмежень для певної тематики, в той час, як Європейська патентна конвенція містить виключення для комп'ютерних програм (а також схеми, правила і методи виконання розумових операцій, ведення бізнесу) [80, с. 208].

Характеризуючи досвід Японії у сфері захисту прав інтелектуальної власності, потрібно зазначити, що Японія є економічно сильною державою, в якій спостерігаються лідерські позиції щодо витрат на дослідження та розробки, в тому числі щодо патентів. Основним напрямом діяльності промислових організацій Японії є управління технологіями та інноваціями. З метою збереження стійкої позиції лідера в сфері інновацій, Японія додає до традиційної інноваційної потужності переваги застосування управління технологіями та інноваціями, що є потенціалом для можливого подальшого росту та інноваційній конкурентоздатності. Така подвійність японської

політики в сфері технологій та інновацій є цікавою з практичної та теоретичної точок зору.

Основним двигуном у розвитку інноваційної політики Японії стало бажання досягнути західного рівня, слідуючи поглядам «вакон йосаї», які часто трактують як «японський дух, західні технології». План реалізації стратегічних напрямів політики в сфері інтелектуальної власності Японії базувався на підвищенні валового внутрішнього продукту та експорту товарів та послуг шляхом збільшення прибутків компаній за рахунок: експорту продукції, яка базується на інтелектуальній власності; забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності у відповідності з міжнародними зобов'язаннями; розширення регіональних та міжнародних можливостей в сфері торгівлі шляхом гармонізації законодавчих актів у цілях зниження перешкод у торгівлі; стимулювання розвитку людського капіталу та його застосування в ключових галузях промисловості; перетворення знань у джерело національного багатства [81, с. 265].

Японія успішно увійшла в клуб великих держав і вже зараз успішно конкурує в економічній і технологічній сфері із Заходом. У даній країні активні широкі наукові та технологічні зв'язки з найбільш розвинутими в даних галузях країнами – Європою та США. Японія докладає значних зусиль щодо розширення фундаментальних досліджень, зокрема в сфері реформи освіти в напрямку виховання творчих особистостей на всіх рівнях освітнього процесу. Дана країна послужила прикладом для здійснень модернізації і виходу на передові позиції багатьом країнам, зокрема азіатським, які також як і Японія не ставлять за мету зміну соціокультурних основ. Сьогодні, в умовах серйозних демографічних зрушень, Японія може створити зовсім нову модель – модель старіючого суспільства з невеликою кількістю дітей і показати вихід із складного демографічного становища іншим країнам, які знаходяться в такій же ситуації як і Японія [82, с. 145].

Таким чином, підсумовуючи вище зазначене, слід констатувати, що проблема захисту прав інтелектуальної власності є міжнародною, а тому

світова спільнота зосереджує свої зусилля та здійснює активну політику щодо забезпечення належного рівня захисту інтелектуальних прав людини. На міжнародному рівні стратегічне значення має діяльність Всесвітньої організації інтелектуальної власності, а також, Європейського союзу. Ці міжнародні утворення реалізували масштабну нормотворчу процедуру, приймаючи численні правові акти, спрямовані на регламентацію правовідносин у сфері захисту прав інтелектуальної власності. Україна ратифікувала провідні міжнародні документи у сфері захисту прав інтелектуальної власності.

Україна бере участь в роботі Всесвітньої організації інтелектуальної власності, а також, здійснює активне співробітництво з Європейським союзом. Згідно взятих на себе зобов'язань в межах Угоди про асоціацію з ЄС наша держава імплементує європейське законодавство, гармонізує національну правову систему із системою ЄС. На цьому шляху Україна має певні здобутки, проте, наразі ще рано говорити про налагодження належної системи захисту прав інтелектуальної власності в Україні. Існують певні недоліки законодавства, колізії та прогалини. Тому основним завданням для нашої держави є подальша адаптація до європейського досвіду, врахування здобутків провідних країн світу у сфері захисту прав інтелектуальної власності, удосконалення існуючої системи захисту.

3.2. Проблеми та напрями удосконалення положень щодо захисту прав інтелектуальної власності в Україні. Можливості імплементації зарубіжного досвіду

На нашу думку, серед проблемних питань захисту прав інтелектуальної власності в Україні слід виділити наступні:

- невідповідність окремих положень чинного законодавства України європейським стандартам у сфері захисту інтелектуальної власності;
- попри створення спеціалізованого судового органу з розгляду справ щодо порушення інтелектуальної власності, він не функціонує в Україні;

- складність збору доказової бази для доведення факту порушення права інтелектуальної власності в суді;
- організаційно-правові недоліки процедури захисту прав інтелектуальної власності в судовому порядку.

Щодо проблеми невідповідності законодавства, то слід вказати, що згідно з положеннями статті 238 Угоди про асоціацію (у якій відображені ч. 3 ст. 8 Директиви 2001/29/ЄС та ст. 11 Директиви 2004/48/ЄС судові органи можуть видати проти порушника судову заборону (англ. injunction), спрямовану на заборону продовження порушення, а також проти посередників, чії послуги використовуються третьою особою з метою порушення права інтелектуальної власності. У вітчизняному законодавстві не передбачено норму, яка б надавала право встановити судову заборону до постачальника інтернет-послуг (провайдера).

Як справедливо наголошує К. Зеров судові заборони у вигляді веб-блокування не повинні використовуватися як засоби загального блокування інформації в Інтернеті, оскільки в такому разі вони можуть порушувати право на свободу вираження поглядів, гарантоване ст. 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [16, с. 86]. У зв'язку із зазначеним вважаємо за доцільне доповнити Закон «Про авторське право і суміжні права» нормою про можливість накладення судової заборони на провайдера (постачальника послуг), що підвищить ефективність механізму захисту прав інтелектуальної власності.

Одним із проблемних питань захисту прав інтелектуальної власності є складність збору доказової бази для доведення факту порушення права інтелектуальної власності в суді. Проблематика полягає у тому, що факт порушення права інтелектуальної власності дуже складно довести в суді. Так, рішенням Деснянського районного суду м. Києва у справі №754/7539/16-ц від 31 січня 2017 року [83] позивачці відмовлено у задоволенні позову про захист авторських прав щодо розповсюдження контрафактних схем для вишивання бісером відповідачкою, в яких без дозволу втілено твори образотворчого

мистецтва позивачки. Суд зазначив: «Будь-яких конкретних правових доказів, які б свідчили про порушення відповідачем по відношенню до позивачки її авторського права і (або) суміжних прав, що дає підстави для судового захисту, шляхом піратства у сфері авторського права і (або) суміжних прав - опублікування, відтворення, ввезення на митну територію України, вивезення з митної території України і розповсюдження контрафактних примірників творів (у тому числі комп'ютерних програм і баз даних), фонограм, відеограм і програм організацій мовлення, позивачка зі своїм представником суду не надали і судом таких доказів не здобуто. З доданих до позову в обґрунтування позовних вимог, копій творів не вбачається, що вони розповсюджувались відповідачем». Так, авторське право не вимагає обов'язкової державної реєстрації чи будь-якого іншого спеціального оформлення. При цьому, свідоцтво, видане Державною службою інтелектуальної власності України, є найбільш значущим доказом приналежності авторських прав, а також дата створення твору. Для позначення авторського права в публікаціях використовується знак охорони авторського права, після якого вказується ім'я автора та рік публікації твору.

Так, з метою захисту права інтелектуальної власності своє авторське право доцільно реєструвати у встановленому законодавством порядку, що буде належним та безспірним доказом права в суді. Звідси випливає, що єдиним способом підтвердити цей факт є офіційна реєстрація авторського права. Хоча дане положення суперечить ч. 2 статті 11 Закону, згідно якої авторське право на твір виникає внаслідок факту його створення. Для виникнення і здійснення авторського права не вимагається реєстрація твору чи будь-яке інше спеціальне його оформлення, а також, виконання будь-яких інших формальностей. Врешті-решт, власник об'єкта права інтелектуальної власності має реєструвати своє право задля його захисту. Факт вимоги підтвердити авторські права, за відсутності альтернативи, сприяє створенню умов для маніпулювання та можливостей для власників веб-сайтів відмовляти у видаленні відповідного контенту, що порушує авторські права.

Фото- та відеоматеріали можуть бути підтвердженням авторського права лише у випадку їх відповідності електронним доказам. Зокрема, у Постанові від 27.11.2018 р. у справі №914/2505/17 [84] Верховний Суд дійшов висновку, що надане відео не може вважатися належним та достатнім доказом фіксування подій, оскільки не містить необхідних реквізитів електронного доказу (зокрема, фіксації дати та часу зйомки, місця події тощо). Отже, необхідно, щоб на електронних доказах було відображено дату, а також час та місце їх створення.

Судовій практиці відомі випадки, коли суд задовольняв позови стосовно порушення авторських прав на програмне забезпечення. Зокрема, господарський суд Одеської області своїм рішенням від 06 лютого 2008 р. у справі № 11/279-07-8387 все ж задовольнив позов про зобов'язання припинити використання неліцензійних та ліцензійних примірників програмного забезпечення з порушенням авторського права.

Рішенням від 16.09.2019 року у справі №914/968/19 Господарський суд Львівської області зобов'язав власників трускавецького дельфінарію «Оскар» сплатити 245 888 грн за нелегальне використання музики. У приміщенні дельфінарію було проведено фіксацію використання музичних творів. Серед використаних об'єктів майнових авторських прав був твір «Get Lucky» у виконанні Daft Punk feat Pharrell. На підставі відеофіксації приватна компанія «Організація колективного управління авторськими та суміжними правами» подала позов проти власника дельфінарію про виплату компенсації у зв'язку з порушенням майнових авторських прав, оскільки суб'єктом майнових авторських прав щодо пісні «Get Lucky» є ТОВ «Ворнер Мьюзик Україна» [85].

Істотним недоліком механізму захисту прав інтелектуальної власності в Україні є відсутність спеціалізованого судового органу, покликаного розглядати справи про правопорушення у сфері інтелектуальної власності. Позитивним є досвід європейських країн, де діють такі установи, зокрема, в Німеччині, Великобританії та інших країнах. Формально, в Україні такий орган є, адже згідно Указу Президента України від 29 вересня 2017 року «Про утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності» така судова

установа утворена, проте на практиці досі не функціонує. Наразі, триває конкурс до Апеляційної палати Вищого суду з питань інтелектуальної власності.

Побудова судів за принципом спеціалізації є ефективним способом організації судової системи. Так, реальне функціонування такого суду сприяло б підвищенню рівня захисту прав інтелектуальної власності в Україні, адже суддями такого суду мають бути особи, які володіють спеціальними знаннями у сфері інтелектуальної власності, мають практичний досвід вирішення суперечок в інтелектуальній сфері, встановленню єдиного підходу до вирішення спорів, завдяки аналізу судової статистики Вищим судом з питань інтелектуальної власності, оперативності розгляду справ з огляду на безпосередню зосередженість суддів виключно на справах, пов'язаних з порушенням прав інтелектуальної власності.

Для України характерною є практика «затягування» судових справ. Для цього наразі є всі підстави, адже у випадку помилки з підвідомчістю, сторона справи може звернутися з відповідним клопотанням до суду і справа, яка перебуває на розгляді у касаційній інстанції може повернутися до суду першої інстанції, тобто має місце реальне «гальмування» справ. В Україні такі судові спори можуть тривати від 2 до 5 років. Для порівняння, строки розгляду справ патентними судами іноземних держав складають в середньому рік. Так, Патентний суд Великобританії, як правило, розглядає подібні справи за 12–14 місяців, Федеральний патентний суд Швейцарії та Суд з інтелектуальних прав РФ – за 12 місяців, Федеральний патентний суд Німеччини – максимум за 18 місяців» [86].

Крім цього, варто звернути увагу на вимоги, що висувуються до членів Вищого суду з питань інтелектуальної власності згідно статті 33 Закону «Про судоустрій і статус суддів». Суддею може бути адвокат, що має досвід представництва в суді у справах щодо захисту прав інтелектуальної власності щонайменше п'ять років. Проте, норма не розтлумачує питання щодо того, чи впливає результат вирішення справи, в якій брав участь адвокат на сприйняття

її як такої, що дає підстави говорити про наявність досвіду діяльності адвоката, адже справа може бути ведена не фахово, а також завершитися не на користь сторони, інтереси якої представляв адвокат тощо. Адвокат може надавати юридичні послуги, забезпечуючи досудове врегулювання спорів, пов'язаних з порушенням прав інтелектуальної власності, надавати фаховий консалтинг тощо. Крім цього, згадана стаття не надає права науковцям бути представленими у Вищому суді, що, на наше переконання, обмежує їх права. На нашу думку, норми статті 33 Закону потрібно розширити, уточнивши вимоги до кандидатів на посаду судді Вищого суду з питань інтелектуальної власності, адже ті вимоги, що закріплені законом у чинній редакції обмежують права адвокатів на зайняття посад суддів.

Україна є країною транзиту підробленої та піратської продукції в таких секторах як харчова промисловість, годинники, ювелірні прикраси, іграшки, одяг, фотографічне та медичне обладнання. Деякі піратські сайти, які пропонують таку продукцію, відкрито діють в Україні, кількість таких сайтів навіть збільшується, що пояснюється недосконалістю та слабкістю чинного законодавства.

На нашу думку, вирішувати такі проблемні питання доцільно шляхом удосконалення законодавчої бази, в тому числі, посилення юридичної відповідальності за порушення у сфері інтелектуальної власності, зокрема, щодо розповсюдження піратської продукції. Крім цього, потрібно удосконалити механізм виявлення таких правопорушень, розширити права правоохоронних органів у напрямку надання додаткових організаційно-правових механізмів виявлення та протидії порушенням права інтелектуальної власності.

Окреслюючи організаційно-правові недоліки процедури захисту прав інтелектуальної власності в судовому порядку, зазначимо, що спори у сфері інтелектуальної власності розглядаються судами загальної юрисдикції, а також господарськими судами залежно від підвідомчості тієї чи іншої категорії справ. Статті 27 ЦПК та ГПК встановлюють загальне правило згідно якого позов до

суду пред'являється за місцезнаходженням відповідача (за зареєстрованим у встановленому законом порядку місцем проживання або перебування фізичної особи чи за місцезнаходженням юридичної особи згідно з Єдиним державним реєстром юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань). Існують винятки із загального правила, які дозволяють особі подавати позов за місцезнаходженням позивача, спірного майна тощо, але справи інтелектуальної власності не входять до таких виняткових випадків. На нашу думку, це проблемний момент чинного законодавства, який ускладнює механізм захисту прав інтелектуальної власності, адже, враховуючи поширеність правопорушень, що посягають на інтелектуальну власність в мережі Інтернет, потерпілій стороні достатньо складно захистити своє право в суді у зв'язку з тим, що місцезнаходження порушника територіально може бути дуже віддаленим від місцезнаходження особи, чії права порушені або взагалі порушник може знаходитися за кордоном. Вважаємо за доцільне законодавчо закріпити право позивача у справах щодо порушення інтелектуальної власності подавати позов за його місцезнаходженням. Це створить додаткову гарантію юрисдикційного захисту права інтелектуальної власності.

Крім цього, варто звернути увагу на питання судового збору, ставки якого на сьогодні є досить високими, що, також, створює додаткові перешкоди для захисту права в суді. Так, згідно Закону «Про судовий збір» [87] ставка збору (для фізичної особи) за подання позовної заяви немайнового характеру складає 0,4 розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб, тобто, станом на сьогодні, 878 грн. Ця сума, на наше переконання має бути змінена в бік зменшення, адже, високі ставки судового збору ускладнюють процес захисту порушених прав особи, не кожен, чії права порушено має фінансову можливість сплати судовий збір. Виходить, що можливість захистити свої права залежить від матеріального стану особи, що є не демократичним та не відповідає засадам правової і соціальної держави.

У справах за позовами власників знаку для товарів і послуг до власників інтернет-платформ, де незаконно розміщуються доменні імена з використанням

торгівельних марок суди відмовляють у задоволенні вимог, аргументуючи тим, що у таких випадках слід звертатися саме до осіб, які реєструють у мережі інтернет доменні імена з використанням знаків для товарів і послуг, з порушенням прав їхніх власників (справа за позовом КП «Медіа» до ТОВ «Інтернет Інвест» про припинення незаконного використання знаку для товарів і послуг).

Практично, із визначенням компанії, яка займалася реєстрацією доменного імені у Всесвітній мережі проблем не буде. За допомогою ресурсу <http://hostmaster.ua> будь-хто може отримати інформацію про реєстратора. Але, ідентифікація особи, яка реєструє доменне ім'я у мережі належно не проводиться. Тому є вірогідність того, що реєстратор і особа, яка фактично здійснила реєстрацію можуть бути двома різними особами. Але, визначення належного Відповідача не є запорукою вирішення справи на користь Позивача. Судова практика йде тим шляхом, що послуги з реєстрації доменних імен не ототожнюється із поняттям використання тих чи інших прав інтелектуальної власності.

У таких справах потрібно довести, що інтернет-сайт, на якому розміщується знак для товарів і послуг належить саме тій особі, до якої пред'явлено позов про припинення порушення прав ІВ. Як зазначається у Постанові Пленуму Вищого господарського суду України №12 від 17.10.2012 «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності», у вирішенні таких спорів суд повинен встановити, чи перебуває веб-сайт та розміщена на ньому інформація у розпорядженні особи, якій пред'явлено позовні вимоги, а також чим підтверджується факт порушення нею прав інтелектуальної власності. Дані щодо власника веб-сайту можуть бути витребувані відповідно до положень п. 4 ст. 65, ст. 38 ГПК в адміністратора системи реєстрації та обліку доменних імен і адрес українського сегменту мережі Інтернет. (Справа за позовом Кезер Компресорен до ТОВ «Техно-град», ТОВ «Компанія Ефект» про припинення порушення прав власника знаків для товарів та послуг).

Проблемним моментом є складність подання суду доказів у вигляді електронних документів. Так, для того, щоб довести факт порушення прав на знак для товарів і послуг, який незаконно розміщується на веб-сторінці в мережі, власнику такого права потрібно продемонструвати суду факт розміщення знаку для товарів і послуг саме та певному веб-сайті, який з огляду на положення ч. 1 ст. 5 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» [88] є електронним документом, що не може бути доставлений у суд. В такому випадку можливим є заявлення клопотання про огляд та дослідження письмових і речових доказів у місці їхнього знаходження. Проте можлива ситуація, коли на час проведення огляду веб-сторінки, де здійснювалось порушення вже не виявиться, а довести, що на час подачі позовної заяви, зазначені порушення були практично неможливими [89].

На нашу думку, варто зауважити, що в такому випадку доцільно здійснити скріншот веб-сторінки із фіксацією порушення, адже скріншот має доказову силу в суді. Так, Верховний суд України у Постанові по справі № 924/242/18 від 27 листопада 2018 року [90] зазначив, що надані позивачем скріншоти (знімки з екрану комп'ютера) з огляду на положення статті 96, відповідно до якої електронними доказами є інформація в електронному (цифровому) вигляді, яка містить дані про обставини справи, які подаються суду на електронних пристроях. Процесуальні норми дозволяють подання таких доказів у паперових копіях, засвідчених у передбачений законодавством спосіб, проте обов'язком сторони, яка подає ці докази у паперовому вигляді, є доведення існування цих доказів в електронній формі.

Таким чином, на основі вище зазначеного, слід констатувати, що рівень захисту прав інтелектуальної власності в Україні все ж є не достатньо високим, а тому потребує удосконалення система захисту прав суб'єктів інтелектуальних правовідносин. Труднощі виникають з огляду на різні чинники, проте головною проблемою, на наш погляд, є недосконалість правового регулювання, а також, деякі практичні аспекти, зокрема, відсутність спеціалізованого суду, складність доведення факту порушення права інтелектуальної власності тощо. Тому,

вважаємо, що реформування законодавства, удосконалення механізму судового захисту інтелектуальної власності, імплементація європейського законодавства призведе до формування належного рівня захисту права інтелектуальної власності в Україні.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, яке полягає у визначенні сутності та особливостей захисту прав інтелектуальної власності. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку положень, висновків, пропозицій та рекомендацій, спрямованих на досягнення поставленої мети. Основні з них наведено нижче:

Охарактеризовано поняття та зміст правовідносин інтелектуальної власності. Право інтелектуальної власності є важливою категорією цивільного права, що позначає правомочність особи володіти, користуватися та розпоряджатися результатами власної творчої, наукової та іншої інтелектуальної діяльності. Наявність права інтелектуальної власності опосередковує виникнення правовідносин у сфері інтелектуальної власності, які слід визначити як врегульовані нормами права суспільні відносини, які виникають, змінюються та припиняються у сфері інтелектуальної власності під час створення, використання, розпорядження, передачі, охорони та захисту результатів творчої, наукової та іншої розумової діяльності людини. На нашу думку, варто усунути існуючу некоректність чинного законодавства, яка полягає у тому, що у статті 418 Цивільного кодексу замість правовідносин інтелектуальної власності законодавець позначив їх правом, зокрема правом інтелектуальної власності. Так, в даному випадку спостерігається термінологічна невідповідність, адже не доцільно право як систему правових норм зводити до предмету, а зміст правовідносин називати правом, безпосередньо. Особисті не майнові та майнові права інтелектуальної власності є суб'єктивними правами і розкриваються у приватному праві через правовідносини. Правовідносини у сфері інтелектуальної власності мають певну структуру, яка передбачає наявність відповідних суб'єктів, об'єктів та змісту. Зміст правовідносин відображає спектр юридичних прав та обов'язків

суб'єктів правовідносини у сфері інтелектуальної власності. правовідносини інтелектуальної власності є правовими відносинами, які виникають, змінюються та припиняються у процесі створення, використання, розпорядження майновими та особистими немайновими правами інтелектуальної власності. Ці відносини мають злагоджену структуру, яка передбачає наявність суб'єкта, об'єкта та змісту.

Визначено об'єкти прав інтелектуальної власності та здійснено їх класифікацію. Об'єкти правовідносин у сфері інтелектуальної власності – це те, на що спрямовані суб'єктивні права і юридичні обов'язки суб'єктів правових відносин інтелектуальної власності. Об'єктами є права, що відносяться до: літературних, художніх і наукових творів; виконавчої діяльності артистів, звукозапису, радіо – і телевізійних передач; винаходів у всіх сферах діяльності людини; наукових відкриттів; промислових зразків; торговельних марок, фірмових найменувань і комерційних позначень; захисту від недобросовісної конкуренції, а також всі інші права, які є результатом інтелектуальної діяльності в промисловій, науковій, літературній та художній сферах.

Аналізуючи об'єктний склад правовідносин інтелектуальної власності ми прийшли до висновку, що положення Цивільного кодексу України щодо об'єктів права інтелектуальної власності доцільно доповнити нормами щодо виокремлення серед об'єктів прав інтелектуальної власності наукових творів, захист від недобросовісної конкуренції, а також, інших прав, що належать до інтелектуальної діяльності у виробничій, науковій, літературній і художній сферах.

Проаналізовано суб'єктний склад правовідносин інтелектуальної власності. Суб'єкти прав інтелектуальної власності є структурним елементом правовідносин у сфері інтелектуальної власності та відіграють провідну роль у цій системі, адже саме за посередництвом суб'єктів реалізуються права та виконуються юридичні обов'язки у процесі інтелектуальних відносин.

Всі суб'єкти правовідносин у сфері інтелектуальної власності поділяються на первинних та вторинних. Первинні суб'єкти – це автори, творці

об'єктів інтелектуальної власності. До вторинних суб'єктів доцільно віднести спадкоємців, роботодавців авторів (творців), замовників об'єктів інтелектуального права, а також, державу. Суб'єкти прав інтелектуальної власності, як учасники відповідних правовідносин, наділені такою юридичною характеристикою як правосуб'єктність, яка включає в себе правоздатність, дієздатність та деліктоздатність.

Визначено поняття захисту прав інтелектуальної власності. Захист права інтелектуальної власності слід розглядати як складову частину системи захисту цивільних прав в цілому, що становить собою комплекс заходів правового та організаційного характеру, спрямованих на створення належних умов для вільного володіння, використання та розпорядженням об'єктом, що є результатом інтелектуальної діяльності особи, а також, на усунення перешкод у реалізації законних прав та інтересів суб'єктами інтелектуальної власності. У цьому аспекті вважаємо за доцільне звернути увагу на питання співвідношення категорій «захист» та «охорона» із метою об'єктивного розуміння правової природи захисту прав інтелектуальної власності. На наше переконання ці поняття є спорідненими, але не тотожними, тому їх слід розмежовувати. захист прав інтелектуальної власності має місце у разі безпосереднього порушення таких прав, їх невизнання чи оспорення. Тобто у випадку необхідності звернення до компетентних органів з відповідною заявою про порушення прав чи шляхом самозахисту вдаватись до можливих способів відновити свої права та законні інтереси. У той же час, охорона передбачає здійснення відповідних правових заходів з метою недопущення порушення прав, свобод та законних інтересів у майбутньому, та носить систематичний характер.

Проаналізовано юрисдикційну та не юрисдикційну форми захисту прав інтелектуальної власності. Захист прів інтелектуальної власності реалізується шляхом застосування двох основних форм: юрисдикційної та не юрисдикційної, кожна з яких відіграє важливу роль у механізмі захисту прав творців об'єктів інтелектуальної власності. Кожна з цих форм оперує певними

засобами, за допомогою яких, власне, здійснюється захист. Для неюрисдикційної форми захисту характерним є самозахист, який виявляється у застосуванні особою, права якої порушено засобів протидії, що не заборонені законом та не суперечать моральним засадам суспільства. Крім цього, виділяють переговори, претензійний порядок вирішення спору як альтернативні засоби усунути конфлікт та відновити порушені права. Юрисдикційна форма передбачає вирішення спору у адміністративному чи судовому порядку.

Охарактеризовано способи захисту прав інтелектуальної власності. В Україні діють різні способи захисту прав інтелектуальної власності особи. В силу їх різноманітності ми здійснили класифікацію способів захисту прав інтелектуальної власності за суб'єктом захисту та галузевою приналежністю засобів, за допомогою яких здійснюється захист. Особливу увагу привертає питання захисту прав інтелектуальної власності в мережі Інтернет. Законодавством передбачено такий спосіб захисту в мережі як звернення до власника веб-сайту або веб-сторінки, де розміщена чи в інший спосіб використана цифрова інформація, що порушує права інтелектуальної власності із заявою про припинення порушення.

На нашу думку, варто відзначити, що такий спосіб захисту прав має свої недоліки. Так, одним з таких недоліків є обов'язкове посередництво адвоката у справі. Цей фактор говорить про те, що процедура захисту права в такий спосіб буде дорого вартісною, адже необхідно оплатити послуги адвоката. Вважаємо, що доцільно було б надати дозвіл представляти інтереси особи, чії права порушено будь-якому фахівцю у сфері права (особі з юридичною освітою, особі, що має досвід роботи у сфері права), але не обов'язково особі, що має свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю. Це б сприяло збільшенню конкуренції серед юристів та відповідно зниженню вартості наданих ними послуг у сфері захисту прав інтелектуальної власності.

Ще одним недоліком такого способу захисту є необхідність доведення наявності у заявника майнових прав на об'єкт авторського права. Звідси випливає, що єдиним способом підтвердити цей факт є офіційна реєстрація

авторського права. Власник об'єкта права інтелектуальної власності має реєструвати своє право задля його захисту. Факт вимоги підтвердити авторські права, за відсутності альтернативи, сприяє створенню умов для маніпулювання та можливостей для власників веб-сайтів відмовляти у видаленні відповідного контенту, що порушує авторські права.

На нашу думку, з огляду на показник індексу прав власності в Україні, слід зазначити, що способи захисту прав інтелектуальної власності в нашій державі фактично не є достатньо дієвими та ефективними. Україна має низькі показники рівня захисту порівняно із розвиненими світовими країнами. Це говорить про необхідність клопіткої роботи в напрямку удосконалення системи захисту, імплементації міжнародного досвіду, реформування законодавства

Проаналізовано досвід зарубіжних країн у сфері захисту прав інтелектуальної власності та провели компаративний аналіз із Україною. Проблема захисту прав інтелектуальної власності є міжнародною, а тому світова спільнота зосереджує свої зусилля та здійснює активну політику щодо забезпечення належного рівня захисту інтелектуальних прав людини. На міжнародному рівні стратегічне значення має діяльність Всесвітньої організації інтелектуальної власності, а також, Європейського союзу. Ці міжнародні утворення реалізували масштабну нормотворчу процедуру, приймаючи численні правові акти, спрямовані на регламентацію правовідносин у сфері захисту прав інтелектуальної власності. Україна ратифікувала провідні міжнародні документи у сфері захисту прав інтелектуальної власності.

Україна бере участь в роботі Всесвітньої організації інтелектуальної власності, а також, здійснює активне співробітництво з Європейським союзом. Згідно взятих на себе зобов'язань в межах Угоди про асоціацію з ЄС наша держава імплементує європейське законодавство, гармонізує національну правову систему із системою ЄС. На цьому шляху Україна має певні здобутки, проте, наразі ще рано говорити про налагодження належної системи захисту прав інтелектуальної власності в Україні. Існують певні недоліки

законодавства, колізії та прогалини. Тому основним завданням для нашої держави є подальша адаптація до європейського досвіду, врахування здобутків провідних країн світу у сфері захисту прав інтелектуальної власності, удосконалення існуючої системи захисту.

Визначено проблеми та напрями удосконалення положень щодо захисту прав інтелектуальної власності в Україні, а також охарактеризовано можливість імплементації зарубіжного досвіду. На нашу думку, серед проблемних питань захисту прав інтелектуальної власності в Україні слід виділити наступні:

- невідповідність окремих положень чинного законодавства України європейським стандартам у сфері захисту інтелектуальної власності;
- попри створення спеціалізованого судового органу з розгляду справ щодо порушення інтелектуальної власності, він не функціонує в Україні;
- складність збору доказової бази для доведення факту порушення права інтелектуальної власності в суді;
- організаційно-правові недоліки процедури захисту прав інтелектуальної власності в судовому порядку.

Серед шляхів вирішення вказаних проблем виділимо наступні: забезпечення функціонування спеціалізованого суду з розгляду справ про порушення права інтелектуальної власності. Крім цього, варто звернути увагу на вимоги, що висуваються до членів Вищого суду з питань інтелектуальної власності згідно статті 33 Закону «Про судоустрій і статус суддів». Суддею може бути адвокат, що має досвід представництва в суді у справах щодо захисту прав інтелектуальної власності щонайменше п'ять років. Проте, норма не розтлумачує питання щодо того, чи впливає результат вирішення справи, в якій брав участь адвокат на сприйняття її як такої, що дає підстави говорити про наявність досвіду діяльності адвоката, адже справа може бути ведена не фахово, а також завершитися не на користь сторони, інтереси якої представляв адвокат тощо. Адвокат може надавати юридичні послуги, забезпечуючи досудове врегулювання спорів, пов'язаних з порушенням прав інтелектуальної власності, надавати фаховий консалтинг тощо. Крім цього, згадана стаття не

надає права науковцям бути представленими у Вищому суді, що, на наше переконання, обмежує їх права. На нашу думку, норми статті 33 Закону потрібно розширити, уточнивши вимоги до кандидатів на посаду судді Вищого суду з питань інтелектуальної власності, адже ті вимоги, що закріплені законом у чинній редакції обмежують права адвокатів на зайняття посад суддів.

Щодо проблеми піратства, то вирішувати її доцільно шляхом удосконалення законодавчої бази, в тому числі, посилення юридичної відповідальності за порушення у сфері інтелектуальної власності, зокрема, щодо розповсюдження піратської продукції. Крім цього, потрібно удосконалити механізм виявлення таких правопорушень, розширити права правоохоронних органів у напрямку надання додаткових організаційно-правових механізмів виявлення та протидії порушенням права інтелектуальної власності.

Окреслюючи організаційно-правові недоліки процедури захисту прав інтелектуальної власності в судовому порядку, зазначимо, що спори у сфері інтелектуальної власності розглядаються судами загальної юрисдикції, а також господарськими судами залежно від підвідомчості тієї чи іншої категорії справ. Статті 27 ЦПК та ГПК встановлюють загальне правило згідно якого позов до суду пред'являється за місцезнаходженням відповідача. Існують винятки із загального правила, які дозволяють особі подавати позов за місцезнаходженням позивача, спірного майна тощо, але справи інтелектуальної власності не входять до таких виняткових випадків. На нашу думку, це проблемний момент чинного законодавства, який ускладнює механізм захисту прав інтелектуальної власності, адже, враховуючи поширеність правопорушень, що посягають на інтелектуальну власність в мережі Інтернет, потерпілій стороні достатньо складно захистити своє право в суді у зв'язку з тим, що місцезнаходження порушника територіально може бути дуже віддаленим від місцезнаходження особи, чиї права порушені або взагалі порушник може знаходитися за кордоном. Вважаємо за доцільне законодавчо закріпити право позивача у справах щодо порушення інтелектуальної власності подавати позов за його

місцезнаходженням. Це створить додаткову гарантію юрисдикційного захисту права інтелектуальної власності.

Однією з організаційно-правових проблем є завищені ставки судового збору. Не кожен, чиї права порушено має фінансову можливість сплати судовий збір. Виходить, що можливість захистити свої права залежить від матеріального стану особи, що є не демократичним та не відповідає засадам правової і соціальної держави.

Рівень захисту прав інтелектуальної власності в Україні все ж є не достатньо високим, а тому потребує удосконалення система захисту прав суб'єктів інтелектуальних правовідносин. Труднощі виникають з огляду на різні чинники, проте головною проблемою, на наш погляд, є недосконалість правового регулювання, а також, деякі практичні аспекти, зокрема, відсутність спеціалізованого суду, складність доведення факту порушення права інтелектуальної власності тощо. Тому, вважаємо, що реформування законодавства, удосконалення механізму судового захисту інтелектуальної власності, імплементація європейського законодавства призведе до формування належного рівня захисту права інтелектуальної власності в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1996, № 30. С. 14
2. Цивільний кодекс України: Кодекс України; Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356
3. Кириченко В. М., Куракін О. М. Теорія держави і права: модульний курс: Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2010. 264 с.
4. Халфина Р. О. Общее учение о правоотношении. М.: Юридическая литература, 1974. 352 с.
5. Явич Л. С. Право і суспільні відносини. М., 1971. 298 с.
6. Грибанов В. П. Теория государства и права: Учебник. М., 1979. 485 с.
7. Шишка О. Р. Відносини у сфері інтелектуальної власності в предметі цивільного права. Часопис Київського університету права. 2015. № 3. С. 256-261. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2015_3_61 (дата звернення 15 серпня 2020 року).
8. Конвенція про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності: ВО інтелектуальної власності; Конвенція, Міжнародний документ від 14.07.1967. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_169#Text (дата звернення 15 серпня 2020 року).
9. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 № 3792-XII. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, № 13, ст.64
10. Доріс Лонг, Патриція Рей, Жаров В.О., Шевелева Т.М., Василенко І. Е., Дроб'язко В.С. Захист прав інтелектуальної власності: норми міжнародного і національного законодавства та їх правозастосування. Практичний посібник. К.: «К.І.С.», 2007. 448 с.

11. Міжнародна конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення (укр/рос): ООН; Конвенція, Міжнародний документ від 26.10.1961. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_763#top (дата звернення 15 серпня 2020 року).
12. Бенедисюк І. М. Посібник для суддів з інтелектуальної власності. Київ: К.І.С., 2018. 424 с.
13. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України від 15.12.1993 № 3687-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, № 7, ст. 32*
14. Про охорону прав на промислові зразки: Закон України від 15.12.1993 № 3688-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1998, № 8, ст. 28*
15. Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів. Закон України від 05.11.1997 № 621/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, № 7, ст. 34*
16. Про охорону прав на сорти рослин: Закон України від 21.04.1993 № 3116-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, № 21, ст.218*
17. Про правову охорону географічних зазначень: Закон України від 16.06.1999 № 752-ХІV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, № 32, ст.267*
18. Вірченко В. В. Суб'єктний склад відносин інтелектуальної власності. Теоретичні та прикладні питання економіки. 2014. Вип. 1. С. 222-235. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Тре_2014_1_21 (дата звернення 15 серпня 2020 року).
19. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: ООН; Пакт, Міжнародний документ від 16. 12. 1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення 15 серпня 2020 року).

20. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг. Закон України від 15.12.1993 № 3689-XII. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, № 7, ст. 36
21. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 1 - 212-24): Кодекс України; Закон, Кодекс від 07.12.1984 № 8073-X. Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР) 1984, додаток до № 51, ст.1122
22. Господарський кодекс України: Кодекс України; Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 18, № 19-20, № 21-22, ст.144*
23. Кримінальний кодекс України: Кодекс України; Кодекс, Закон від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131*
24. Загальна декларація прав людини (рос/укр): ООН; Декларація, Міжнародний документ від 10.12.1948. Верховна рада України: офіційний веб-портал. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення 15 серпня 2020 року).
25. Ромовська З.В. Українське цивільне право. Загальна частина: Академічний курс: підручник. [2-ге вид., доп.]. К.: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2009. 594 с.
26. Сидоренко М.В. Виникнення права на захист цивільних прав, свобод та інтересів. Актуальні проблеми політики : зб. наук. Пр. Одеса : Національний університет "Одеська юридична академія": Південноукраїнський центр гендерних проблем, 2012. Вип. 44. С. 328 - 336.
27. Сульженко Ю. Форми і способи захисту суб'єктивних цивільних прав та законних інтересів. Право України. 2005. №12. С. 17-24.
28. Венедіктова І. В. Цивільно-правові способи захисту охоронюваних законом інтересів. Форум права. 2011. №2. С. 124-129.
29. Родоман Т. О. До питання способів захисту цивільних права та інтересів у контексті положень ст. 16 Цивільного кодексу України . Судова апеляція. 2015. № 4. С. 65-70.

30. Илларионова Т.И. Механизм действия гражданско-правовых охранительных мер: учеб. пособ. Свердловск: Изд-во Уральского ун-та, 1980. 76 с.
31. Басин Ю. Г. Защита субъективных гражданских прав. Юридические науки. Алма-Ата, 1971. Вып. 1. С. 3–10
32. Арефьев Г.П. Понятие защиты субъективных прав. Процессуальные средства реализации конституционного права на судебную и арбитражную защиту: межвуз. темат. сб. Калинин: Изд-во КГУ, 1982. 187 с.
33. Штанько А. Підходи до визначення поняття захисту цивільних прав та охоронюваних законом інтересів. Науковий часопис Національної академії прокуратури України. 2016. № 2. Ч. 2. С. 142–159.
34. Кравець В. Р., Олюха В. Г., Стець О. М. та ін.: за заг. ред. Кравця В. Р., Олюхи В. Г. Право інтелектуальної власності. Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2012. 270 с.
35. Підпригора О. А. Право інтелектуальної власності: академ. курс. К., 2004. 672 с.
36. Павленко Т. А. Особливості захисту права інтелектуальної власності в сучасній Україні. Наше право. 2014. № 10. С. 147-152. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nashp_2014_10_28 (дата звернення 18 серпня 2020 року).
37. П'янова Я. В. Судовий захист майнових цивільних прав : дис... канд. наук: 12.00.03. Харків, 2009. 224 с.
38. Бабецька І. Я. Охорона та захист промислової власності в Україні. Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. Серія «Право». 2016. № 1. С. 162-168. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nivif_2016_13_25 (дата звернення 18 серпня 2020 року).
39. Башурин Н. Неюрисдикційні форми захисту науково-технічної інформації. Підприємництво, господарство і право : науково-практичний господарсько-правовий журнал. 2020/1. № 2. С. 5-11.

40. Юлдашев О.Х. Міжнародне приватне право: Теоретичні та прикладні аспекти. К.: МАУП, 2004. 576 с.
41. Панасюк О. О. Поняття та класифікація форм захисту авторських прав. Форум права. 2013. № 1. С. 758-762. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index (дата звернення 18 серпня 2020 року).
42. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності: COT; Угода, Міжнародний документ від 15.04.1994. Верховна рада України: офіційний веб-портал. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018#Text (дата звернення 18 серпня 2020 року).
43. Ульянова Г.О. Методологічні проблеми цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату : дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.03. Одеса. 2015. 433 с. URL: <https://bit.ly/2JBhS3H> (дата звернення 18 серпня 2020 року).
44. Шишка Р. Б. Охорона права інтелектуальної власності: авторсько-правовий аспект : моногр. Х. : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. 368 с.
45. Арефьев Г. П. Понятие защиты субъективных прав. Процессуальные средства реализации конституционного права на судебную и арбитражную защиту– Калинин : Изд-во Калининского гос. ун-та, 1982. С. 13-21
46. Шевчук Н.В. Самозахист як спосіб захисту прав інтелектуальної власності. Малий і середній бізнес (право, держава, економіка). №3-4. 2009. С. 179-181.
47. Зеров К. О. Самозахист авторського права на твори, розміщені в мережі Інтернет. Часопис цивілістики. 2016. Вип. 20. С. 211-220. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chac_2016_20_45 (дата звернення 18 серпня 2020 року).
48. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої [...]: *Україна, Європейський Союз, Євратом* [...]; Угода, Список, Міжнародний документ від 27.06.2014. Верховна рада України: офіційний веб-портал. URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення 18 серпня 2020 року).

49. Германова О. Межі копірайту в безмежжі Інтернету. *Вісник податкової служби України*. 2007. № 31. С. 38-41

50. Тодд Д. Цифровое пиратство. Как пиратство меняет бизнес, общество и культуру. М. : Альпина Бизнес Букс, 2013. 390 с.

51. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 213 - 330): Кодекс України; Закон, Кодекс від 07.12.1984 № 8073-Х. *Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР) 1984, додаток до № 51, ст.1122*
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10#Text>

52. Про затвердження Положення про державного інспектора з питань інтелектуальної власності Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства: Постанова Кабінету Міністрів України; Положення від 17.05.2002 № 674. Верховна рада України: офіційний веб-портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/674-2002-%D0%BF#top> (дата звернення 18 серпня 2020 року).

53. Про внесення змін до Митного кодексу України щодо захисту прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон України: Закон України від 17.10.2019 № 202-ІХ. *Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2019, № 50, ст.358*.

54. Директива 2000/31/ЄС Європейського парламенту та Ради "Про деякі правові аспекти інформаційних послуг, зокрема, електронної комерції, на внутрішньому [...]: Європейський Союз; Директива, Міжнародний документ від 08.06.2000 № 2000/31/ЄС. Верховна рада України: офіційний веб-портал. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_224#Text (дата звернення 25 серпня 2020 року).

55. Солощук М.М. Захист прав інтелектуальної власності. *Інтелектуальна власність*. 2008. № 11. С. 51–62.

56. Індекс прав власності. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D>

1%81_%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2_%D0%B2%D0%BB%D0%B0%D1%81%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96 (дата звернення 25 серпня 2020 року).

57. Property rights alliance. URL: <https://ueff.org/uk/indeksy/77-property-rights-alliance-indeks-prav-vlasnosti> (дата звернення 25 серпня 2020 року).

58. Report on the protection and enforcement of intellectual property rights in third countries. Commission staff working document. Brussels, 8.1.2020 SWD(2019) 452 final/2. URL: https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2020/january/tradoc_158561.pdf (дата звернення 25 серпня 2020 року).

59. Сиденко В. Охорона інтелектуальної власності в Україні: проблеми й розв'язання. С., 2008. 256 с.

60. Рішення Господарського суду Чернівецької області від 20 лютого 2019 року у справі № 926/1795/18. Єдиний державний реєстр судових рішень. веб-сайт. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80182708> (дата звернення 25 серпня 2020 року).

61. WIPO: офіційний веб-портал. URL: <https://www.wipo.int/about-wipo/ru/> (дата звернення 25 серпня 2020 року).

62. Хартія основних прав Європейського союзу: Європейський Союз; Хартія, Міжнародний документ від 07.12.2000. Відомості Верховної ради України: офіційний веб-портал. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_524#Text (дата звернення 25 серпня 2020 року).

63. Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 року (укр/рос): Ліга Націй; Конвенція, Міжнародний документ від 20.03.1883. Відомості Верховної ради України: офіційний веб-портал. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_123#Text (дата звернення 25 серпня 2020 року).

64. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів: ВО інтелектуальної власності; Конвенція, Міжнародний документ

від 24.07.1971. Відомості Верховної ради України: офіційний веб-портал. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051#Text (дата звернення 29 серпня 2020 року).

65. Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків від 14 квітня 1891 року (укр/рос): Іспанія; Угода, Інструкція, Міжнародний документ від 14.04.1891. Відомості Верховної ради України: офіційний веб-портал. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_134#Text (дата звернення 29 серпня 2020 року).

66. Промова Комісара з питань внутрішнього ринку Ф. Болкештейна «Охорона промислової власності у Європі та її місце у світі» на конференції Управління торгової марки в Аліканте, 29 травня 2000.

67. Бояр А. О. Єдина політика ЄС у сфері інтелектуальної власності: передумови, формування системи, проблеми і перспективи. Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки. Економічні науки. № 1. С. 277–284.

68. Директива ЄС «Про гармонізацію окремих аспектів авторського права і суміжних прав у інформаційному суспільстві» від 22.05.2001 р. № 2001/29/ЄС. Відомості Верховної ради України: офіційний веб-портал. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_005-01#Text (дата звернення 29 серпня 2020 року).

69. Директива № 2004/48/ЄС Європейського парламенту і Ради ЄС про забезпечення прав на інтелектуальну власність: ЄС; Директива, Міжнародний документ від 29.04.2004 № 2004/48/ЄС/ Відомості Верховної ради України: офіційний веб-портал. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b39#Text (дата звернення 29 серпня 2020 року).

70. Шабалін А. Деякі питання захисту права інтелектуальної власності в ЄС. Теорія і практика інтелектуальної власності. № 6. 2019. С. 46-54

71. Судова практика Суду Європейського Союзу у сфері інтелектуальної власності, Київ, 2016. 220 с.

72. Про внесення змін до статті 5 Закону України «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних. Закон України від 04.09.2018 № 2514-VII. *Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 41, ст.315*

73. Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності у сфері інтелектуальної власності та визначається періодичність проведення планових заходів державного нагляду (контролю) Міністерством економічного розвитку і торгівлі України: Постанова Кабінету Міністрів України; Критерії, Перелік від 31.10.2018 № 912. *Відомості Верховної ради України: офіційний веб-портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/912-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення 29 серпня 2020 року).*

74. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення охорони прав на компонування напівпровідникових виробів: Закон України від 19.09.2019 № 111-IX. *Відомості Верховної Ради (ВВР), 2019, № 42, ст.236*

75. Євроінтеграційний портал. URL: <http://eu-ua.org/uevrointehratsiia/zakhyst-prav-intelektualnoii-vlasnosti> (дата звернення 29 серпня 2020 року).

76. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення охорони і захисту прав на торговельні марки і промислові зразки та боротьби з патентними зловживаннями: Закон України від 21.07.2020 № 815-IX. *Відомості Верховної ради України: офіційний веб-портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/815-20#Text> (дата звернення 02 вересня 2020 року).*

77. Кожокар О. ВР прийняла закони у сфері захисту прав інтелектуальної власності: що нового у цих законах? *Юридична газета «Online».* 27 липня, 2020. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/vr-priynuala-zakoni-u-sferi-zahistu-prav-intelektualnoyi-vlasnosti-shcho-novogo-u-cih-zakonah-.html> (дата звернення 02 вересня 2020 року).

78. Горелов Н. А. Методология научных исследований : учебник и практикум для бакалавриата и магистратуры. 2-е изд., перераб. и доп. М. : Издательство Юрайт, 2019. 365 с.

79. Stephen E. Siwek. Copyright Industries in the U.S. Economy: The 2014 Report, prepared for the International Intellectual Property Alliance by of Economists, Inc., 2014.

80. Бакала А. А. Комп'ютерне піратство: шляхи подолання та міжнародний досвід боротьби з ним. Часопис цивілістики. 2016. Вип. 20. С. 207-210.

81. Романюк Т. В. Захист корисних моделей за законодавством Китаю. Часопис Київського університету права. 2015. № 2. С. 264-266. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2015_2_64 (дата звернення 02 вересня 2020 року).

82. Стадник О. І. Стратегія інтелектуальної власності в Японії. Глобальні та національні проблеми економіки. Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського. Випуск 2. 2014. С. 143-148

83. Рішення Деснянського районного суду м. Києва у справі №754/7539/16-ц від 31 січня 2017. Єдиний державний реєстр судових рішень: веб-сайт. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/64494769> (дата звернення 02 вересня 2020 року).

84. Постанова Верховного суду України від 27.11.2018 року у справі № 914/2505/17. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/78450568> (дата звернення 02 вересня 2020 року).

85. Горецька М. Захист авторських прав у мережі Інтернет. №45-46 (699-700). URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/informaciune-pravo-telekomunikaciyi/zahist-avtorskih-prav-u-merezhi-internet.html> (дата звернення 02 вересня 2020 року).

86. Пашковська Т. Вищий «інтелектуальний» суд: на фінішній прямій. Протокол. юридичний інтернет-ресурс. URL:

https://protocol.ua/ua/vishchiy_intelektualniy_sud_na_finishniy_pryamiy/ (дата звернення 02 вересня 2020 року).

87. Про судовий збір: Закон України від 08.07.2011 № 3674-VI. *Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2012, № 14, ст.87*

88. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 № 851-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 36, ст.27*

89. Комаха А. Захист прав інтелектуальної власності у мережі Інтернет. Юридична газета «Online». №22-23(468-469). Червень 2015. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/zahist-prav-intelektualnoyi-vlasnosti-u-merezhi-internet.html> (дата звернення 02 вересня 2020 року).

90. Постанова Верховного суду України у справі № 924/242/18 від 27 листопада 2018 року. URL: https://verdictum.ligazakon.net/document/78182019?_ga=2.45331879.2095397673.1599128748-167014899.1542717927 (дата звернення 02 вересня 2020 року).

СПОСОБИ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

